

FAMILIA

REVISTA LUNARA
DE CULTURA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

† GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU

DIRECTOR
M. G. SAMARINEANU

FAMILIA

REVISTA ASOCIAȚIEI SCRITORILOR ROMÂNI
DIN ARDEAL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fondată în 1865

de

IOSIF VULCAN

DIRECTOR: M. G. SAMARINEANU

SERIA III. ANUL VI.

8-9

Septembrie—Octombrie 1939

„GRAFICA” ORADEA

S U M A R U L

No. 8—9

<i>Grigore Popa</i> — Funcțiunea dialectică a timpului	pag.	3
<i>Claudia Millian</i> — Poezii	«	17
<i>Septimiu Popa</i> — Un dușman al... cacofoniei	«	21
<i>Ion Th. Ilea</i> — Mihail (poezie)	«	28
<i>Ilarie Dobridor</i> — Omul, — vizionar al armoniei	«	29
<i>Al. Negură</i> — Iți clatini leneș capul (poezii)	«	36
<i>Tiberiu Moșoiu</i> — Appius Claudius Caecus (III.)	«	39
<i>Maura Prigor</i> — Tunda	«	47
<i>Virgil Carianopol</i> — Două poezii	«	53
<i>M. G. Samarineanu</i> — George Mihail Zamfirescu	«	55
<i>George Mihail Zamfirescu</i> — Sam (teatru, act. II.)	«	59
<i>Costis Palamas</i> — Noaptea, târziu (trad. Cuza Hotta)	«	82

SCRIITORI ȘI CĂRȚI:

<i>Octav Șulufiu</i> — Victor Ion Popa: Maistorașul Aurel	pag.	83
<i>Vasile Vartolomei</i> — Simbolismul și Ion Minulescu	«	91

NOTE:

IDEI - OAMENI - FAPTE:

REVISTA REVISTELOR

ROMÂNEȘTI

MAGHIARE

FUNȚIUNEA DIALECTICĂ A TIMPULUI

de GRIGORE POPA

Timpul, investit cu valoare ontologică și cu sens revelator, constituie problema cardinală a filosofiei contemporane. Pusă cu multă vigoare în scrierile din tinerețe a lui Hegel, reluată din proprie inițiativă și cu nepotolită pasiune de Kierkegaard, această problemă constituie gloria majoră a doua din filosofii mari ale vremii noastre: intuiționismul bergsonian și ontologia heideggeriană. Noi ne vom opri asupra aspectului ei existențial, urmărind funcțiunea dialectică a timpului în meditația kierkegaardiană. În acest scop, e necesar să definim mai întâi cele două noțiuni împerecheate.

— Pentru Kierkegaard, care împrumută ideea dialectică dela Platon și Hegel, dându-i însă altă funcțiune și alte aplicări, existența spiritului este temporalitate esențială și nu se poate tălmăci decât dialectic, fiind totdeauna opusă imediatului. Mai mult chiar imediatul nu există decât în funcțiune de negația lui, care este spiritul și reflexiunea. Reflexiune și dialectică merg însă mână în mână. Drumul lor triumfă în viața religioasă, când reflexiunea devine credință, iar dialectica paradox. Până acolo însă, avem multe trepte de urcat.

În primul rând, dialectica kierkegaardiană înseamnă depășirea și negarea imediatului. Nu ne spune Kierkegaard? „Spiritul este totdeauna negația imediatului. Ființa care a depășit imediatul este ființă dialectică”. Sau, caracterizându-se pe el însuși, scrie: „Eu n’am trăit niciodată imediatul, eu am început prin reflexie; eu sunt reflexiune dela început până la sfârșit. Pentru

mine totul este dialectică".¹⁾ Oprindu-se mai mult asupra acestui punct, J. Wahl,²⁾ cu textul în mână, ne spune următoarele: „A nega dialectica înseamnă prostie, lașitate și impietate. Dela Hegel și Platon reține ideia dialecticei sau mai degrabă sesizează în el însuși această mișcare neîntreruptă, această temporalitate esențială a gândirii (VIII, p. 124), acest efort reînoit fără încetare, care conlocuește în noi cu sentimentul eternității. Într'un fel general, a exista înseamnă a deveni; existența este neconținută dialectică, trecerea „aceluiași” în alteritate (VI, p. 253) sau mai degrabă distingerea categoriilor „aceluiași” și ale alterității prin efortul interiorizării constante (VI, p. 357, VII, p. 123), unirea și desunirea finitului și a infinitului, un contact între ele, care este în același timp conflict; ea tinde spre necondiționat, neputând trăi fără el și nici în el”.

Cum vom vedea, rând pe rând, dialectica lui Kierkegaard este o dialectică de crize, conflicte și evoluții. Violența ei lucidă nu se lasă intimidată de nimic: nici de tensiunile umbratice ale demoniacului, nici de transfigurările paradisiace ale sfințeniei. Curajul acestui geniu dialectic face chiar din actul suprem al revelației o poziție dialectică, un paradox, care nu este decât forma cea mai înaltă a procesului dialectic. La acest punct, conjugarea timpului și a dialecticului, cu alte cuvinte, funcțiunea dialectică a timpului este pur și simplu revelatoare.

În măsură ce este o negație a imediatului, dialectica kierkegaardiană este un elogiu al ambiguității, al ambivalenței, cum îi zice Fr. C. Fischer,³⁾ care a aruncat multă lumină asupra acestei laturi a fenomenului kierkegaardian, urmărind-o cu multă precizie, în fiecare sferă de existență și stabilind interesante tabele antitetice.⁴⁾ Ambivalența sau mai degrabă, polivalența dialectică a gânditorului se manifestă dela întâia lucrare. Vorbind de atitudinea socratică, genialul doctor în teologie formulează următoarea concluzie: ea este infinit echivocă (Begriff der Ironie, p. 183).

Subt ochiul lui Kierkegaard, nu numai Socrate, ci toate categoriile existenței și ale timpului devin dialectice, purtând în ele, în același timp, pozitivitatea și negativitatea lor. Unicul asu-

¹⁾ Gesichtspunkt, p. 58. Vd. în acest sens Hirsch, op. cit. pp. 753—758 și 850—889, cele din urmă mai ales pentru dialectica credinței.

²⁾ Op. cit. p. 141.

³⁾ Op. cit. pp. 30—136. Dealtfel, toată cartea e consacrată acestei probleme.

⁴⁾ Ibid. p. 59.

pra căruia ne-am întreținut și mai sus și vom mai reveni, se opune mulțimii, „tuturor”, fiind în același timp „toți”. Saltul, ne spune Vetter, este dialectic, fiind în același timp prăpastia deschisă și actul prin care o trecem. În același sens Kierkegaard vorbește de simpatie antipatică sau antipatie simpatică, de păcat, de spaimă, de disperare, etc. La lumina acestei învățături, păcătuim ca să ne mântuim. Sau, fiindcă suntem în ambianță socratică, iată cum definește el ironia: „Dar ironia este începutul și totuși nu mai este începutul, ea este și nu este, polemica ei este un început, care tot așa de bine este un sfârșit, căci nimicirea dezvoltării precedente este tot așa de mult sfârșitul ca și începutul dezvoltării noi, de oarece nimicirea numai atunci este posibilă când noul principiu este prezent ca posibilitate”.⁵⁾ Aceasta fiind ambiguitatea dialectică a ironiei socratice, iată ce este Socrate însuși: „El este nimicul, cu care totuși trebuie făcut începutul”.⁶⁾ E nimerit credem să subliniem o tendință esențială a acestei dialectici, nu îndeajuns de apreciată de interpreții gânditorului: e vorba de ascensiunea ei spre viitor, unde se înfrățește cu timpul. Ca și timpul, dialectica kierkegaardiană înflorește în viitor, iar viitorul, — și la această întorsătură rostul dialectic al timpului e decisiv, — trece în eternitate. Pentru simplificarea lucrurilor, suntem nevoiți să înlăturăm alți factori, mărginindu-ne numai la timp. În această perspectivă, evoluția timpului se inversează. Nu mai avem în fruntea vremii trecutul, ci viitorul. Mersul timpului începe cu viitorul, care devine prezent, iar acesta la rândul său, trecut. Viitorul este o anticipație a trecutului. În legătură cu această concepție a timpului, Kierkegaard reactualizează întregul dinamism existențial al creștinsimului. Căci timpul nu este creator decât în perspectiva viitorului.

Pe acest plan dialectic, Isus Christos este înainte de Socrate, deși justificarea momentului socratic constă în faptul de a fi fost un preludiv al creștinismului. Pentru că, în acord cu cele de mai sus, orice început închide în sine un sfârșit, după cum orice sfârșit deschide un început.

În numele acestei concepții a timpului, Kierkegaard a criticat pe Hegel, fără să cunoască scrierile din tinerețe ale acestuia, publicate numai în ultimii ani, în cari întâlnim aproape aceleași

⁵⁾ Begriff der Ironie, p. 183.

⁶⁾ Begriff der Ironie, p. 166.

considerații despre timp. Iată ce ne spune în acest sens Th. Preiss: ⁷⁾ „Chiar aici (Sept.-Oct. 1935), în decursul unei analize pătrunzătoare a notelor lui Hegel dela Iena, d-l Kogré a confirmat, prin spusele lui Hegel însuși, justetea criticii lui Kierkegaard. În adevăr, Hegel se pare că a recunoscut ca și Kierkegaard că timpul nu se desfășoară din trecut spre viitor, după o evoluție în sensul obișnuit al termenului, ci că mai degrabă se realizează printr'o mișcare inversă, o venire a viitorului spre prezent, care devine trecut. Atunci, trecutul într'un anumit fel este rămășița căderii viitorului în spațial. Trecutul, zice Hegel, este spațiu. Și cum logica nu cunoaște decât spațialul, ea nu cunoaște din timp decât trecutul și ceea ce în viitor e trecut. Dar caracterul creator al timpului rezidă în viitor. Timpul este prin esență viitor, de unde, primatul viitorului asupra trecutului, care corespunde la cel al timpului asupra spațiului”.

Dar această concepție a timpului nu duce direct la ceea ce N. Berdiaeff numește răul timpului, ⁸⁾ la ruptura timpului în creator și căzut, spațializat, cum zice Bergson; la timpul vieții și la timpul morții. Iară a putea insista mai mult asupra acestei bifurcări, cea dintâi, a timpului creator și transfigurator ilustrată de filosofia duratei lui Bergson, cea din urmă, a timpului căzut, a banalizării de fiecare clipă, reprezentată prin existențialismul lui Heidegger, însemnăm numai cu roșu că ele au fost depășite „avant la lettre” de ideea kierkegaardiană a momentului plinar, a atomului de eternitate, cum îi zice el, când imanența păcatului devine vasul de lumină a transcendenței. În această perspectivă, timpul ca dimensiune a viitorului înflorește în infinitul eternității.

Revenind la firul considerațiilor despre caracterele dialecticei kierkegaardiene, vom spune că ambiguitatea ei existențială se revelă mai ales în creștinism, care față de socratism, este mai adânc, mai interiorizat și mai complet în negarea imediatului. ⁹⁾ Creștinismul nu este o stare, ci o devenire dialectică și paradoxală, plină de riscuri și incertitudini. Devenirea vieții reli-

⁷⁾ A propos de Kierkegaard, *Revue d'Hist. et de Philos. religieuses*, Nr. 1, 1936 p. 50.

⁸⁾ *Cinq Méditations sur l'Existence*, Paris, Fernand Aubier, 1936, pp. 133-361 *Gesichtspunkt*, pp. 30-31.

⁹⁾ *Nachschrift*, pp. 6-7.

gioase se desfășoară în perspectiva viitorului. Eternitatea însăși, în acest sens, este viitor.¹⁰⁾

Așa dar, pentru a reinoda firul celor de mai sus în legătură cu timpul viitor, nu e vorba de a fi creștin, ci de a deveni; dialectica și timpul, cum just remarcă J. Wahl, sunt unite. „A fi creștin înseamnă o determinație dialectică. Ceeace e dat fals. Nimeni nu se naște creștin, ci devine creștin în mod dialectic prin conversiune (Begriff der Auserwälten, p. 163). Chiar și revelația, prinsă în jocul tragic al gândirii existențiale, devine dialectică (VI, p. 130); credința se hrănește cu dialectica infinită a incertitudinii (VI, p. 148). Ceeace înseamnă că sufletul religios trăește esențialmente în timp, că există o durată a morții de sine, un timp al acestei pieriri crescânde, care nu va fi niciodată împlinită în timp (VII, pp. 175—185). Sfârșitul este infinit; criteriul este infinit și procesul dialectic”¹¹⁾.

Nu altul este drumul paradoxului divin, care, spre deosebire de paradoxul demoniac, triumfă prin umilință și durere consimțite. „Astfel Dumnezeu se umilește ca să se înalțe, ca omul când se numește Pascal (Von der Hoheit, pp. 133, 150, 172). Adâncimea înjosirii sale este simbolul și mijlocul atitudinii înălțării sale. Crist trebuie văzut totodată umilit și exaltat. Această unitate în dualitate este caracteristică spiritului. Minunea nu este Dumnezeu cel triumfător, ci Dumnezeu cel slab și suferind, care este paradox și scandal. Pretutindeni găsim acest joc al contrariilor: omniprezența lui Dumnezeu se vede în invizibilitatea sa; misterul și revelația, adevărul și absurditatea, certitudinea și incertitudinea, fericirea și suferința sunt indisolubil legate întreolaltă sau se recunosc una din cealaltă”¹²⁾.

Nu trebuie să ne scape din vedere că dialectica kierkegaardiană este prin excelență calitativă. De altfel, el deosebește mai multe feluri de dialectici, cum ni se spune în Entweder-Oder. Intre altele, dialectica cantitativă, ce lucrează cu egalități și identități, și dialectica calitativă, propria lui metodă, ce operează cu diferențe. Destoinicia dialecticianului, în sens calitativ, constă în a pune în mod absolut diferențe absolute.¹³⁾

În marginea dialecticei calitative, a diferențelor, sau mai

¹⁰⁾ Cf. J. Wahl, op. cit. p. 142.

¹¹⁾ Cf. J. Wahl, op. cit. p. 143.

¹²⁾ Philosophische Brocken, p. 99.

¹³⁾ Cf. J. Wahl, op. cit., p. 144.

line zis, a contradicțiilor, comentatorii lui Kierkegaard, fiecare, după pregătire și simpatie personală, ne vorbesc de o altă dialectică. Astfel, E. Hirsch distinge de o parte dialectica ironiei, reprezentată de Socrate și Kierkegaard, de altă parte dialectica speculativă, așa cum se găsește la Platon și Hegel. Niedermayer ca o tensiune infinită a subiectivității libere, ca acțiunea eului asupra lui însuși¹⁴⁾. Torsten Bohlin aseamănă mai ales saltul calitativ al dialecticii kierkegaardiene cu corespondentul său din dialectica hegeliană¹⁵⁾. Chiar dacă admitem înrudirea ideii kierkegaardiene de salt calitativ cu cea a lui Lessing, Hamann, Kant¹⁶⁾ Fichte, Hegel, nu e mai puțin adevărat că numai Kierkegaard a adâncit-o, precizându-i rostul și funcțiunile, făcând din ea o categorie de seamă a gândirii sale. Rezumatul sistematizat, pe care ni-l dau Nielsen și J. Wahl, este prețios. Prin teoria saltului, Kierkegaard afirmă iraționalul și discontinuu. Această teorie se aplică: 1. în critica hegelianismului întrucât acesta vrea să înceapă fără presupunere. Ori, obiectează Kierkegaard, nu se poate începe fără presupunere numai dacă facem un salt. 2. In teoria devenirii istorice (are loc un salt dela posibilitate la realitate); 3. In teoria stadiilor; 4. In teoria păcatului (stadiul „demoniac”); 5. In teoria stadiului estetic (existența disperată și săltătorească a esteticianului); 6. In teoria alegerii (stadiul etic). Opoziția dilemei la progresiunea teză-antiteză-sinteză; 7. In teoria credinței (stadiul religios: credința nu poate fi explicată. Ea constă într'un salt, prin care, prindem obiectul, în incertitudinea obiectivă, și ea trebuie pururea reînnoită).

Saltul, în ultima analiză, este fructul libertății noastre de alegere. Odată cu deciziunea saltului, ne asumăm și responsabilitatea integrală a consecințelor. Așa fiind, cum scopul absolut al existenței este fericirea veșnică,¹⁷⁾ dialectica ce ne duce spre ea nu poate fi decât patetică, subiectivă.¹⁸⁾ Pasiunea, ca notă distinctivă a dialecticii apare mai ales în Post-Scriptum. Înainte, ne gândim în primul rând la Conceptul de Ironie, Kierkegaard era partizanul unei dialectici mai puțin personale, general valabile.

¹⁴⁾ Kierkegaards dogmatische Anschauung, Gütersloh, 1927, pp. 52—55. p. 473

¹⁵⁾ Reuter menționează saltul kantian prin care depășim experiența.

¹⁶⁾ Cf. J. Wahl, op. cit. p. 145.

¹⁷⁾ Nachschrift, p. 80.

¹⁸⁾ Pasiunea lui Kierkegaard în această privință, nu se poate compara decât cu admirația ce i-o arată Unamuno, în „Sentimentul tragic al vieții”, făcându-și-l frate și „ce om”!

într'o anumită măsură. Suntem în faza când influența hegeliană se face simțită. Pe măsură ce Kierkegaard se regăsește, adâncindu-se tot mai mult în atitudinea existențialistă, metoda lui devine tot mai subiectivă, tot mai patetică, tot mai pasionată. Inceputul îl avem în lirica-dialectică din Frică și Cutremur. Pregnent însă, pathosul dialecticii este prezentat în Post Scriptum. Existențialul ne spune el, ca dialectician pasionat al existenței, trăind intens contradicțiile absolute ale condiției umane, nu le stinge niciodată flăcările consumatoare. Dimpotrivă, le sporește, prin pasiune, acuitatea.

Cu aceasta, ne apropiem de o altă latură a dialecticii kierkegaardiene: aspectul ei paradoxal, ce culminează în creștinism. Ea este ceea ce Kierkegaard numește o dialectică forte, ...eine starke Dialektik, die das Substantielle nicht entnerven dürfte.¹⁹⁾ Prin a nu enerva ceea ce este substanțial în probleme, Kierkegaard înțelege a menține contradicțiile unite în propria lor contrarietate, exact ceea ce face dialectica patetică a creștinismului. Pornind de aici, Reuter scrie că dialectica evanghelică cultivă opozițiile: finit-infinit, timp-eternitate, cu intensitatea pasiunii subiective. Și pe această cale suntem de acord cu J. Wahl, care scrie: „Și în acest sens creștinismul, realizând unitatea opuselor, este capodopera dialecticii. La fel se poate spune că dialectica sub forma ei calitativă conservă totdeauna ideea, sentimentul păcatului. O face pentru că este existențială și continuă s'o face pentru că în interiorul ei opozițiile nu dispar. Păcatul e ținut în șah, dar subsistă (Vetter, p. 215) cele două idei, a subiectivității și a unirii contradicțiilor sunt legate la oaltă. Totdeauna, pasiunea se unește cu paradoxul.²⁰⁾

Paradoxul divin însă, căci despre el este vorba, atrage dialectica spre absolut. În acest caz, dialectica devine drumul spre absolut, spre Dumnezeu. Direcția acestui drum, cum ni se spune în Punct de vedere explicativ al activității mele de scriitor (p. 136, nota 1), nu stă în puterile noastre, ci se datorește unei inițiative divine. Totuș, nu putem spune că dialectica devine sau atinge absolutul, căci tocmai sborul ei spre infinit accentuează și mai mult diferența specifică dintre Dumnezeu și om. În acest

¹⁹⁾ Cf. Geismar, op. cit. p. 52.

²⁰⁾ Op. cit. p. 146.

sens, textele kierkegaardiene sunt precise: „Între Dumnezeu și om este și subsistă o diferență calitativă esențială și eternă”.²¹⁾

Ar fi aicea locul să vorbim despre dialectica dialecticului la Kierkegaard, ceea ce cade în afară de intențiile noastre prezente. Menționăm totuși, fără scopul de a face caz de cuvinte mari, că tocmai pentru că este dialectică existențială în sensul celor de mai sus, metoda kierkegaardiană nu poate atinge absolutul. Dar iarăși trebuie să adăogăm, că tocmai în această imposibilitate constă tragismul ei sublim, care, în ultimă instanță, este tragedia condiției umane. Acuitatea critică a lui Kierkegaard, tovarășul gândurilor sale de totdeauna, i-a interzis să meargă mai departe. Rațiunea faptului în sine e simplă. Dacă dialectica ar deveni absolută, absolutul, datorită chiar jocului interior al termenilor dialectici, s'ar relativiza. Consecința: dialectica s'ar nega pe ea însăși. De această negație o ferește censura transcendentă a inițiativei divine²²⁾ hotărâtă să-și apere misterele, cum ar zice Lucian Blaga.

Incât, neavând un scop în sine, ci fiind numai aspirație infinit pasionată spre absolut, dialectica kierkegaardiană, salvându-ne eternitatea, ne deschide drumul eternității de dincolo, ne pregătește de celălalt tărâm, cum ne învață basmul românesc.

În termeni strict filosofici, dialectica kierkegaardiană este puntea întinsă de imanență spre transcendență.²³⁾ Limita ei de jos este existență, iar pragul de sus transcendența absolutului. Desfășurându-se între relativ și absolut, un absolut ce-i rămâne pururea necunoscut și invizibil, dialectica kierkegaardiană, tocmai grație acestei neputințe în fața absolutului, câștigă o determinantă pozitivă. Anume: menține, cum ne spune Baeumler, diferența esențială, calitativă și eternă între Dumnezeu și om.

Un alt aspect al acestei dialectici este caracterul ei negativ ce o așează între negativitatea socratică a ironiei și negativitatea speculației hegeliene, pe cari le continuă, depășindu-le. Despre negativitatea socratică Kierkegaard scrie: „Aici vedem ironia în toată infinitatea ei divină, ea nu lasă absolut nimic să dăinuiască. Intocmai ca Samson, Socrate clatină stâlpii cunoștinței și

²¹⁾ Le Génie de l'Apotre, trad. P. H. Tisseau, Bazages-en-Pareds (Vendée) 1935, pp. 87—88.

²²⁾ Nu e greu de văzut în această inițiativă chemarea omului ales, apelul eroului, ne-ar spune Bergson.

²³⁾ Din prisosul de gândire cu care Kierkegaard a încărcat acești termeni se hrănește și azi meditația filosofică.

prăbușește totul în neantul neștiinței".²⁴⁾ Dacă de Socrate îl leagă ideea unei negativități absolute, de Hegel îl leagă negativitatea ca o eternă neliniște a gândirii.²⁵⁾ La Kierkegaard însă, negativul absolut va primi un pozitiv absolut, care se deosebește profund de cel hegelian, fiind legat direct de subiectivitate și netrecând, datorită fenomenului de „Aufhebung”, în sinteză armonizatoare. În termeni concreți, conștiința păcatului, de pildă, e prezentă în conștiința iertării păcatelor, sub forma unei incertitudini în inima credinței.²⁶⁾ În acest sens, discursul lui Victor Eremita din „In vino Veritas” este semnificativ. „Cu cât proba este dată mai mult în mod negativ cu atât este mai bună, căci negativul birue pozitivul; el este infinitul, și, prin urmare, pozitivul exclusiv”.²⁷⁾

Dar, prin bogăția caracterului ei paradoxal și concret, dialectica kierkegaardiană depășește, opunându-li-se, atât dialectica hegeliană cât și pe cea socratică. Această dialectică, notează J. Wahl,²⁸⁾ se opune deodată dialecticei subiective a lui Socrate și dialecticei obiective a lui Hegel; una face să dispară subiectul, cealaltă nu ne poate prezenta obiectul. În ce privește dialectica kierkegaardiană însă, este plină de sentimentul unuia și altuia, încordată între amândouă. Ea nu atinge niciodată liniștea pe care filosoful hegelian o posedă în noțiune.

Tinerețea pururi fragedă și bătaioasă a dialecticei calitative izvoarește, credem noi, din intima ei participare la viața timpului. Căci timpul, trăit mai ales în perspectiva infinitelor sale posibilități viitoare, este elementul propriu, pânea și vinul de fiecare zi a meditației kierkegaardiene. Fără participarea timpului, n'am înțelege nici motorul dialectic al celor trei stadii, nici salturile prin cari le depășim pentru a deveni contemporanii adevărului etern, nici ideia de contemporaneitate, care ne duce în regiunile credinței, și nici credința, esențial legată de timp”. Credința are o relație ambivalentă, am zice bucuros polivalentă, cu timpul; ea cere timpul, căci nu este credință, dacă n'a fost eveniment istoric; n'a existat totdeauna credință; dacă ar fi fost totdeauna, ar

²⁴⁾ Begriff der Ironie, p. 31.

²⁵⁾ Cf. J. Wahl, op. cit. p. 147.

²⁶⁾ Nachschrift, p. 215.

²⁷⁾ Le Banquet, trad. P. H. Tisseau, Paris, 1933, Alcan, p. 144.

²⁸⁾ Op. cit. p. 147.

fi imanentă, n'ar mai fi credință. Credința deci cere timp; dar și mai mult, ia timp".²⁹⁾

Ar fi locul aici, inversând formula, să vorbim despre funcțiunea temporală a dialecticei, căci elasticitatea³⁰⁾ metodei kierkegaardiene o permite. În acest caz, accentul major ar apăsa pe timp, cum adineaori apăsa pe dialectică. Indrăznind aceasta, suntem cu totul în linia spiritului kierkegardian, care procedează prin continue inversări dela pentru la contra, menținându-le mereu pe amândouă în toată prospețimea lor, și pentru care ori și ce sfârșit este un început. Pe acest drum, funcțiunea temporală a dialecticului se desfășoară între doi poli: imposibilitatea imanenței de a-și transcende condiția și atotputernicia transcendenței. Nu ne spune oare Kierkegaard că pentru Dumnezeu totul e posibil? Față de această infinită posibilitate, omul rămâne o nobilă aspirație, chemată să împlinească o mișcare a infinitului infinit pasionată de infinit. Ori, această mișcare nu este decât cea a credinței. În acest sens, timpul, care schimbă realitatea în posibilitate cu scopul de a transforma pe cea din urmă într-o realitate de ordin superior, joacă un rol de frunte. Bineînțeles, e vorba de un timp trăit, concret, încărcat de tensiuni, eforturi, îndoieli și speranțe. Timpul acelei dulci incertitudini a certitudinii, de care ne vorbește, în termeni mișcători, Kierkegaard. Fără timp, nici devenirea, nici istoria, nici mișcarea infinitului pentru care trăiesc cavalerii credinței, nu s'ar putea împlini. Pe culmile pasiunii religioase, rostul timpului este solar.

„Avraam trăi șaptezeci de ani în așteptarea fiului său,³¹⁾ iar călătoria înfricoșătoare spre muntele Moriia, unde trebuia să-l jertfească, i-a luat trei zile". Și Kierkegaard, toată viața, în legătură cu făgăduința neținută și cu iubirea persistentă, a dat dovadă de credință și de dragoste. Timpul despre care e vorba aici e făcut din eforturi neîncetate; continuitatea lui e urzită din tensiuni discontinue; Avraam e ținut fără oprire, în încordare. Mai mult, e un timp de contraste violente, dialectic, în care numai prin spaimă se ajunge la repaos. „Numai cine coboară în infern, regăsește pe Euridice; numai cine scoate cuțitul din teacă, primește pe Isaac". Și ce spaimă în tot acest timp! Și în același

²⁹⁾ Cf. J. Wahl, op. cit. 194—195.

³⁰⁾ Elasticitatea ieșită din logăție și tărie sufletească, nu din slăbiciune și incoerență.

³¹⁾ E vorba de descrierea mișcărilor credinței din „Frică și Cutremur”.

timp, credința suprimă timpul sau cel puțin transformă timpul obișnuit în două chipuri: întâi, prin contemporaneitate, datorită căreia participăm la drama creștină, nefiind cruțați de niciuna din spaimele contemporanilor lui Isus, apoi, prin uvertura spre eternitate, care este momentul religios, moment ce consacră timpul și începe timp nou".³²⁾

La capătul acestei căi suitoare se plasează ceea ce expresia evanghelică numește împlinirea vremii, momentul transubstanțializării timpului prin intervenția eternității. Nu e vorba nicidecum de o cucerire a eternului de către vremelnic, ci de o inițiativă a transcendentului. Grația acestei inițiative însă, nu răspunde decât credinței în absurditatea paradoxului, cu alte cuvinte, lui Avraam și lui Iov, căruia i s'a restituit totul îndoit. Restituirea celor pierdute nu se obține decât grație credinței în absurd.³³⁾ Dacă Kierkegaard ar fi avut această credință, ne spune singur, ar fi recâștigat pe Regina Olsen, în termenii lui, ar fi putut realiza mișcarea repetiției, ca Iov și Avraam.

În fenomenul repetiției, funcțiunea temporală a dialecticului e decisivă. E vorba de a deveni în viitor ceea ce am fost în trecut, de a câștiga, în virtutea absurdului, ce-am pierdut, de a dobândi prin moarte viața veșnică. Kierkegaard vorbește de un imediat nou, câștigat, cucerit³⁴⁾ un imediat ulterior, dobândit prin sacrificarea imediatului estetic și moral, și care, în lamura lui nu-i decât credința. Prin repetiție, care nu se realizează decât în stadiul religios al vieții, deși în lume, nu-i mai aparținem. „Noi vom fi de acum în lume și nu vom mai fi ai lumii (Ruttenbeck). Vom spune da lumii, necesitatea va deveni libertate și posibilitatea necesitate. Această unire a posibilului și a necesarului este realitatea așa cum va fi definită în Boala de Moarte. E vorba de afirmarea eului în contingenta lui esențială. Recunoaștem în aceasta o idee înrudită cu aceea a lui Nietzsche când ne învață despre iubirea destinului și cu cea a lui Ibsen când, în Cezar și Galilean, ne vorbește de a treia împărăție".³⁵⁾

Dar pentru a ajunge în cea de a treia împărăție, a redobândi întru eternitate logodna ruptă, a deveni din nou tânăr, sun-

³²⁾ Cf. J. Wahl, op. cit. p. 195.

³³⁾ „Absurdul” kierkegaardian nu se confundă cu non-sensul; el are un sens suprarational, ce ține de domeniul paradoxului.

³⁴⁾ Noi l-am numit mai sus *naivitate matură, serioasă*.

³⁵⁾ Cf. J. Wahl, p. 198.

tem siliți să dăm o luptă cumplită. „Această luptă are un caracter foarte dialectic și nuanțe diferite; ea presupune drept condiție o promptitudine absolută în dialectica generalului; pretinde vioiciune în imitarea mișcărilor; într'un cuvânt, este tot așa de greu ca și când ai lovi un om de moarte și l-ai face totuși să trăiască”.³⁶⁾

Când cel care suportă lovitura mortală e un ales, victoria lui coincide cu o nouă naștere, după cuvântul Evangheliei. Cazul lui Iov este grandios în acest sens, și nu mai puțin în prezentarea lui Kierkegaard.³⁷⁾

Tinerețea pierdută³⁸⁾ nu se poate recâștiga decât prin ceea ce Kierkegaard numește a doua putere a conștiinței³⁹⁾ și nu prin renaștere. Numai convertirea totală la o viață nouă ne repune în scaunul inocenței pierdute, ne redă paradisul pierdut, a cărui chemare persistă pururea în noi. Dar inițiativa regăsirii, sus pe podișul repetiției, nu mai e în puterile noastre. Ea aparține transcendenței. „Numai Dumnezeu poate să-mi dea puterea pentru regăsirea finitului”.⁴⁰⁾ În mișcarea resemnării infinite am scăpat de timp cu ajutorul propriilor noastre forțe și refugiindu-ne în etern; aici triumfăm asupra timpului în timp și cu ajutorul lui Dumnezeu. Ajungem la o imanență prin transcendență.⁴¹⁾

Această nouă imanență este repetiția. Este regăsirea paradisului pierdut, primirea cea de a doua a lui Isaac, sortit jertfei pentru credință, care l-a bucurat mai mult ca cea dintâi pe Avraam.

Fenomenul repetiției este însoțit de groază. Groaza este amplificată, nu numai de păcat, — Iov și Avraam erau nevinovați și se știau nevinovați înaintea lui Dumnezeu, — ci mai ales de strămutările dialectice ale timpului. Momentul repetiției, repetiție întru spirit, căci Iov recapătă totul îndoit afară de copiii săi, are loc în momentul decisiv, ce închide o viață și deschide alta. „Și acest moment trebuie să fie reînoit în fiecă clipă. Trebuie împlinită fără încetare mișcarea infinitului. Și se va împlini în cea-

³⁶⁾ La Répétition, trad. P. H. Tisseau, p. 190.

³⁷⁾ La Répétition, pp. 164, 167.

³⁸⁾ Am putea spune: logodnă, fericire, timp sau promisiune solemnă (Forlovelse în limba daneză = Gelöbnis).

³⁹⁾ Credința.

⁴⁰⁾ Prin mișcarea infinitului, care impune suspendarea teleologică a eticului, omul a ieșit din finit, din real, din general.

⁴¹⁾ Cf. J. Wahl, p. 200.

slă spaimă care „ia timp”. Momentul care începe eternitatea are loc printr'un proces lung și dureros. Durată și moment etern sunt intim amestecate una cu alta”.⁴²⁾ Aici suntem în plin paradox. Timpul nu mai este nici obiectiv, nici subiectiv, ci cum spune Thust (p. 232): „sie ist zweideutig beides zugleich”. Funcțiunea dialectică a timpului, dat fiind desbinul eului este chemată să transpună, prin frica și cutremurul subiectului existențial, trecutul în prezent, încărcând prezentul de viitor. Am putea spune chiar: de viitorul eternității. Prin aceasta, teoria repetiției, o creațiune autentic kierkegaardiană, se deosebește radical de teoria reminiscenței platonice și de teza nietzscheană a întoarcerii eterne.

Firește, din punctul de vedere al funcțiunii temporale a dialecticii s'ar putea face paralele semnificative între mișcările repetiției și mișcările altor categorii kierkegaardiene, toate puse sub steaua tutelară a maieuticii, în sensul de naștere și renaștere. Este exact ceea ce a făcut, magistral, M. Thust în partea a doua a cărții sale: „Die Tat der Selbstentbidung”, în care ni se vorbește de amintire, repetiție, păcat, căință, ispășire, renaștere, spaimă, neliniște, moarte, ceea ce noi vom numi mai jos stadiile intermediare ale existenței.

Și acuma, pentru a încheia considerațiile noastre sumare despre funcțiunea dialectică a timpului, reluăm, un moment numai, firul repetiției.

În sens kierkegaardian, repetiție înseamnă procesul prin care eul desbinat de răul timpului își regăsește propria lui esențialitate prin conversiune sau renaștere. Ultima scrisoare a tânărului din cărțulia Repetiției, ne lămurește în această privință: „Eu sunt din nou eu însumi. Am intrat în posesiunea acestui „eu” pe care un altul n'a voit să-l ridice pe drum. Desbinul ființei mele a încetat; îmi adun membrele împrăștiate. Chinurile simpatiei care găseau odinioară hrană și reazim în mândria mea nu vor mai interveni pentru a rupe și separa... Nu e aici o repetiție? N'am primit totul îndoit? Nu m'am recâștigat eu însumi în așa fel ca să simt îndoit semnificația? Și ce este o repetiție a bunurilor pământesti, indiferente spiritului, dacă o comparăm unei astfel de repetiții? Intre toate, Iov numai copiii nu i-a primit îndoit, fiindcă viața umană nu se pretează la această dedublare. Singură repetiția spirituală e posibilă aici, deși ea nu este niciodată așa

⁴²⁾ Ib. 199.

perfectă în temporalitate ca în eternitate, care este adevărata repetiție... Eu sunt din nou eu însumi; mașina este în mișcare. Sunt rupte mrejele în cari eram prins; sunt alungate incantațiile magice cari mă vrăjeau și mă împiedecau să revin la mine însumi. Nimeni nu mai ridică mâna împotriva mea; mântuirea mea este sigură, sunt renăscut mie însumi...⁴³⁾

Fiind o nouă imanență, ajunsă prin ajutorul transcendenței, repetiția, ca toate categoriile existențiale de mare rezistență, mărturisește despre puterea revelatoare a timpului.⁴⁴⁾ Pretutindeni însă, timpul kierkegaardian își păstrează caracterul dialectic și paradoxal, dând culoare, accent și pasiune existenței. Asta, cu cât mai mult în formele concrete ale existenței, spre care ne îndreptăm acum privirile.*)

Grigore Popa

BCU Cluj / Central University Library Cluj

⁴³⁾ La Répétition, pp. 181—182.

⁴⁴⁾ Ideea fundamentală a lui Kierkegaard este că omul există în timp și toate dimensiunile libertății sale existențiale trebuiesc privite sub acest unghi. (Thust, p. 233).

*) Fragment din cartea: „Existență și Adevăr”, în curs de tipărire.

POEZII

de CLAUDIA MILLIAN

LINA

*In fiecă dimineață
Aduci câni grele
Cu apă și viață.
Aduci din adânc de pământ, apă...*

Căprioarele și călătorii se adapă.

*In fiecă dimineață
Cu ochii și buzele
Săruți zorile...
In sângele tău
Trecutul își plânge viorile...*

*Fanfara militară se 'ntrece
Cu șopotul pădurii.
In țimbale cântecul e rece...
In trombon țipă gândul
Nemilos peste fire,
Cântece vechi de iubire...*

*Pe balcon,
Te chiamă pasagerul!
Cum nu se supără cerul?
In strigătul de aramă
Visai după trecut!*

*Munca e dramă...
Amintirea moare sub durere...
Muzicanții au amuțit...
Tăcere...*

*In pauza lor
 Ingenunchierea ta cântă:
 Numai trecutul nu minte!
 Trecutul tău, care 'n grădini depărtate
 A fost un cântec fierbinte.*

PE O VALE INDOLIATĂ

*A plâns copilăşul toată noaptea
 Şi s'a supărat tăcerea pe el...
 Junghiuri de întuneric
 Au sfâşiat somnul
 Eretului sălbatec
 Şi mititel...*

*Atunci de sus
 Cineva i-a făcut semn să tacă:
 Sub şopron a născut o vacă...
 Plouă cremene de luciferi pe mirişte...
 Peisagiul visează...
 E linişte!*

*L'au chemat îngerii sus
 Să se joace cu ei,
 Cu jucării de rubine şi de scânteii...
 L'au chemat să se tăvălească gol
 In nisipul stelelor vii —
 Unde,
 Cu pământul în pumni, rotogol,
 Se joacă Serafimi şi copii...*

*L'au chemat şi s'a dus...
 A plecat zâmbitor —
 Fără plâns,
 Şi fără friguri în sânge...
 Maica lui se uită sus
 Şi plânge...*

JOC DE-A MOARTEA

*Sub un brad
 Copiii poezilor fac morminte...*

Poate știu că părinții lor
Își îngroapă durerea 'n cuvinte...

Fetițele împletesc coroane
Din brad proaspăt
Și din șofrană...
Apoi, fărîmiturile de pâine
Le dau vrăbiilor
De pomană...

Cu inimă de animal blând
Și cu tristeți de copil, pe pleoape —
Fiecare îngenunche pe rând,
Cu fața spre altarul de ape...

Apoi așează iluzia morții
Pe nășălie...
Și sar și se veselesc
Că au făcut cimitire de bucurie...

Ar vrea să plângă mai tare
Cum fac bocitoarele după nășălii...
Ar vrea să aprindă făclii...
Ar vrea să se sfârșească
In suferințe!

Dar ochii lor de cicoare
Sunt viață,
Sunt cântec
Și sunt dorințe.

SIESTA

Am pus hârtie albastră
Pe geamuri.
Vreau întuneric și răcoare!
Cerșetorii de lumină
Fug de soare...

Am închis ușile
Să înăbuș strigătul pădurii...
Pentru pogorîrea somnului,
Pun lacăte grele munților
Și strajă pun gurii...

Vreau tăcere...
 Vreau hodină.
 Vreau să mint viața cu vise...
 Așternutul miroase a sulcină.
 Simțurile mele vor dormi
 Cu porțile închise.

Au venit urși de zăpadă
 Și luceferi de cristal viu,
 Au venit să se joace cu mine...
 Dar jocul lor e durere
 Și glasul durerilor mele
 Strigă 'n pustiu...

Dincolo de trezie
 Imi simt inima rece...
 Pe poteca gândului
 Cine trece?

Unde am fost?
 Unde am rătăcit,
 De n'am auzit atâția copii
 Câți au murit?
 Unde am alergat —
 În ce vis?
 De n'am văzut atâția oameni
 Câți s'au ucis?

În funduri de viață
 Cu moartea de mână
 M'am odihnit...
 Și am uitat
 Că m'așteaptă — afară —
 Tuneluri de arbori
 Și de granit.

Claudia Millian

UN DUȘMAN AL... CACOFONIEI

— AMINTIRI —

de SEPTIMIU POPA

În scrierile mele veți găsi, desigur, multe greșeli mai mici, ori mai mari. Chiar și cei mai distinși publiciști sunt supuși greșelilor, și tocmai eu nu mă pot lăuda, că așa face excepție dela această regulă generală.

Se întâmplă uneori, să-mi recitesc câte un foileton scris și publicat acum nu știu câte decenii. După această recitare mă trezesc zîmbind și murmurând:

— Doamne! Cum am putut să aștern pe hârtie astfel de nalvități!

Noroc, că viața omului e limitată. Colo, peste vre-o jumătate de secol, cine știe, cum așa judeca rândurile ce le scriu azi...

Sunt sigur însă de un lucru. Din toamna anului 1905 încoace nu veți găsi în scrisul meu nici măcar cea mai inofensivă cacofonie. Fac tot posibilul, ca să evit chiar și cacofoniile... inevitabile...

Odată, ca membru al redacției unui mare cotidian, fiind însărcinat cu ultima revizie a exemplarului ce avea să apară atunci, am făcut o neînsemnată modificare în textul unui discurs ministerial.

În toate vremurile, miniștrii au fost, sunt și vor fi, cât se poate de sensibili. Intrând cu o falcă în cer și cu alta pe pământ în redacție, ministrul nostru s'a repezit la mine: cum am îndrăznit să mă ating de textul discursului d-sale? Și, vedeți, trăiesc și acum! Marele om s'a domolit îndată ce l-am convins, că am făcut modificarea aceasta pentru a evita o prea supărătoare cacofonie... Pentru a mă domoli și el pe mine, mi-a oferit o țigară... ministerială...

Când un om face vre-o cacofonie în prezența mea, dacă e bărbat, strâmb din nas, iar dacă e femeie, îmi încrețesc fruntea.

Știți, eu m'am născut în secolul complezenței... Un prieten mi-a spus odată deschis și pe față, că eu sunt un maniac al... anti-cacofoniei...

#

Prietenul meu are perfectă dreptate. Vinovatul însă nu sunt eu, ci... „Asociațiunea transilvană pentru literatura și cultura poporului român”. Cu alte cuvinte, pe mine „Astra” m'a desvâțat de cacofonie, — „Astra” m'a prefăcut în dușman înverșunat al acestui flagel...

Era în luna Septembrie, anul Domnului 1905. Se împliniseră 18 secole dela colonizarea Daciei prin marele Traian, iar adunarea generală a „Astrei” avea să se desfășoare în cadre mult mai festive și mai mărețe decât cele obișnuite. La Sibiu urma să vină un mare număr de oaspeți de dincolo de Carpați, de-aceea, am făcut tot posibilul, ca să mă duc și eu. Eram pe atunci teolog în anul al treilea și încă nu ajunsesem la convingerea, că orice adunare se poate ține și fără mine... Plus, tocmai atunci, croitorul meu, răposatul Trifan dela Blaj, îmi făcuse un rând de haine noi (pe credit, bine înțeles...)

Nu ostenesc pe cititori cu descrierea călătoriei mele dela Blaj la Sibiu. Eram atunci la vârsta, când omul vede mai mult fetele frumoase decât dealurile, văile și câmpiile, cari defilează în fuga trenului pe dinaintea ochilor lui... Amintesc numai, că la Copșa-Mică a mai intrat în vagonul meu de clasa a treia un popă de pe Valea Buii, cu preteasa și cu... fata lui. Se duceau și ei tot la Sibiu, la marea adunare a „Astrei”. De dragul fetei m'am svârcolit eu cât m'am svârcolit, până când am făcut cunoștință cu popa. Era un prieten din tinerețe al tatălui meu. Copleșit de emoțiile, ce le înțeleg abia acum, la bătrânețe, de câte ori întâlnesc câte un copil al vre-unui prieten din zilele tinereții, popa m'a prezentat pretesei și... domnișoarei Reli...

Restul puteți să vi-l închipuiți... Cu popa și cu preteasa am discutat la repezeală câteva chestiuni național-culturalo-literaro-politice. Amândoi erau oameni înțelegători. M'au lăsat apoi să discut cu domnișoara Reli mai mult importanta problemă a... balului „Astrei”. Pentru ea era „primul bal”. Luase parte până atunci la câteva petreceri de vară, dar nu și la un bal în stil mare.

Dacă aceste rânduri le-aș fi scris acum câteva decenii, cititorii ar fi putut avea cea mai reușită fotografie a unei ființe în-

cântătoare. Acum, îi rog să fie mai puțin pretențioși... Să se mulțumească numai cu faptul, că atunci era începutul toamnei, dar teologul nostru, uitându-se în ochii ei fermecători, recita în gând sonetul lui Vlahuță:

A revenit frumoasa primăvară...

Oare, eu eram frumos? Dacă mi-ar fi adresat cineva atunci această întrebare, aș fi roșit până după urechi și mi-aș fi ascuns fața în palme. Acum, cu fruntea ridicată pot să spun oricui, că însăș tinerețea e frumuseță...

Pe la Ocna Sibiului mi-a acordat primul dans (Ardeleana), iar la Șura-Mică... tocmai Cadrilul al doilea (al amoretăților). Eu îi dădusem dreptul să-și revoce aceste angajamente, dar să mi-o spună cu cel puțin un ceas înainte de bal. Știți, mă gândeam, că ea o să întâlnească, poate, vre-un băiat mai de dai Doamne decât mine și... nu voiam s'o nenorocesc. Era ciudată mentalitatea acelor vremuri...

Marile adunări ale „Astrei” se începeau cu serviciul divin solemn, oficiat în amândouă bisericile românești. La liturghia celebrată în biserica română-unită de însuși mitropolitul Blajului răposatul Victor Mihali, mi-a revenit și mie rolul de-a purta tre-na mantiei arhieresti și de-a întinde mitropolitului toiagul arhieresc, de câte ori aceasta o prevăd rânduielile liturgice. Imbrăcat într'un stihar albastru, mi-am împlinit slujba, rugându-mă lui Dumnezeu, gândindu-mă la Marcus Ulpius Traianus și... neuitând, că în mulțimea de credincioși se găsește și o fată de popă de pe Valea Buii...

În timpul adunării, la ședințe, la conferințe și la spectacole, am întâlnit-o deseori. Nu eram însă numai noi doi. Avea neconținut o suită de teologi, juriști, filosofi (studenți în litere), și alți tineri „de bună speranță”, cum li se zicea pe atunci. Eu prevedeam, că din dansurile ce mi le acordase, n'o să se aleagă nimeni. Și mă mângăiam cu mângăierile Sfintei Scripturi, că toate ale lumii sunt trecătoare, chiar și visurile cele mai sfinte. Cu vre-un ceas înainte de bal am ajuns, totuși, la o convorbire „între patru ochi” cu adorabila ființă. Și am întrebat-o: cum stăm cu „Ardeleana” și cu „Cadrilul al doilea”? Drept răspuns, ea și-a scos „Ordinea de dans” și mi-a arătat, că la cele două dansuri e însemnat numele meu...

— Ah, acest nume banal, scris de mânuța unui înger! — exclamai, învăluind întreaga ființă a ei în duioasa mea privire...

(Cititorii să nu se supere, dar eu întrebuițez terminologia acelor vremuri).

Râzând cu hohote, ea ciripi răspunsul:

— Lasă complimentele, până la bal... Că dacă le faci de pe acum, te epuizezi... Nu cumva ai crezut, că sunt în stare să-mi calc cuvântul?

Să știți, că avea dreptate... Tinerii de pe atunci erau ne-
 asemănat mai naivi și mai timizi ca cei din zilele noastre. Așa
 numitele „conversații” la bal se înfiripau cu oarecare greutate.
 Și apoi, fetele, mai bucuroși își călcau pe inimă, decât să-și calce
 cuvântul dat...

Balul a fost splendid, ca toate balurile „Astreii”. Fata popii
 de pe Valea Buii era bună și de gură, nu numai de dans. Așa
 apoi nici cavalerul ei n'a ajuns în situația să se epuizeze. La nu
 știu care figură a celui de-al doilea Cadril, m'a invitat să mă duc
 pe la ei, să văd satul și casa lor. Cum vedeți, am ajuns destul
 de departe...

Intre cântecele la modă pe-atunci era și acesta:

A fost un vis misterios

Și blând din cale-afară...

Și prea era de tot frumos,

De-a trebuit să piară...

Așa am pățit-o și eu. Pe la spartul balului s'a înfiripat între noi
 o discuție aprinsă. Prin cine știe ce minune eu devenisem mai
 vorbăreț chiar și decât frumoasa mea tovarășă de dans. În focul
 discuției, la un moment dat am făcut o cacofonie urâtă... Vă
 rog, nu-mi cereți s'o reproduc, pentru că de așa ceva nu sunt
 capabil. Regret, că în ce privește dicționarul limbei române nu
 sunt înzestrat cu putere dictatorială. Vă asigur, că aș desființa
 și cuvântul cacofonie, înlocuindu-l cu un alt cuvânt...

Bine înțeles, am rămas ca trăznit și cu impresia, că se în-
 vârtă sala de dans cu mine, în tactul nu știu cărui cântec dia-
 bolic. Repede am pus capăt discuției, apoi, roșind până după
 urechi, mi-am luat rămas bun dela Reli și dela părinții ei... Și
 am părăsit balul, trist și abătut.

În primul somn de după alte baluri mă visam cu îngeri și cu
 muzică îngerească... În visul de după balul acesta, un cor de

diavoli, acompaniat de-o orchestră diavolească. urla în tactul unui marș cuvântul:

*Cacofonie, cacofonie,
Cacofonie, cacofonie...*

Bine înțeles, nu m'am dus în satul ei niciodată... S'a întâmplat să vină ea pe la Blaj, la „balul filantropic”, ori cu cine știe ce alte treburi (avea o surioară la școala de fete). De se întâmpla s'o văd pe stradă, o ocoleam. Pentru lumea toată n'aș fi voit să mă mai întâlnesc cu ea. Ah, îmi aduceam aminte de blestemata cacofonie dela balul „Astrei”... Mi se rupea inima, văzând că un altul îi face curte, dar n'aveam ce zice... Ah, cine știe ce soartă aș fi avut eu fără cacofonia aceasta...

#

A fost ultima mea cacofonie. De atunci n'am mai făcut cacofonii nici măcar în vis, iar când făceau alții, mă apuca isteria. După ce m'am căsătorit s'a întâmplat să mă cert uneori cu nevasta. Nici chiar în neînțelegerile acestea nu s'a strecurat vreodată o cacofonie.

Eram popă de doi ani, când într'o zi, primii o scrisoare dela directorul despărțământului „Astrei”. Pentru adunarea generală a acestui despărțământ, bunul director mă invita să pregătesc o „disertație” (așa se numiau pe-atunci conferințele). Mi s'a adresat mie, pentru că eu, din când în când, publicam câte un foileton, ori câte un articol, în cutare ziar... În zilele acelea nu se găseau conferințieri pe toate răzoarele...

Preoteasa mea era în așteptarea unui fericit eveniment, dar ea însăși m'a convins, că trebuie să fac dizertația și să mă duc la adunare... Am făcut-o, i-am citit-o și am încasat laudele ei sincere. Drăguța de ea regreta nespuse de mult, că nu poate să vină și ea. La sfârșitul disertației să se scoale, să aștepte sfârșitul aplauzelor și-apoi să exclame:

— Eu sunt soția acestui om!

Adunarea avea să se țină în cel de-al patrulea sat, la o depărțare de 19 kilometri de satul meu... Nici pe-atunci nu eram putred de bogat și astfel, am făcut drumul pedestru... Adică, dela capătul satului m'am întors înapoi. Știți, îmi adusei aminte, că nu mi-am plătit taxa de membru „ordinar” al „Astrei” (ori „activ”, cum se zice în zilele noastre). Și tocmai „disertantele”

nu se cuvine să „figureze” între restanțieri. M'am dus la epitropul bisericeii, am împrumutat dela el cinci zloți și apoi, la drum, înainte...

La adunare venise lume multă de popi, dascăli și altă „inteligentă”, plus țărani din sat și din satele învecinate. Era de față și Reli, care tocmai ajunsese preteasă în regiunea aceia. Ne-am întâlnit și ne-am spus „bună ziua” iar ea și-a exprimat chiar și bucuria revederii. Mi-am exprimat-o și eu, dar nu cu prea multă sinceritate. Rana produsă de cacofonia dela Sibiu nu era încă vindecată...

Când a venit la rând „disertația”, lumea m'a primit cu aplauze. Mie îmi venea să strig publicului:

— Aplaudați-mă, pentru că merit aceste aplauze. Mi-am plătit taxa!

După „disertație”, aplauzele au fost și mai furtunoase. M'a felicitat toată lumea, — iar eu primeam felicitările, în aparență cu modestie, dar în realitate, cu nespusă mândrie și în convingerea că le-am meritat. Să știți, că cei cari afirmă că pe ei nu-i impresionează aplauzele publicului, sunt nesinceri. Orice om e mândru de succesele pe cari le are în viață...

Cu aceeași emoție am primit și felicitările ei. Atâta numai, că aducându-mi aminte de blestemata cacofonie dela balul „Astrei” m'am străduit să scap de ea cât mai repede. Ea însă nu s'a lăsat de mine. S'a înfiripat între noi o conversație vioaie, cu amintiri dela Sibiu. Și în clipa negândită mi-a spus verde, că eu, când eram june, nu-mi respectam cuvântul dat. La balul „Astrei” i-am promis, că o să mă duc prin satul lor... Și nu m'am dus... Dimpotrivă, am evitat orice întâlnire cu ea, cu toate că, nu știe să mă fi supărat cu ceva...

— Doamnă, — îi tăiai eu vorba, simțind, că inima îmi bate cu neînchipuită putere, — de această n'ai să te miri... Cum m'aș fi prezentat în fața unei domnișoare, pe care am jignit-o odată?... Adu-ți numai aminte de cacofonia, dela balul „Astrei”

— Ce cacofonie, omule? Spune-o încă odată, pentru că nu-mi aduc aminte...

— Nu, doamnă, de așa ceva nu mai sunt capabil... Dimpotrivă, mă bucur, că d-ta n'ai observat-o atunci... Regret numai, că aceasta o știu numai acum...

Interveni la timp bărbatul ei:

— Vezi, Reli? Fără această fericită cacofonie, tu ai fi azi preoteasa lui, nu a mea...

Am răs cu poftă toți trei și ne-am continuat convorbirea. Reli era mai bună de gură chiar și decât la balul din Sibiu. Și, închipuiți-vă, în focul discuției, de-odată a făcut și ea o cacofonie... Cu toate că eram acum candidat de tată, am roșit, până după urechi...

Incheiu reportajul, pentru că rândurile acestea nu alcătuiesc o bucată literară, ci un reportaj fidel... Am dat icoana unor vremuri, cari n'o să mai revină...

Citindu-le Reli, va ști că odată a făcut și ea o cacofonie... Și va intra, sunt sigur, în rândul dușmanilor acestui flagel...

Septimiu Popa

MIHAIL

de ION TH. ILEA

Ne știm pe aceeaș adâncire a sorții
și vremea 'nțelenită 'n noi e cruce.
Sunt veacuri de blestem ce-l simt și morții
când beau veninul zilei ce se duce.

Au plâns cu noi izvoarele 'n pădure
iar munții au îngenunchiat aproape,
lăsând clipele încet să fure
clabastrul cerului din fund de ape.

Târziu la porțile duhurilor rele
doi drumeji au băut sânge din inimele lor.
Era o taină încuiată 'n ele
revărsată din ochii Mariei pe-un nor.

Mai jos în clacă dorurile 'mbină
cântece oprite pe prispele din sat,
cine știe unde-s ochii de lumină
în cari gânduri mari s'au sărutat?

Ion Th. Ilea

OMUL, — VIZIONAR AL ARMONIEI

de ILARIE DOBRIDOR

Omul, — ce este el?
E situat, desigur, în univers. Dar este corp sau forță?
În om e situat misterul gândirii. Dar gândul este corp sau forță?

În ce constă corpul? Evident, într'o totalitate de forțe. Corpul e purtător de forțe. Dar purtător de forțe este fenomenul. Deci, corpul este un fenomen. Și, ca pentru orice fenomen, forțele stau în formulă de echilibru pentru a-l defini. De îndată ce, în cuplul fixat, se deranjează un singur factor, — oricât de neînsemnat, — corpul recunoaște ca imprimată, în câmpul unității lui, o mișcare. Incepe evoluția. Mai întâi, din interior; adică, între marginile tipului originar. Determinând schimbări înlăuntrul tipului, schimbările determinate mențin și creiază tipul. Deci, fără deranjamente în câmpul cuplului de forțe, — adică fără ritmuri pasibile de evoluție — n'am avea formarea tipului. Când Goethe vorbește de „ur-motiv", se gândește numai decât la devenirea progresivă către tip, ale cărui momente s'or înseria liniar, dar se orânduiesc diagramatic. Germenul își surpă echilibrele-i dintâi, pentru a face loc eflorescenței complicatelor forme sintetizate în tip; soarbe lumină și strânge umezeală, — tainică înbinare de puteri cari intră și produc. Dela germen și până la copac totul, în fiecare component al lui — dela structura rădăcinii care sughe din întuneric și până la broderia frunzei care împodobeste în lumină, — menține urzeala expresiei originare. Larva își desagreghează echilibrul potențelor vitale și se preschimbă într'un efervescent haos fecund. Din urzelele beznei organice, se ivește impulsul inițial care, liber traver-

sând atomii vieții, îi ordonează din nou în diagramă, însumându-i în tipul perfectat al insectei de mai târziu.

La început, toate au fost — sunt și vor fi, — haos fecund, ieșit din dezechilibrul creator al totalității de raporturi distrusă; anume distrusă pentru a germina forma ideală, conservată în impulsul originar, ca tendințele copacului în mugur.

Dar nu numai dezechilibrul din interior provoacă. Toate, pe lume, ființează corelate în rețea: forță cu forță și cupluri de forțe cu cupluri de forțe; deci, corpuri cu corpuri. Tremurarea, aproape inefabilă, a unui singur fir, — chiar din punctul periferic îndepărtat al existențelor uitate și pierdute, — are răsunset până peste tot, până unde realul puternic s'a centrat și s'a concentrat. Cântă o vioară: melodia, străbătând moleculele lemnoase, o umple de sunet; sunetul bate clapele transparente ale aerului; ele vibrează; și vibrând, comunică moleculelor lemnoase din corpul viorii care zace, pe care n'o suscită muzical nici un arcuș abil, — și cântă și ea. Nimic nu se găsește în univers, stinger. Cetățean al existenței, fiecă atom se supune legiferării generale, peste care priveghează o putere atotexecutoare, — este armonia. Principiul suprem care regentează nu e altul decât armonia. Corpul e armonie de forțe, universul e armonie de corpuri; gândul e armonie de relații, omul e armonie de gânduri. Iar Dumnezeuia este armonie de gânduri și forțe, de relații și corpuri.

Regizate de conceptul armoniei, cele mai mici tremurări din interiorul unui cuplu de forțe, atrag deplasări serioase înlăuntrul altui cuplu de forțe. Se resping sau se conjugă, deopotrivă ele se leagănă; și până ce existența nu și-a fixat punctul de echilibru nici expresia ei nu și-a fixat jocul nuanțelor într'un profil statornic. Rămânând eternă, armonia obligă existența să-și legene ansamblurile de raporturi; și întreg gigantul număr de ansambluri se sguodie, pentru a reda ondulația din vultele căreia ritmurile grăitoare se încifrează în cadența eternă și ascunsă. Un atom, — un perfect minuscul atom, bob infim de forță organizată planetar, — își clatină măruntaele energetice, își modifică rânduielile, dar menține coerența. A evoluat către o existență nouă, — să presupunem. Ca s'o poată realiza, a trebuit să-și contracte protonii, iar electronii, puși în libertate, vagabondează pe centiroanele cari rețează, pe la mijloc, diametrele, — ca și orbitele, mobile și ele. Ce auz fin poate desluși și cine poate ști acea imperceptibilă, pentru noi, armonie! Fugind din orbită în orbită,

electronii silesc alți electroni din alt interior; la rândul-le, vagabondează și ei, măbind vecinătatea sau măbind distanța. Din astfel de determinări, rezultă atâtea forme, cari corespund la unități de relații noi; și integrează contururile până acolo unde lumea, întinzând reliefurile, redă magia expresivă a multicolorei banderole.

De ochi se prinde culoare, ca de suflet amintirea și vibrația, ca de auz tonurile. E prinsă ființa de existență și în ea; ca un ghioc, prins de vuetul talazurilor și în el; cum ghiocul redă murmurul atâtor cercuri rotitoare în singurătatea purtată pe cupole de ape, tot astfel redă omul murmurul atâtor existențe din singurătatea de sub bolta de cer. Culoarea e portativ fluid dela nuanță la nuanță; tonul succesiune deplină dela timbru la timbru; vibrația amplitudine bogată dela prag la prag. Vibrând amplu cu tot ce vibrează, — și totul vibrează, — omul se simte fărîmă dotată în pulberăria de existențe a cosmosului mare. Caută un echilibru cu sine și cu ce este dincolo de sine. Dar atâta vreme cât pe îndoitul centru din el și din afară de el — egal de nestatornice pârghii, — se găsesc puncte infinit deplasabile, echilibrul nu poate fi construit. Dacă omul ar fi numai corp și forță, s'ar instala ușor cumpăna dreaptă. Dar el este gând și relație. Inbină, astfel, dublul aspect al existenței refractate, din ceasul când Domnul, hotărînd, s'a prelungit dincolo de eternitatea-i, pentru a se vădi în vremelnicia din creatural.

Omul, întrucât e corp și forță, aparține universului real; dar, întrucât e gând și relație, e încadrat universului ideal. Amstec bizar de țărână și sânge, de carne și suflet, de materie și spirit, pâlpaie în existență ca un firav sul aerian de sclipiri trecătoare, așezat cu rădăcina în cenușe. Lucirile se pierd în curcubeul din miracolul mare; iar cenușa se scutură în vatra arderii eterne.

Viața omului înseamnă împlinire pe un contrast. Adică, exact punctul în care, indeterminată în refracția sa, existența pendulează dela o treaptă de real la alta și dela un grad de preferință la altul. În acest punct, — în care pendulează fără a-și găsi cumpăna sau și-o găsește pentru a o pierde din nou — începe drama, chinuitoarea dramă care-i impune problema salvării. Spiritul are nostalgia unității de lumină din care, — fâșie de fulger fugitiv, — vremelnic s'a desprins; materia are mirajul prăfăriei din care, — fir spulberat, — trecător s'a însuflețit. Pe această duală tendință nestatornică, omul e nevoit să ordoneze o formulă de echilibru fixă. Se teme de temporalul care domină

materia și e însetat după veșnicia care stăpânește spiritul; se exasperează de contingența care regizează corpurile și se extaziază de necesitatea care prezidează gândurile; protestează contra particularului din cuplul de forțe și e sedus de generalul din unitatea de relații. Iată de ce, își frânge viața, silit să alunece pe un braț de pârghie sau pe altul, incapabil a se păstra în punctul în care fierb conflictele dintre libertate și determinism, virtuți sau păcate. Și omul se simte mic, trăind destin tragic. Tragic, — fiindcă aici încep să se căliască formele mântuirii; protestează contra a ceiace este și năzuește către ceiace trebuie să fie.

Tribulează omenirea după adevăr? sau după bine? sau după frumusețe?

De toate se poate lipsi.

În nici un caz însă, nu se poate lipsi de justiție. Omul e unica existență eschivată principiului suprem al armoniei, — și aici a fost grandoarea lui cosmică. E singurul care a evadat din principiul universalității, — și aici a fost nimicnicia lui. Fără armonie, n'are universalitate; fără universalitate, n'are seninătate, n'are calm; fără calm, n'are mântuire. Tumult de neliniști, e tumult de vibrații; tumult de vibrații, e tumult de neliniști; tumult de neliniști, e tumult de expresii, între câte expresii sunt înecate în marea frământată și amară.

Sustras armoniei generale și situat, prin soartă, în conglomeratul oscilațiilor permanente, omul încearcă, într'un fel, a rezolva acordul. Întâiul ritm in Justițiar imprimat existenței lui este păcatul adamic. Alungarea din paradis înseamnă situarea în dramă. Adică, — din general, — transmutația în temporalul fugitiv; eliminarea din zona paradisiacă, din plinătatea ideală a seninătății și armoniei. Căderea în păcat se confundă cu căderea în contrast. Căderea în contrast se confundă cu poziția între pământ și cer, cu spiritul asimilând vocile bolții, iar cu sângele surului surd al pământului. Principiul satanic al existenței e creator definit prin conștiința in Justiției. Ființa s'a adâncit aici, iar adâncirea a silit-o să se rezolve în dărâmarea organizării contrastului din atracția căruia nu se poate smulge. Încearcă să distrugă cercurile de fier cari o încing și sufocă; să sfarme limitele ce-i contrazic apropierea de sorgintea dintâi.

Nostalgia paradisiacă înseamnă efortul sustragerii căderii în păcat. Cu alți termeni: tentativa transcenderii in Justiției în care a fost izolat. Justiția, introdusă în existența umană, echivalează cu recucerirea grandoarei paradisiace.

Ce este justiția?

Adevărul, — este justiția judecății; binele este justiția faptei; frumosul este justiția actului. Justiția este principiul creator al existenței. Ei i se subordonează toate.

Și nimic nu izbutește omul să birue peste mirajul ei. Lângă adevăr, stă eroarea; lângă bine, stă răul; lângă frumos, urâtul. Justiția este cumpăna dreaptă interpusă în toate, armonia din toate, relatum statornic dintre toate. Tribulând după adevăr, tribulăm după justiție; căutând frumosul, căutăm justiția; urmărind binele, urmărim justiția. Pasiunea pentru adevăr, setea de frumos sau dorința de bine, alcătuiesc siguranțele pe cari omul reconstruiește paradisul.

Umanitatea a peregrinat după justiție. Sufletul nostru nu tremură decât la nedreptate. Ca un omagiu, adus celui suferind, posteritatea făurește aureola ca să poată reabilita martirii. Cultul morților are, la origine, injustiția; injustiția împotriva amorului. Ciudat că nimeni nu se gândește la moarte? Viața e iubire; iubirea e risipire; risipirea e viață; și viața e eternă risipire. De aceia, fiecare se crede etern.

Dar așa ar fi just.

Ar fi fost just dacă, în contrastul în care sălășluiește sufletul omului, cumpăna n'ar atârna mai greu spre țărână decât spre inefabilul sufletului. Credința omului auroral care ghicia cum se ridică plutitor aburul până se îneacă în oceanul aerian al cerului, trăda acelaș adevăr.

Tribulând după justiție, umanitatea nu poate afla complet binele, nici complet adevărul, nici complet frumosul. Fiindcă rațiunea ne înșeală; e vicleană; lucrează în contraste. Face lumea dinlăuntru nostru mai bogată decât lumea din afară, — și generează eroarea; pune în lumea dinlăuntru nostru mai multe linii de nivel; — și generează răul; imprimă mai multe ritmuri decât în lumea din afară, — și generează urâtul. Rațiunea creiază relații mai multe decât în lumea din afară, — și generează injustiția.

Rațiunea conține principiul satanic și principiul divin, amândouă egale și la un loc, ca într'un sâmbur două potențe sau în echilibru două contraste. E armonie în clipa în care e antinomie; perfectibilitate în clipa în care e imperfecție; putere în clipa în care e neputință; eroare în clipă în care e adevăr; sau bine în clipa în care e rău. Rațiunea e factor al dramei din om și forță a salvării pentru om. Se distruge pentru a creia și creiază pentru o distruge. Stă deasupra instinctului, — și inferioară lui, —

ca să ne poată ridica; dar instinctul stă sub ea — și superior ei — ca să ne poată nimici.

Ca să nu se distrugă total, existența a fixat un prag; ca să nu fie inutil pragul, l-a localizat în instinct. Instinctul e limita până la care macină prăbușirea în păcatul adamic și e deci, reflexul ultim al dumnezeirii din noi. E, cu alte cuvinte, vestigiul justiției în om. Ca ultim vestigiu, ca palid reflex, ca fraged prag, instinctul totuși funcționează prompt; nu amăgește și nu înșeală.

Dar nu poate salva.

Instinctul e de ordinea contemplației și extazului; rațiunea e de ordinul dialecticei și construcției. A dinamiza instinctul înseamnă a adânci păcatul, deci a distruge pragul care ține suspendată existența; a contempla rațiunea înseamnă iarăși a adânci păcatul, deci a distruge calea care salvează existența. Instinctul dinamizat presupune rezolvarea nostalgiei paradisiace pe dimensiunea carnală, deci a te instala în ce e corp și forță; rațiunea dinamizată presupune a te instala în ce e gând și relație, cari perfectează și înalță.

Dinamizată, rațiunea introduce armonia și construcția. Manifestă forța de protest contra in justiției; caută acordul interior al binelui, al frumosului și al adevărului. Și astfel, construște. Construind, zidește condițiile seducției paradisiace. Și construind condițiile, reprobă păcatul.

Așa dar, pune alte relații între elementele ce constituie viața, refăcând un cosmos mai adecvat.

Aici e sorgintea frumosului.

Există, deci, înclinare firească înspre frumos, fiindcă există impuls natural către mântuire. Ca să se salveze, a născocit omul frumosul și armoniile lui, — frumosul fiind justiția din ansamblurile de raporturi, din existențe resfrânte, dar într'un imaginar paradis proiectate. Fiindcă armonia este esența justiției, iar legea frumosului nu e alta decât armonia. Ca să se salveze, a născocit omul adevărul și armoniile lui, — adevărul fiind justiția din ansamblurile de raporturi, din existență resfrânte, dar într'un imaginar paradis proiectate. Fiindcă armonia este esența justiției, iar legea adevărului nu e alta decât armonia. A reprobat imperfecția corporală, — și s'a tatuat, s'a pictat, s'a sculptat; e arta. A reprobat imperfecția spirituală, s'a confruntat, s'a resfrânt, s'a descoperit; e metafizica. A reprobat peritoriul, urâtenia morții, încercând să se prelungiască peste speță, să dea ecou din viața dintâi și să-l mențină prin forma din urmă; e biogenetica.

Toate domenii în cari se încearcă împlinirea justiției de care a fost lipsit.

Trecând în marea de expresii a empiriei avute și în banderola multicoloră a intelectului avut, omului îi rămân două căi ca să se salveze:

Sau se confundă cu ordinea misterelor, — și atunci cade în extazul absolut, contemplând, însă, în linia indicată de vestigiul divin: instinctul; contemplă unitatea misterelor în cari stă închis Dumnezeu, — deci, devine mistic; misticismul înseamnă transcenderea domeniului expresiilor, pentru a ajunge în virtual, în potență pură;

Sau se situează în ordinea expresiilor, — și atunci construiește un profil mai adevărat și mai bun lumii care nu-l primește în secretul acordurilor ei.

Sau extaz absolut sau acțiune absolută.

Deci:

Sau rațiune dinamizată pentru a dărâma și reconstrui totalități noi;

Sau instinct contemplând pentru a indica totalitatea care încapă totul.

Să nu răsturnăm.

Căci a dinamiza instinctul și a contempla rațiunea înseamnă prelungire satanică și adâncire în păcat, — deci, o nouă injustiție.

Și omul e înclinat să creeze mereu injustiții, de oarece neavându-o nici nu-i pricepe esența. Rațiunea, însă, licăr de lumină are o cale: relația un prag: instinctul și o lege: armonia.

Dacă privim, în schimb, prin extazul instinctului, ca prin sticlă afumată, miracolul lumii, — atunci ne resemnăm.

Salvarea în viață înseamnă a uita tragedia.

Deci, a suprima punctul contrastului, în care se elaborează.

Adică: a recentului, într'un fel, un echilibru mai ponderat cari să ofere beatitudinea și să satisfacă nostalgia paradisiacă, a noastră, a tuturor cei căzuți în păcat, cei alungați, cei suferinzi.

Ilarie Dobridor

ÎȚI CLATINI LENEȘ CAPUL

de AL. NEGURĂ

*Îți clatini leneș capul, de parc' ai număra
Fâșiile din anii, uitați în urma ta! ...
Ți-s ochii două umbre, a foștilor tăi ochi
Și-ți risipești cu dâșii, privirea printre
rochi.*

*Din gânduri ai vrea unul să prinzi în
palme viu
Și ai uitat că 'n noapte e ceasul prea
târziu
Și ele 's obosite, cum obosită-ți este
Intreaga ta făptură — o filă de povestel! —*

*Îți limpezești iar ochii, cu boabe mari de
rouă! ...
Pe-o mână-ți cade una, pe alta-ți cade două
N'ai vreme să le numeri, nici liniște nu ai
Și 'n sfântă preschimbată, pe-un rug de
flacări stai!*

*Dela o vreme jețul, el însuși nu te 'ncape!
Și-ți pare că ești undă furată'n larg de ape,
Cu ele să-ți duci viața, din zare 'n altă zare,
Să te prefaci odată, în val spumos de mare!*

CÂNTEC

*Cin' ți-a prins, din zboru-i, zborul
Și l-a aruncat în norul
Dincolo de norii?
Pentru cine cazii în flori,*

Grea mireasmă-adormită,
 Și duci florile 'n ispită,
 Să se lase sărutate
 De vânt, când el bate!?...

Cine te-a trimis în lună,
 Să spui lunii „noapte bună”
 Și cu stelele pe umeri
 Ceasul nopților să numeri
 Și să frângi noaptea în două
 Când pe iarbă cade rouă
 Și, pe ape, vântul trece
 Cu suflarea rece!?

Cine s'a jucat cu tine,
 Când simțeam cum crești în mine
 Ca un fruct în floare!?...
 Pentru cine ziua moare
 Hăt!... în valea zărilor!
 Pentru cine, ea răsare
 Din adâncul mărilor!?

PSALM

Mi-e gândul, Doamne, cât al Tău de'nalt!...
 Și ochii noștri sunt atât de-aproape,
 Ca vântul lângă val purtat pe ape!...
 Tu crești, în mine 'ntreg, cum în bazalt
 Crește, sub dalta tainic inspirată,
 Un trup suav și virginal de fată!...

Mi-e inima suflarea Ta ușoară,
 Și brațul, mâna Ta mi-l arcuiește
 Când se închină, sau vrăjmaș lovește!
 Te simt în mine, cald, ca pe-o comoară
 Legată de-un blestem, să strălucească,
 Când n'oi mai fi făptură pământescă!...

Mi-e graiul, Doamne, mintea Ta vorbită,
 Și sufletu-mi, e zâmbetul desprins
 Din buza Ta, când vrerea-Ți, mi-a învins

*Porniri diavolești către ispită! ...
 În mine dormi, cum în boboc de floare
 Doarme parfumul zilei viitoare!*

IN GRĂDINĂ

*Și-a așezat, azi, stratu 'n brâu, pansele
 Și-un fluture strănută în zorele;
 C'un gest cochet, de fată, garofița
 Discret și-a 'nvolburat, în vânt, rochița.*

*Un greere sprințar, 'și 'neacă glasul
 Pe fiecare floare, la tot pasul,
 Oprindu-se pe-o buză de narcis,
 Cu ochiul alb, rămas întredeschis.*

*O ciapă, care-a fost cândva zambilă,
 A mai rămas cu-o frunză! ... și de milă
 Rozeta îi întinde-un braț de flori,
 Să-i sprijinească frunza 'n subțiori.*

*Mușcata, ca o sfântă demodată,
 Și-a înroșit obrazii roz, de fată,
 Uitându-se cu jînd la o crăiță
 Inzorzonată foc, ca o leliță.*

*Nemțoaicele, în pâlcuri stau grămadă,
 De par'că-s toate gata de paradă! ...
 Iar mai încolo o tuberoză tristă,
 Iși flutură, în vânt, alba batistă.*

*Petunia se 'ntrece cu verbina,
 Să-și pună în covor toată lumina! ...
 Un trandafir, păzit cu ochi ce 'nșeapă,
 Cuprins de sete, cere-un strop de apă ...
 Și, cum pe toată bolta nu-i un nor,
 Iși scutură petalele ușor!*

Al. Negură

APPIUS CLAUDIUS CAECUS

de TIBERIU MOȘOIU

III

„Juris quidem ignorantia cuique nocet“
(Julius Paulus)

Determinați de o instinctivă tendință de acordare a specificului propriu, cu anumite realități contrarii, ori de un irezistibil imbold lăuntric de insurecție, împotriva constrângerilor externe, oamenii crează involuntar și adesea fără rațiuni aparente, unicul sau multiplele paradexe ale vieții lor. Idealul stoic al desăvârșitei homologii, care singur poate îngădui un trai nealterat unitar, e stațiunea finală pe un drum lung și plin de vertiginoase pripoare și echivalează adesea unei mohorâte resemnări, soluție ultimă și rareori liber acceptată. Pe plan uman, echilibrul perfect al ordinii dorice nu poate fi postulat.

Simțind, că o efectivă integrare în contemporaneitate era pentru el imposibilă, Appius Claudius s'a răsvrătit împotriva conservării unor instituțiuni caduce și anticipând stări viitoare a înfruntat înrădăcinate prejudecăți și a nesocotit venerabile canoane. Dar, pentru a-și asigura o pârghie, pe care să-și bizuiască eforturile, aristocratul rigid și mândru a fost constrâns să devină întemeietorul unui partid popular, în alcătuirea căruia, tolerarea unei anumite promiscuități era indispensabilă. Nici afinități spirituale, nici identitate de țeluri nu puteau exista între îndoielnica mulțime, agitată de speranțe imprecise și tulburi și severul ei conducător, temperamental inapt pentru demagogie. Destinele lor politice se condiționau însă reciproc și intuiția acestui fapt a creat, pentru câtăva vreme, o stranie solidaritate.

Un prielnic concurs de circumstanțe a scutit pe patricianul

demofil de amărăciunea fără remediu, a unei desamăgiri, pe care versatilitatea mulţimilor o rezervă îndeobşte binefăcătorilor autentici. Cei chemaţi de el la exercitarea efectivă a drepturilor politice au dovedit o recunoscătoare statornicie şi chiar în anul părăsirii cenzurii, Appius Claudius a fost ales consul, împreună cu Lucius Volumnius, un plebeu înzestrat cu remarcabile talente militare. Indărătnica opoziţie a tribunului Lucius Furius, zelos reprezentant al opoziţiei aristocratice, n'a putut compromite alegerea şi a demonstrat numai sterilitatea eforturilor unor adversari desorientaţi.

Noul consul şi-a petrecut anul magistraturii sale, la Roma, în paşnice îndeletniciri. Temerara incursiune în Etruria, pe cărările nestrăbătute încă ale adâncilor codri, cari acopereau crestele râpoase ale muntelui Ciminius şi izbânzile lui Fabius Rullianus, consecutive acestei uluitoare cutezanţe, înlăturaseră momentan primejdia, ce ameninţa dinspre Miază-Noapte şi impuneau prorogarea în funcţiune a comandantului biruitor, pentru a desăvârşi, ceea ce începuse cu atâta strălucire. Impotriva noilor vrăşmaşi, Sallentinii, armata şi iscusinţa lui Volumnius erau suficiente. Appius Claudius trebuia să mai aştepte gloria militară, socotită la Roma, neapărata întregire a gloriei civice.

Răgazul, pe care i-l impuneau împrejurările, i-a îngăduit să sporească necesara coesiune, între disparatele fracţiuni ale partidului popular şi să facă din mărunta plebe, un puternic şi temut păzitor al reformelor sale. Aleşi cenzori, M. Valerius Maximus, consular cu imens prestigiu războinic şi C. Junius Bubulcus, ale cărui sentimente ostile se manifestaseră fără echivoc, n'au îndrăznit să modifice nimic din ordinea politică, instaurată de către predecesorul lor. Nobilitas se mărturisea iarăş învinsă de aprigul ei adversar, a cărui voinţă domina suverană, în For şi pe Câmpul lui Marte.

Dispreţul pentru demagogie, al lui Appius Claudius, era mai cu seamă de ordin estetic. Antipatia faţă de orice formă trivială a vieţii îi interzicea participarea directă, la o activitate plină de impurităţi, dar rigoarea acestei atitudini era sensibil temperată, de o îndelungată experienţă şi de o continuă meditaţie asupra relativităţii anumitor valori etice şi asupra necesităţii anumitor discriminări. O situaţie specială şi proprie îi îngăduia de altfel, un compromis onorabil.

Dela așezarea ei în cetate, gens Claudia avusese mereu o numeroasă clientelă devotată, a cărei importanță sporise cu vremea și ai cărei reprezentanți erau împrăștiați, nu numai în toate straturile sociale ale populației romane, dar și printre locuitorii cetăților italiene, recent cucerite. Appius Claudius încredinșase acestei oștiri de credincioși și întreprinzători agenți, grija conservării simpatiilor populare, câștigate prin efectele reformelor sale. Fără să se degradeze solicitându-le direct și fără să-și îngrădească libertatea, el putea totuși să mobilizeze oricând și să îndrume după voie, un important număr de sufragii. Acest apreciabil avantajiu a fost folosit fără fățarnicie, dar totdeauna cu o prevăzătoare cumpătare.

Dintre numeroșii clienți ai lui Appius Claudius, cel mai remarcabil, prin istețimea elocinței, prin variatele și surprinzătoarele resurse ale unui spirit ingenios și mai ales printr'o desăvârșită identificare, nu numai cu idealurile, dar și cu atitudinile patronului său, a fost de sigur Cnejus Flavius, fiul unui libert nevoiaș.

Pentru a-și câștiga cele trebuincioase traiului zilnic, fusese constrâns să exercite profesiunea, inferioară capacității și ambițiilor sale, dar satisfăcător remunerată, de scrib al edililor. Deși în această calitate cumula funcțiunile de contabil, de copist, de grefier și de arhivar, îndeplinirea multiplelor sale îndatoriri oficiale îi lăsa timp suficient și pentru alte îndeletniciri

Iscodind cu răbdare și cu atenție, rezultatele voturilor în fiecare trib, cu prilejul mai multor alegeri succesive de edili, Cn. Flavius a ajuns la încheierea, că prietenii săi alcătuiau o impresionantă și fidelă majoritate și că singura piedică a înăitării sale era incompatibilitatea între profesiunea mercenară de scrib și respectabilitatea indispensabilă unui candidat la magistratură. Pentru a înlătura deci orice obiecțiune, a părăsit stilul și tabletele cerate și în așteptarea unui prilej potrivit, a exercitat temporal magistraturile minore de triumvir nocturn, paznic al liniștei și siguranței publice și de membru într'o comisie, însărcinată cu întemeierea unei colonii.

Când circumstanțele i s'au părut favorabile și condițiunile optime ale succesului întrunite, Cn. Flavius și-a înfățișat candidatura la edilitatea curulă și a dovedit cu acest prilej, o deosebită dibăcie electorală.

Alegerea a fost dificilă și memorabilă. Protivnicii fiului de

libert erau fiii consularilor Poetelius și Domitius, descendenți ai unei ilustre familii și sprijiniți, cu o neobicinuită vigoare, de întreaga aristocrație. Scrutinul a însemnat o măsurare de forțe, între prietenii și adversarii lui Appius Claudius și un triumf categoric al partidului popular. Indignarea, produsă de rezultat, a luat proporții ample și mulți dintre nobili, pentru a da un caracter simbolic protestului lor, au depus inelele de aur, semnele unei origini onorabile și phalerele, dovezi incontestabile ale vitejiei.

Regularitatea operațiunilor electorale n'a putut fi însă contestată și Cn. Flavius a devenit edil. Dar între nobilitas și noul magistrat s'a început un implacabil și perfid război, în care frecventa amintire a umilei obârșii a triumfătorului era unica și insuficienta consolare a vanității învinșilor.

Ingrijindu-se să provoace din când în când și să întrețină furia orgoliștilor săi adversari, clientul și ciraucul lui Appius Claudius a răspuns insultelor, dârz și calm, cu mândria, pe care i-o dă conștiința propriei valori și cu mijloacele, de care dispunea ca magistrat. Pentru a sublinia ironic invulnerabilitatea sa și pentru a dovedi o placidă și împăciuitoare bunăvoință, a utilizat anumite sume, provenite din amenzile aplicate cămătarilor, la ridicarea unui templu de modeste proporții, pe care l-a dedicat... Concordiei.

Această enormă și impudică depășire a atribuțiunilor ediliene a stârnit o furtună de vehemente proteste, iar Cornelius Barbatuș, pontifex maximus, a refuzat să comunice ciudatului ctitor, formula consacării, argumentând, că potrivit unei seculare tradiții, dedicarea unui templu era exclusivă prerogativă a consulilor și a comandanților triumfători. Poporul însă, înveselit de năzdrăvana inițiativă, a silit pe marele preot să satisfacă dorința edilului, iar oligarhia a trebuit să se consoleze, prin votarea unei legi prohibitorii, menite să împedice repetarea unor asemenea scandaloase manifestări.

Dacă activitatea lui Cn. Flavius s'ar fi mărginit la îndeplinirea scrupuloasă și destoinică a obicinuitelor atribuțiuni ale edililor, care erau variate, dar de modestă importanță, posteritatea nu i-ar fi reținut numele, cu toate dese și pitoreștile conflicte, iscate între el și reprezentanții de toate vârstele, ai nobilimii. În intențiile lui Appius Claudius, iscusința clientului său nu trebuia să se risipească însă, în reprimarea tulburătorilor liniștei noctur-

ne, sau în imparțiala rezolvare a incidentelor, provocate de aprigele tocmeli și de măruntele înșelăciuni, din forfota târgurilor săptămânale, ci să servească atingerii unui țel, care avea să devină piatră de hotar, între două epoce.

Tradiția atribuia semi-legendarului tribun, Terentilius Harsa, meritul de a fi izbutit, ca prin uimitoarea lui perseverență, să ostenească rezistența patriciatului și să determine redactarea și publicarea unui cod, în care condițiunile juridice ale celor două clase erau uniformizate și labilele norme ale datinei, definitiv fixate. Se izbutise astfel, să se curme exercitarea arbitrarului, de către o minoritate inițiată și să se asigure o mai echitabilă distribuire a justiției.

Dar incendiul Romei, urmare crâncenă a înfricoșetoarei năvăliri a Galilor, cuprinsese în vâlvătaiele lui și cele XII table, pe care erau crestate legile cetății. Impreună cu alte documente capitale, mistuite de pojar, aceste legi fuseseră reconstituite din memorie, dar nu integral și nu totdeauna în forma lor primitivă. Colegiul pontifical, căruia i se încredințase truda acestei indispensabile palingenesii, omisese voluntar republicarea dispozițiilor legale, cari priveau cultul și își revărsase, ca străvechi și exclusive atribuții, alcătuirea calendarului judiciar și redactarea formulelor procedurale. Secularizarea dreptului, încercată prin legiuirea tabulară, devenise fictivă și principalele inconveniente, cari păruseră pentru totdeauna înlăturate, reînviau.

Anul roman nu corespundea anului solar, ci trebuia periodic pus în concordanță cu acesta. Puținele zile faste, în cari magistratul putea pronunța sacramentele cuvinte: do, dico, addico, cari vădeau puterea lui jurisdicțională, nu erau deci certe, ci se fixau, după niște tainice socoteli, de către pontifici, singurii inițiați în misterele calendaristice. Ignoranța producea vulgarilor împrișniri, păgubitoare pierderi de vreme, de care sufereau mai ales ruralii, veniți zadarnic din mari depărtări, pentru a-și căuta dreptatea, care nu le putea fi acordată în orice zi.

Privilegiul exclusiv de a interpreta nornele legale și de a redacta formulele acțiunilor, făcea într'adevăr din sacrul colegiu „judex et arbiter rerum divinarum et humanarum”. Ca și în indigitamenta, incantațiunile, prin cari se invoca într'un chip anumit pentru fiecare pas, asistența unui zeu specializat, solemnitatea cuvintelor în formulele procedurale, era esențială. Precum nu putea fi cerută oricând, dreptatea nu putea fi cerută oricum.

Dar dacă un *piaculum*, involuntară neorânduială în rigurosul tipic al ceremoniilor religioase, putea fi reparat, prin pocăința manifestată în jertfe expiratorii, eroarea în pronunțarea unei formule judiciare era iremediabilă. Peste cinci secole se păstra încă amintirea jalnicei întâmplări a unui biet podgorean, care plângându-se magistratului, că un vrășmaș i-a nimicit coardele de viță, utilizase cuvântul propriu pagubei suferite, iar nu pe acela de arbore, precum impunea formula acțiunii și din pricina acestei firești greșeli, pierduse procesul. Era un exemplu tipic, ales dintre nenumărate exemple.

Pe Appius Claudius, implacabilul adversar al rutinei, trebuie să-l fi impresionat adânc și neplăcut, o asemenea rigiditate rutinară, dar mai ales trebuie să fi avut intuiția limpede, că hieratismul, spre care era orientată evoluția dreptului roman, însemna prematura și lamentabila ei încheiere.

Prin folosirea căilor comune, nu se putea nădăjdui obținerea unei radicale modificări a sistemului existent. Propunerea și susținerea unei legi, prin care interpretarea și controlul dreptului privat să fie sustrate autorității pontificale ar fi însemnat doar o inutilă temeritate. Opoziția la un asemenea proiect, prin care se anihila un complex de interese divine și profane, ar fi fost de sigur, invincibilă. Istețul devotament al lui Cn. Flavius, permitea utilizarea unui alt mijloc, de o neîndoielnică eficacitate.

Arcanele vieții juridice erau familiare fostului cenzor. Asistența clienților, cu sfatul și cu prezența în fața tribunalului, era una dintre îndatoririle de căpetenie ale patronilor și implica o suficientă cunoaștere a legilor și a practicei judiciare. Această cunoaștere era de asemenea indispensabilă, oricui năzuia să exercite o magistratură. Pentru Appius Claudius însă, mai mult decât pentru oricare dintre contemporanii săi, știința dreptului însemna un ispititor exercițiu spiritual și confirmarea unei recunoscute vocații.

Metodele pontificilor îi erau știute și perspicacitatea lui îi îngăduise să deducă regulele simple ale esoterismului juridic al acestora. Formulele procedurale nu erau decât parafraze ale textelor legale corespunzătoare, din care se dezvoltau, prin succesive analogii, norme apropiate tuturor ipotezelor. Taina calendarului se reducea la un număr de calcule, suficient de simple, pentru un om familiarizat de multă vreme, cu toate aspectele

culturii grecești. Fostul cenzor se putea deci substitui oricând și fără vre-o apreciabilă dificultate, sacrului colegiu.

Colaționând feluritele note, luate cu prilejul participării lui la diverse procese și cercetând arhivele pontificale, care se pare că i-au fost accesibile, Appius Claudius a izbutit să reconstitue totalitatea formulilor procedurale și să stabilească cu certitudine, numărul și data zilelor faste. Anumite scrupule împiedecau însă pe sagacele patrician să divulge rezultatele trudei și ingeniozității sale și de aceea Cn. Flavius, pe care muștrările de cuget nu-l torturau peste măsură, s'a însărcinat bucuros să-l înlocuiască.

Publicarea în For, a ceiace trebuia să se cheme mai târziu, printr'o firească usurpare de nume, *jus Flavianum*, a stârnit o justificată consternare. Zgomotoasa jubilară a celor umili, eliberați dintr'o lungă aservire, a covârșit murmurele de protest ale oligarhiei și indiscretul edil a căpătat un incontestabil drept la recunoștința populară. Svonul calomnios, despre nedelicata sustragere a unor acte, pe cari Appius Claudius le-ar fi destinat numai unui discret uz propriu, n'a înșelat pe cei lucizi, cari vedeau concretizat, în fapta lui Cn. Flavius, filantropicul gând al patronului său. Definitiv secularizat, dreptul roman fusese orientat pe adevăratul drum, spre uimitoarele lui destine.

Cercetând înlănțuirea de cauze, cari făcuseră posibilă indiscreția lui Cn. Flavius, *nobilitas* a ajuns la încheierea, că originea acestei surprinzătoare întâmplări trebuie căutată în organizarea, pe care Appius Claudius o dăduse comițiilor romane și s'a hotărât să reacționeze cu energie, deși cu vădită întârziere.

Imprejurările se arătau mai prielnice decât până atunci. Războiul împotriva coaliției italiote se domolise sensibil. Osteniți, Samniții și Etruscii consimțiseră la încheierea unui armistitiu, iar recenta și categorica înfrângere a Aequi-lor, adversari de disprețuit, accentuase prudența Marrucinilor, Marsilor și altor mărunți și neastâmpărați vecini. Roma se dovedise mai puternică și mai de temut, decât se așteptaseră dușmanii. Absența primejdiilor din afară readuceau pe primul plan al preocupărilor obștești, inimițiile politice interne și le da o sporită intensitate.

Prestigul propriu al noilor cenzori, Q. Fabius Rullianus, comandantul ilustru și viteazul plebeu, P. Decius Mus, nedespărțitul tovarăș, precum și împrejurările le permitea să atace, fără

temerea unor grave consecințe, reformele predecesorului lor, înțelepciunea însă, le fixa limite. De aceea, modificările, pe cari le-au încercat, n'au fost esențiale, ci s'au mărginit la reconstituirea comițiilor tribute. Libertzii și proletarii au fost concentrați în cele patru triburi urbane, Palatina, Suburana, Esquilina și Collina, reducându-se astfel, considerabila importanță politică ce căpătaseră în scurtă vreme. Criteriul, următor căruia valoarea averii mobiliare situa pe deținătorul ei, în clasa corespunzătoare a comițiilor centuriate, a fost păstrat. Evidența faptelor constrângea pe adversari să ratifice prevederile lui Appius Claudius.

Tiberiu Moșoiu

TUNDA

de MAURA PRIGOR

Doi umeri lucioși tresar în ceața inoptării de nepătruns și vâslele iuțesc spre mal, târând pe lac două trei bărci legate între ele scăpate peste zi în larg.
— Tunda...a...a! icnesc copiii de tătar și se răspândesc în panică pe câmp.

Tunda e macedonean sau turc, sau cine știe ce sălbatic de prin vre-o insulă pietroasă.

Nu știe nimeni s'o spuie, iar lumina albastră a ochilor îi piere, dacă-l întrebi de unde vine.

Găsise aici de lucru, la Ivan, un Malorus pescar.

Iarna îi repara bărcile, iar vara i le ducea dela un mal la altul al lacului, sau le trecea peste o fâșie de nisip în mare — și de acolo, le da drumul pe valuri la pescuit.

Limba de nisip care desparte lacul de mare, e un pod subțire de scoici, care împarte o apă de acelaș gust, dar Tunda trece bărcile din lac în mare și din mare în lac, cu alte uneltiri și gravitate pentru fiecare, parc'ar face servicii la doi stăpâni.

Și fiindcă meseria lui e în apă, Tunda umblă gol pe jumătate.

Numai părul și ochii păstrează la ocazii. luciri mici de mătase, încolo pielea lui soarbe cu porii măriți, mirosul tare de nămol și ierburi marine și cu brâul verde sărat, pare o plantă viguroasă și decolorată, hrănită în pământuri saline.

Porii lui sunt saturați. Ii isbucnesc cristalele albe prin nări și prin gene, și pielea îi e ca'ntr'un puf fin, acoperită permanent în sare.

Spre seară, în mijlocul mării sau a lacului, sau cu picioarele până'n genunchi în nămolul de ierburi, ori unde s'ar găsi, pe Tunda, îl apucă un fel de beție de neclintire.

Stă pironit câte un ceas sau două și nu mai vrea să lucreze.

Oamenii atunci îl ocolesc, și mai ales tătarii iuțesc pasul spre case căci cunosc bine ce 'nseamnă lucirile mici din ochii lui.

Singur rusul s'a învâțat cu serviciile lui Tunda așa pe toane, și nu-l mai întreabă nimic, fiindcă el însuși e un tăcut, cu ochii toată ziua daparte.

— Tunda...a...! lunecă undelemnos pe apele cenușii, o voce unduioasă în astă seară, și Tunda iese din neclintire.

Iși trece haina sărată pe pielea goală și se uită cu ochi albaștri șterși, după fata lui Ivan, care suie dealul spre casă.

El urmează încet cărarea, pășește surd și fără gânduri, despărțit de el, ca vietățile din văzduh, cari calcă falș și nesigur când sunt pe pământ.

Și în odaia încăpătoare cu perdele albe și ștergere scrobite, Tunda s'așează modest pe un colț de pat și așteaptă.

Rusul cârpește plase și Katea învârtește prin odaie crețurile fustei largi, de un frez violent.

Cutele se 'nvoaltă și se strâng pe șolduri ca pe droturi și 'n cismele scunde, dar pe tocuri înălțate, glesnele ei vioaie își au un graiu al lor.

Acum cu palmele mici lăptoase, ea aduce ouăle verzi de rață pe masă, apoi își prinde basmaua cu picături roșii, sub barbă.

Ivan și Katea își duc mâinele ca'n biblie la piept, în rugă pentru cină, și Tunda naiv se scoală și el cu ei în picioare.

Din pricina blondului abundent, Katea pare atât de albă, că localnicii îi zic „Domnișoară”, și intimidăți de culorile tinere cu cari se 'nvestmântă, copiii se țin Dumineca după ea prin sat, ca după un musafir.

Când nu e supărată, Katea — îi mângâie cu ochi blonzi și luminoși și prin ei trec stele de catifele castanii.

Dar fata și Ivan sunt toată ziua îngândurați.

Ii apasă cele câteva case joase agățate în deal și cari își zic, sat.

Malorosul cântă în prag cântece triste de vâslaş și cunoaște mecanica și velatura corăbiilor de pe Don, iar Katea așteaptă mereu o scăpare la geamul pătrat.

Dar așa absenți cum sunt, fata și părintele au surăsuri bune, complice, de câte ori Tunda intră felin cu ochii mătăsoși, după ce-a făcut vre-o ispravă printre sălbaticii din sat.

El însă nu înțelege nimic și trăește domesticit de trei ani, între oamenii ăștia curați și albi, veniți tocmai de pe malurile Caspiceii.

Barbarii corciți de prin locurile astea îl ocolesc. Tunda însă le zâmbeste cunoscător. Pășește pe lângă ei catifelat și prin ochi îi trec luciri mici mătăsoase, ca prin ochii unui leu, odihnit și sătul.

Era o zi liniștită, când bărcile abia înaintau.

În pacea înfiorată, lacul se vedea la fund până'n temelia lui verzuie.

Păsările marine pluteau în văzduh pe malul dinspre mare, sau dormeau.

Apa era liniștită de tot. Se auzeau râsetele și vorbele bargagiilor, cari scoteau nămolul tocmai din larg.

Poate venea ploaia.

De sus coborî la lac, legănându-și fustele, Katea.

După un obicei al lor, Ivan descărcă un foc de pușcă și din cele două țevi, răsunară două lovituri.

Peste lac s'auzi clar ecoul și hoinarii și hoții se intimidară.

Katea își tăie drum cu barca pe apa lină și Ivan o îndemnă tare, să se întoarcă înainte de apus.

Locuitorii o salutară în treacăt și pâlcuri de paseri de prin scorburile malurilor, eșiră țipând prin văzduh și pe țârm.

Pescarii își vorbeau dela o barcă la alta, ecoul răspundea din mal, se'ntorcea la loc, și spațiul părea strâmt ca într'un pahar.

Trecuse un ceas.

Lacul părea mort. Nu se mai întâmplase nimic, totul era ca mai înainte.

Katea vâsli departe spre un colț precis din celălalt mal, oprind barca mai departe de țârm.

Dar după o cotitură a lacului, ea auzi o voce și deodată îi eși din apă, lustruit de soare, Tunda.

Spătos ca un diavol rău — Tunda i se așeză în față cu ochi albaștri vinovați.

Fata smuci lotca vâslind într'o parte și-l lovi cu lopata peste degetele, cari îi țintuiau barca'n loc.

Tunda nu-și feri însă mâna și lovitura îi zdrobi pielea.

Dar o bucurie ascunsă licări în ochii lui albaștri și sprinten

ca un delfin tânăr, lovi cu un umăr barca, și i-o întoarse pe dos.

Katea trebui să treacă apa, încălțată, și o bucată de vreme — și ochii și părul îi fură ca cerul, cenușii.

Tunda îi zărise însă spaima și începu să fie mai sigur pe mișcări.

Pe față o socotea o jucărie. Măcar că era din altă țară și trecea printre oameni, albă și blondă ca o domnișoară, măcar că nu vedea înaintea ei nimic, decât poate numai lotcile legate, pe cari le tira Tunda pe lac, ca pe niște câini negri supuși, măcar că aștepta mereu pe cineva.

Pe el îl sâcâia mulțumirea că i-a făcut un rău.

Așteptă vorbele ei aspre, ochii îi sclipeau, și fiindcă vorbele nu veneau, se aplecă și prinse sub talpa-i sărată, cismele ei learcă de apă.

Ea începu să râdă și el își pironi ochii în jos, poate de rușinea îndrăsnelii

— Na! țipă ea apoi, și-i dete un pumn în piept, să-l desprindă din loc.

Minutul fu hotărâtor.

Tunda strâns umerii.

Pumnul mic nu-l clinti, dar simțindu-și răsplătită toată așteptarea lui de atâtea luni, reținu înfuriat cisma, care îndrăsnia să fugă.

Mâinele lui umblară mângâindu-i pulpele până sus de tot și în bucuria ascuțită ce i-o pricinui carnea liberă sub rochie o izbi din loc, cu o putere de stâncă.

Fata gândi împietrită: „Ce se va întâmpla, se va întâmpla!”, și trase un țipăt atât de tare, încât tot țărnelul se înfioră.

Desmeticit, Tunda se smuci, sări într-o parte iute, căci cineva venea într'ajutor.

Și locuitori cu neveste, dădură năvală să scape fata, tocmai când Tunda s'afunda sub malul abrupt.

Mai târziu când spaima i se risipi, Katea împinse barca în apă și se întoarse acasă.

Ce se mai putea întâmpla?

Tunda a pierit două zile, — a treia, Ivan l'a văzut trecând din lac în mare, pe umerii goi, bărcile altui stăpân și a simțit căzând prea ușor din inima lui, un ghimpe care sta acolo înfipt adânc, de mai multe luni.

S'a mirat apoi, că-l vede seara prin sat cutreerând gol fără

haină, și Katea și-a adus aminte, c'a văzut-o plutind prin mijlocul lacului.

Dar ce e?

Katea se cutremură. Cineva o apucă de umeri și-o sgâlțâie, până nu mai văzu limpede.

Ar vrea să lovească, să dea tare, să rezeze degetele cari i-au intrat în carne.

— Tunda...a...a...!

Și un val fierbinte i se suie în ochi.

Tunda s'a uitat la ei prin geamul pătrat.

În cei doi ochi mici albaștri, era tot deșertul de afară înspăimântător...

Era acolo în fundul lor, toată enigma deșertului turburător, în care știau ascunși părinte și copilă.

Erau câmpurile goale arse de soare, — zile fierbinți și nopți polare, — țări de piatră și nisip, miragiu, unde tot ce crezi că atingi dispăre, unde imaginile pier de abia formate, unde aerul se leagănă într'o perpetuă oscilare, unde totul e vag, totul e imprecis, unde misterul te trage, te smulge, și te afunzi în el vertiginos cu o amețitoare senzație de vid...

U...u...u..., vârtejul de nisip i-acopere gura. Un val s'a ridicat și-a acoperit-o. Katea a căzut la fund și nu s'a mai ridicat la suprafață...

Tunda a intrat călcând pe tălpi, catifelat, ca pe niște pernițe de puf... El nu vrea să știe nimic, a prins sdravăn pe Katea și nu o mai lasă...

Umerii lui râd...

Ea nu știe dacă trebuie să râdă sau să țipe. Basmua i-a căzut pe ceafă și Tunda îndobitocit, a simțit isbindu-l în față, o boare de zambile.

Nările i s'au lărgit, adulmecă grădini în primăvară, suspendate'n nori, ca acolo în țara lui arsă, când s'anunță ploaia...

Și ușa se zgâlție deodată sub puterea umerilor lui.

Dar Ivan a văzut și casa se 'nvârtește cu iei toți. Malorusul obișnuit cu furtuna își îndoi mușchii.

Nu era învățat să vorbească, dar toate furtunile i se supuneau.

Un minut numai și Tunda va fi în câmp cu Katea pe umeri. Ș'atunci Ivan face un pas spre un ascunziș cunoscut.

Katea scoate un țipăt și cade jos cu capul de scânduri. Abia atunci, Ivan liberat, ocheste în plin

Trage și din cele două țevi, răsună precis, două lovituri...
Veneticii și hoții de primpřejur au amuțit.

Mai târziu prin geamul mic aburit, tătarii din sat, s'au strâns și l-au văzut.

Tunda era căzut în latul camerei, cu genele pline de sare. In noaptea aceea, ușurați, ei s'au îndepărtat pripit pe la treburi, afară din sat, iar femeile lor mărunte și negre, au putut ieși în tindă fără teamă.

Dar mult timp ochii lor oblici au cercetat, și cu urechia fină au așteptat, pașii ușori ca două pernițe de puf, să smulgă pe umeri pe vre-una din ele, și să fugă cu ea, țipând în câmp.

MAURA PRIGOR.

DOUA POEZII

de VIRGIL CARIANOPOL

FRAGMENT

*E ora douăşpe, dă-mi noapte pânza
In care învelit, devin strigoi
Să nu mă vadă nimenea când plec
Şi când mi-aduce ziua înapoi.*

*N'o să mă simtă nimeni, nici o umbră
Strigoii nu se văd, decât când vor
Eu sunt al morţii, n'am nimic cu viaţa
Prin tot ce e nimic, sunt trecător.*

*Aşa, îmi voi aduce iar aminte
De vis şi de iubire şi de cer;
De sunt făcut din negură vreau soare
De sunt făcut din soare, vreau mister.*

*In noaptea asta, spirit rău prin lume
Vreau să cobor din viaţă mult mai jos.
Vreau să înrâng credinţa cea mai pură
Prin cel mai pur şi sigur credincios.*

*Vreau o domniţă albă, cum e ziua
Să doarmă lângă mine ca o scamă
Să creadă că-s un prinţ de peste mări
Să nu se 'nchine şi să-i fie teamă...*

*Şi omul ăsta care toată ziua
Munceşte şi se freamătă învins
S'atingă măcar spirit, trupul candid
Pe care nici în gând nu l'am atins.*

Dă-mi noapte haina, haina cea mai albă
 Odată 'n viața, care-o sui din greu.
 Vreau să mă fac strigoi, măcar o noapte
 Și n'o să știe nimeni c'am fost eu.

O! n'o să afile nici măcar domnița
 Cu carnea albă, pură de zăpadă
 Că cel care-a iubit-o-i un biet om,
 Pe care ziua nici nu vrea să-l vadă.

E ora douășpe, fii deasă noapte
 Ce dacă-s om, mă 'ntunecă lumina...
 Eu trec prin viață, cresc și mor aicea
 Dar tot în moarte-mi este rădăcina.

DESPRE TINEREȚE

Mă întreb dese ori, unde mi-e tinerețea?
 Cine-ar putea să-mi spună dacă nu mi-a vrăjit-o tristețea?
 Nu cumva ea a aruncat peste umăr o piatră sau un inel
 Și tinerețea, mi s'a făcut în urmă, ca muntele de oțel?

Cine-ar putea să-mi arate? Unde e omul care să-i dea de rost?
 Tinerețea, nu este tocmai ceiace niciodată n'a fost?
 Să fi trecut oare fără s'o știi? S'o fi sărit când am vrut
 peste necazuri să săr,
 Ori tinerețea e poate povestea celui mai mare neadevăr?

Unde ești nălucă? De unde să te strig? Unde să te caut?
 Nu cumva ești tocmai cântecul care șerpue 'n flaut?
 Nu cumva, dacă te cântăm, dacă te iubim
 Ești tocmai visul pe care nu putem niciodată să-l povestim?

Virgil Carianopol

GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU

de M. G. SAMARINEANU

Amurit Gimi!...

Vestea aceasta ne-a venit, aci, în depărtare unde ne găsim, adusă de unda electrică, într'o după amiază de toamnă mohorită.

— Cum, Gimi? ne-am întrebat. Il știam bolnav de câțva timp. Și-i știam serios bolnav. Așteptam ziua în care ne vom găsi la București ca să-l vizităm, să-i strângem mâna pururi fierbinte cu prietenie și să-i dorim sănătate. Un cuvânt de grabnică tămăduire, iată ce așteptam să-i trimitem, cu prima ocazie.

Acum, Gimi, e mort.

O lacrimă de durere, frățească. O lacrimă, punct la capătul unei existențe de creator, de om.

L-am cunoscut pe George Mihail Zamfirescu, aci, la Oradea în încăperea îngustă a redacției. Venise dela Satu Mare unde părea exilat. Venise la sediul unei reviste literare, ca arabil din Sahara la o oază. Pe atunci viața avea alte frământări, mai ales aci. Desrobirea ne-a găsit cu goluri mari. Trebuia să garnisim întregul mecanism administrativ al Statului cu elemente românești. Și nu numai mecanismul administrativ ci și cel politic. Și, chiar, cel cărturăresc. Și nu aveam elemente suficiente. Intelectualii disponibili dădură iureș spre demnități politice. Toți novicii vieții aveau veleități cari pendulau între mandatul de parlamentar și portofoliul ministerial. Rar câte unul dacă ceda, acceptând un loc de prefect sau primar...

Și ca să ajungă fiecare acolo unde credea că are toate drepturile să ajungă, se dădeau lupte grele... Nu se alegeau armele, nu se cunoșteau limite. Se năruiau statui ale neamului ca să se ridice pedestale politicului. Un fost deputat, îmi povestea cu nu-

anță de mândrie cum a sechestrat, într'o seară, pe părintele V. Lucaci și l-a dus noaptea întreagă într'o căruță „de-i ieșeau mațele, popii”, peste 30 de kilometri. Și aceasta ca să-i poată lua mandatul pentru un X oarecare desemnat de partid...

George Mihail Zamfirescu venise la Satu Mare cu un rol modest de funcționar la Casa Cercuală. Venise și el după cum am venit mulți, să complectăm lipsurile. Era din cei buni. Căci, ca să fim drepți, veniseră și mulți nechemateți, trimiși sau aduși de mirajul aventurii ori a binefacerilor coloniilor proaspăt cucerite...

În el clocotea viața. În făptura aceia de copil care-și ia aere de adult, numai și numai fiindcă i-au mijit tulee, mocneau puteri cari se cereau eliberate și puse în valoare. Îl rodea germenul distrugător al bolii ascunse; îl rodea și geniul creației însă. De aceia îl lăsa nepăsător clocotul din jur, cu escaladări spre culmi și cu năruiri în abisuri de celulă. De aceia se uita străin la cei cari se dădeau peste cap în scrânciobul politicei și părea surd la chemările de sirenă ale acelor cari aveau nevoie de talentul lui pentru ascensiunile pe cari le încercau ei.

„Socetăți de exploatare a țării, de exploatare neomenoasă a nației — partidele...” Aveam de mult, dela prima întâlnire, fixată axioma acestei realități. Și ne căutam de drum...

Prima seară petrecută împreună la un modest restaurant din Oradea, ne-a servit la verificarea armăturii sufleteste. Era tinerețea care colorează însoțit chiar și adâncuri de abis. Nu ne alarma nimic din tot ce se petrecea în ființa Țării. Efervescenta din jurul nostru tulbura doar apele. Dar nu distrugea diguri. Așa că nici un pericol nu se arăta.

„Dar trebuie să pornim odată serios la muncă. Să depășim mediocru în care se complac mulți, aci”.

„Voi, la Oradea, ați fixat un punct de reper. Redacția aceasta cu revista pe care o redactezi e un modest paraclis spre care sufletul nației, mâine poimâne, se va îndrepta. Ași dori să văd catedrală acest paraclis... Punct luminos din care mii de Promethei să vie ca să ia foc sacru spre a-l împărți celor cari zac în întuneric...”

După prima vizită, George Mihail Zamfirescu, a mai venit. Parcă-l văd zgribulit, în miez de iarnă, într'un ungher de compartiment de a treia. Ce-l mâna să suporte frigul, lipsa de confort a drumului. cheltuiala deplasării și oboseala? Erau 3 ore de drum dela Satu Mare la Oradea. Și, totuși, nu pregeta, cu toate că lăsa

acasă o soție la care ținea mult de tot și doi copii pe cari îi iubia.

Odată a venit cu un tânăr alături:

— E mistuit de același foc, ca noi... mânzul...

Și mi-l prezintă pe George A. Petre.

La Satu Mare încercă să înfiripe un nucleu scriitoricesc. Și să dea viață unui organ de publicitate. Ca ultim efort de aci, de pe frontieră, unde nu reuși să-și găsească astâmpăr și rost, mi-a adus într-o după amiază o carte, „Flamura albă”, prima, dată la iveală de el. Avea toate stângăciile începătorului și toate îndiciile celui dotat de Parce cu darul creației.

Apoi, George Mihail Zamfirescu, s'a înapoiat la București...

Ne vedeam mai rar. Mergeam din când în când la București, Dar viața în Capitală e atât de trepidantă!... Luam câte odată cafeaua alături la Capșa. George Mihail Zamfirescu a făcut drum luminos spre culmile Parnasului. Răpit de frământarea primului oraș al țării, a făcut zigzaguri mari. Dela mizeria proletarului scrisului, la gazetărie. De aci, la direcția de scenă a teatrului Național dela Iași, ca, revenind iar la gazetărie, iar să se înapoieze la teatru.

„Domnișoara Anastasia” îl trecu în rândul puternicilor creatori dramatici. Iar „Madona cu trandafiri”, „Maidanul cu dragoste”, etc., îl fixară în rândul prozatorilor de lungă respirație, de fină analiză psihologică, de clară pătrundere. Mănuia cu o uimitoare siguranță creațiuni atât de vii pe ecranul realismului periferic, în cât, Gimi, va rămâne în literatura română ca un mare explorator al gloatei oprită în pragul orașului: nici săteni nici orășeni. O gloată întâlnită de mulți, de cum părăsesc străzile centrale ale Capitalei, dar asupra căreia nimeni nu și-a oprit o privire mai cercetătoare.

George Mihail Zamfirescu a luptat din greu cu viața. Bolnav, rar a avut răgazul să-și caute de sănătate.

În ziua când, la Oradea, se închea acea formație în care ne pusesem atâtea speranțe — Teatrul de Vest, — George Mihail Zamfirescu se găsea la impas. A fost ușor să-l conving ca să vină iar aci, pe frontieră, să ne ajutore pentru ca ceea ce se înjgheba să se așeze pe baze solide. Venind cu el la Oradea am fost rău înțeleși de George Cosma. Aduceam directorului necunoscător în ale teatrului un om de teatru, un om de muncă, un om priceput.

— Tocmai tu mă lucrezi? au fost cuvintele cu cari m'a întâmpinat prietenul Cosma...

Era zadarnică orice încercare.

Cu toate acestea o noapte întreagă am căutat să-l conving că acceptarea lui George Mihail Zamfirescu în fruntea personalului său artistic ca director de scenă, numai foloase îi poate aduce. El avea cunoștințe sumare în ale teatrului. În schimb avea încrederea inimosului Iosif Maiorescu, vrednicul prefect, care subvenționa înjgheburile teatrale. Ceea ce lipsea prietenului Ghiță, aducea prietenul Gimi. O completare care n'a fost ca să fie.

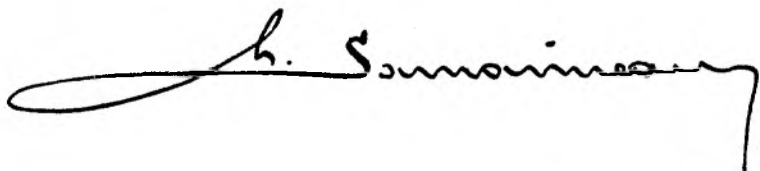
După câteva zile de deprimare, aci unde vroia să-și dea măsura valorii pentru un început de frângere a acelei nenorocite linii de mediocritate, Gimi s'a înapoiat la București. Și drumul lui în viață a fost când cu luminișuri și pajiști fermecătoare, când cu abisuri și întunecimi înspăimântătoare. L-a necăjit mult indolența conclavului dela Teatrul Național care, deși i-a acceptat cu elogiile piesa „Sam”, nu i-a jucat-o.

— Nimic cu „Sam”, Gimi? . . .

— Nimic! — și ridica din umeri decepționat. — Și nu e proastă, pe onoarea mea, încheia el.

Târziu, abia anul acesta, l-am convins să supunem piesa unui plebiscit public. Și mi-a dat-o. Am recitit-o cu același interes. Și i-am făcut loc în paginile revistei „Familia” în care apăruse abia un act când moartea l-a smuls pe Gimi din viață.

Prin moartea-i prematură, literele române pierd un viguros creator. Iar noi un prieten, un prieten nu de paradă afectivă ci de gând și faptă. Și-l regretăm profund.

S A M

POVESTEA CU MINE, CU TINE, CU EL ...

de GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU

TABLOUL IV.

In tren, în drum spre Viena.

SAM, AURA.

Compartiment, în vagon. Afară noapte. Scântei dela locomtivă, în joc sărbătorec de artificii. În răstimpuri, în goană, lumini colorate.

SCENA I.

Sam, Aura.

Sam: ghemuit în pardesiu. Istovire. Uneori, tremur nervos. E după câteva nopți de nesomn și sbucium.

Aura: în fața lui, fumează nepăsătoare.

Sam: Frig... (pauză). Am impresia că aleargă cineva în urma trenului. Un om, mai mulți, tot bărăganul. Vor să l prindă trenul, să-l oprească, să ne aresteze...

Aura: De ce nu dormi?

Sam: Nu pot. (pauză) Suntem de mult pe drum?

Aura: Nu știu. Am uitat. Oricum: e frumos. Să sbori ca o nălucă... (pauză) La ce te gândești?

Sam: ... la înmormântarea lui Stan. I-o fi dus cineva o floare, l-o fi plâns cineva? „O lacrimă sau o floare cel puțin, doctore...”

Aura: Ai febră. Incearcă să dormi! (pauză) De ce surâzi?

Sam: ... mi-am adus aminte de Mîmy. O femeie de stradă. Mă implora să nu m'apropii de tine! „Aura e tânără și pătimășe. Doisprezece s'au ucis pentru ea, până acum”. (râde) La bal și pe când urcam la tine, același gând:

- sunt al treisprezecilea! Mimy s'a păcălit! Stan a fost al...
Aura: Nu-mi mai aduce aminte de el!
Sam: De ce? Mie-mi face bine când vorbesc de Stan. Mă liniștesc...
- Aura:* Ce lumini colorate! Trecem printr'o gară, probabil.
Sam: (*absent*) ... am trecut printr'o gară cu lumini colorate. Și gara e viața. Iar luminile colorate: iluziile... Au rămas în urmă, se rostogolesc în întuneric. Când se sting luminile colorate, gara nu mai are niciun rost, niciun farmec. Spui așa: ce trist! Și dărâmi gara...
- Aura:* Iar începi să mă plictisești.
Sam: (*pauză*) Iartă-mă!
Aura: Știi încotro mergem?
Sam: La Viena ne despărțim.
Aura: (*i se pare glumă*) Cum?
Sam: Tu pleci mai departe, eu... mă întorc la...
Aura: Sam!
Sam: Ce să cauț, cu tine, mai departe?
Aura: Sam, dacă mă iubești...
Sam: (*a privit-o, surprins*) Dacă! N'ai înțeles, însă, ce prăbușire a fost în mine, după crimă?
- Aura:* Mă indispui.
Sam: Să nu mai vorbim, atunci...
Aura: Dimpotrivă! Am impresia... De ce te uiți așa la mine?
Sam: Nimic...
 (*pauză*).
- Aura:* Mă chinui de-o săptămână...
Sam: Ca să nu te mai chinui, ca să nu mai mă chinui: ne despărțim la Viena. Tu pleci mai departe...
- Aura:* Nu plec fără tine!
Sam: Fără mine!
Aura: Nu plec fără tine!
 (*Au strigat, fac impresia că s'au speriat de propriul lor strigăt și ochii ce s'au privit ferm, coboară pleoapele — revin la vechea atitudine.*)
Aura: nepăsătoare în aparență, privind ațgără, la jocul de scânteii.
Sam: ghemuit în pardesiu.
- Sam:* (Ți-am spus cine sunt și cum am împrumutat, dela Agop, un frac și un nume... mai distins.

- Aura:* Nu mă interesa cine ești! Ai fost tânăr și pătimaș...
- Sam:* ...nu ți-am spus, însă, ce mă apropia de tine, atunci.
J Erai o iluzie a fericirii spre care pornisem. Și mi-am apărât-o, până la gândul rău al uciderii! Nu mi-am dat seama că, odată cu Stan, moare și iluzia... Înțelegi ce mă gonește de lângă tine, acum? Ce să caut mai departe? Acolo, în urmă, am un mormânt: al lui Stan și al fericirii mele. Simt nevoia să fiu aproape de casa în care...
- Aura:* Ești bolnav.
- Sam:* ...și, poate, de procurorul care...
- Aura:* Ești prost!
- Sam:* (*a întors capul, brusc și o privește — ar vrea să râdă*)
 Ești... imprudentă!
- Aura:* Mă plictisești de o săptămână, cu o umbră ridicolă de mort, cu un gând de crimă inexistentă! Ce-mi pasă de el și de toți morții pământului, când sunt liberă și te am lângă mine? Mă jicnești, pentru că vrei să pleci de lângă mine, pentru el, pentru un mort, pentru o epavă care s'a prăbușit singură.
- Sam:* (*strigă*) Noi l-am ucis! Tu, eu — o îmbrățișare ca un pumn în inima lui bolnavă... Noi l-am ucis!
- Aura:* (*la fel*) Și dacă? Haide, strânge pumnii, ca atunci, ca în clipa când se apropia de noi... Te-ar fi lovit, de nu te apăram — te-ar fi gonit din casă, pe drumuri — ți-ar fi ucis visul...
- Sam:* *v* Tu mi l-ai ucis, în ochii lui de mort. Așa cum îl priviam atunci, lângă noi, pe Stan, am simțit cum mi se scurge în sânge toată ura. Ura cu care te jucai, ura cu care te joci acum.
- Aura:* Mă faci să râd.
- Sam:* Aura, te fac atentă...
- Aura:* (*il lovește cu o floare*) Imi bat joc de ura ta!
- Sam:* (*s'a ghemuit în el o clipă — revolta și mânia, slabe în aparență — numai degetele i se convulsionează, numai surâsul e straniu*) Aura, ura cu care te joci... (*se apropie*) Ura care o să îmbrățișeze, cu o dragoste...
- Aura:* (*în picioare, dispreț*) Do-bi-to-cu-le! (*il lovește*).
- Sam:* (*strigăt și degetele cătușe spre gâtul Aurei, brusc*).

- Aura:* (tot așa de brusc, i-a prins capul în palme și îl sărută pătimaș, îndelung).
- Sam:* (degetele au încercat zadarnic să sugrume, se retrag — brațele cad, grele).
- Aura:* (rugă aproape) Ucide-mă...
- Sam:* (mototol, pe canapea) N'am putere...
- Aura:* (lângă el, vorbindu-i peste umăr — cuvânt care desmiardă) Copilule! Te-am înfuriat, ca să te regăsesc: tânăr și clocotitor, ca atunci! Pentrucă numai așa mă înțelegi... Ți-aduci aminte ce mi-ai spus în prima noapte? „Imi cer dreptul meu la fericire!”
- Sam:* Fericire prin crimă...
- Aura:* Prin orice mijloace și împotriva oricui! Fericirea se cucerește, Sam! Luptă a fost, nu crima! A învins cel puternic. Bucură-te c'ai învins... Nu privi înapoi. Fericirea e înainte! Conștiință? Ce-i aia conștiință, când ne surâde dragostea? Sam, copilule, dragostea-i egoistă. Calcă peste morminte și își bate joc de morală. Așa ai fost, în noaptea când ai ucis: egoist — pentrucă mă iubeai. Tremurai lângă mine. Vibrai patimă, aspiram patimă. Mi-e dor de Sam de atunci! N'ai fi șovăit să sugrumi și șovăi acum, când suntem liberi și singuri? Copilule! Vrei să te întorci, să te îngropi în ocnă și să mori...
- Sam:* Nu vreau să mor!
- Aura:* Rămâi lângă mine, atunci! Al meu, al dragostei mele! Cum tremuri! Ca un iepuraș cu frica morții în ochișori Surâzi, Sam! Sburăm spre fericirea care ne așteaptă departe! Parisul, Sam...
- Sam:* Paris...
- Aura:* Avem bani! Cu ei vom fi strălucitori, în cel mai strălucitor oraș al lumii: Parisul!
- Sam:* Paris! Il visam, uneori, în mansarda mea din strada Antim...
- Aura:* Parisul! Acolo, departe... Paris! Lumină și cântec. Al meu, al dragostei mele — lângă mine, mai aproape, mai strâns! Sărută-mă! Mult, pătimaș, nebun — ca atunci...
- Sam:* (o privește în ochi, beat — ca și cum în ochii ei s'ar oglindi tot Parisul) Paris...

TABLOUL 5.

A trecut un an.

La Paris.

PIERROT, COLOMBINA, ARLEQUINUL, M-ELLE CHRISANTHEME,
IULIU CEZAR, REGELE LEAR, MOLIERE, CHOPIN, MUSSET,
HARPAGON, FARANDOLA.

Salonaș, cu uși deschise larg, în fund, spre hall. Lumină, în lampioane multicolore. Atmosferă intimă.

In hall: lumină, muzică, dans.

SCENA I.

Cezar, Lear.

Cezar: mască, havană, șampanie. Intră

Lear: de asemeni cu mască și poartă galoși.

Lear: Ave Cezar Imperator, morituri te salutant!

Cezar: (salut roman) Bătrâne și ilustre rege Lear... (în glumă melodramatic) Ce văd? E vis sau realitate, minciună sau adevăr cutremurător? Când și în ce cronică, anume, ilustrul Rege Lear a purtat galoși?

Lear: Bonsoir, Maurice!

Cezar: Ce faci, Edmond?

(râd, dau mâna).

Lear: Prost, Maurice! Am un guturai îngrozitor. Medicul mi-a recomandat prudență excesivă. Și cea mai excesivă prudență...

Cezar: Galoșii!

Lear: Mizerabilă vreme! Ploile pariziene sunt mai pătrunzătoare ca un viscol norvegian. La anii mei, mai ales. De altfel, n'o să trec dincolo. Aici e mai intim și — mi se pare — mai multă șampanie. (s'au așezat la masă) Strălucitor bal, Maurice!

Cezar: Prince Sam e un animator de geniu.

Lear: În adevăr. A reușit să adune, în jurul lui, tot ce are Parisul mai proeminent: în politică și finanță, în artă și literatură.

Cezar: E recunoscut pretutindeni, omagiat pretutindeni.

Lear: Omagii pe cari le plătește scump, neîndoios, dar...

(Un Domino: din bar spre hall).

(Cezar și Lear au tăcut, prudenți).

Cezar: Il cunoști?

Lear: Nu.

Cezar: Nici eu.

Lear: Și totuși, toată lumea îl privește cu oarecare îngrijorare. În acest Cosmopolis strălucitor, sgomotos și nepăsător, în care simți o întreagă umanitate palpând, individul ascuns sub Domino a adus un fior de nesiguranță, de neastâmpăr, de presimțire. De altfel și afară, în oraș, plutește ceva nesigur în atmosferă.

Cezar: (*râde*) Părere, bătrâne monarh! Niciodată n'am simțit Parisul mai tânăr și mai vesel. În privința tipului de adineauri, fii fără grije. Un farseur, care vrea să-și acorde importanță.

Lear: Atunci... să fim mai inteligenți ca el și să nu-i acordăm nici o importanță!

Cezar: (*ciocnesc cupe de șampanie*) În sănătatea ta, Edmond!

SCENA II.

Cezar, Lear, Colombina, Arlequinul, M-elle Chrisanthème.

(*Din bar spre hall: Colombina, alături de Arlequin. Din hall spre terasă: M-elle Chrisanthème. Arlequinul îi vorbește Colombinei cu un glas sonor, muzicalizat și cu o eleganță impusă în atitudine. M-elle Chrisanthème caută pe cineva*).

Arlequinul: ...Verlaine, frumoasa mea Colombină, care a cristalizat în versuri toată splendoarea serbărilor galante de odinioară, a imortalizat...

Chrisanthème: (*crede că recunoaște, sub masca Arlequinului, pe cel căutat și se apropie grabnic — s'a oprit*) Pardon!

Arlequinul: (*se înclină*) Domnișoară... (*continuă, mergând alături de Colombină*) Dacă Pierrot, grațioasa mea Colombină, simbolizează eternul îndrăgostit care suferă, Arlequinul — dimpotrivă — e amantul care sărută pătimaș și fură, în numele dragostei...

(*Au ieșit: Colombina și Arlequinul în hall — M-elle Chrisanthème spre terasă*).

SCENA III.

Cezar, Lear.

Amândoi au privit scena, fumând — nepăsători în aparență. Au surâs discret, au râs când au rămas singuri.

Cezar: ...„Arlequinul, frumoasa mea Colombină...” (*râde*)

Nu-l cunoști? Conte Juan de Nevers. Iar Colombina...
(*îi spune ceva la ureche*).

Lear: / Eram sigur! Așa dar, între Juan de Nevers și...

Cezar: (*canalie*) A, nu... nu cred, Edmond! Sigur, românce e o femeie adorabilă și multe curse i se întind! Dar ea rezistă, dragul meu, pentrucă...

Lear: ...suntem, ca să zicem așa, în casa ei...

Cezar: ...bem șampanie și petrecem grație invitației ei speciale și n'ar fi elegant...

Lear: ...s'o jicnim...

Cezar: ...c'o bănuială...

Lear: ...grosolană! În adevăr, Juan de Nevers e un personaj primejdios...

Cezar: ...iar dușmanii spun că românce i-ar surăde promițător dar...

Lear: Nu cred, Maurice!

Cezar: Minciuni, Edmond, ca și dragostea Patiencei Maravon pentru Sam.

Lear: E la bal, Patience Maravon?

Cezar: A trecut pe lângă tine, adineaori. Suava M-elle Chri-santhème, care...

SCENA IV.

Cezar, Lear, Pierrot.

In hall, muzica: final. Entuziasm, aclamații. Pierrot, în pragul din fund și se înclină, mulțumește aclamațiilor din hall.

Lear: Mon prince, Parisul te aclamă!

Cezar: Iar Iuliu Cezar se declară, solemn, gelos pe gloria ta!

Pierrot: (*amețit mai mult de muzică și dans*) Nu sunt deloc gelos pe modestia voastră, prieteni! În hall sunt cântece și dansuri. La bar sunt vinuri înviorătoare: d'Anjou, Clos du Pape, Pouilly, Pomard! Iar voi, numai o cupă de șampanie... (*râde și are, în răs, un fond dureros, peste care expansiunea e polen pe rană*).

SCENA V.

Cezar, Lear, Pierrot, Molière, Choptn, Musset.

Ultimii trei năvălesc în scenă sgomotoși.

Pierrot: Montfleury, Molière al scenei contemporane și voi: Cho-

- pin, fără prestigiul tuberculozei și Musset fără George Sand, am găsit doi prieteni modești.
- Molière:* O! E o crimă să fii modest, la un bal așa de strălucitor.
- Pierrot:* (râde, se clatină, mai mult o lipsă de control a mișcărilor) Doi modești și o banală cupă de șampanie.
- Musset:* (strâmbă gura) Puah! Șampanie...
- Chopin:* Pomard! Cântă 'n cupe simfoniei azurale...
- Musset:* Pardon, ilustrul meu... viorist! Clos du Pape! E vinul magnific ca o... (numai către Chopin) Repede! O licență, Chopin! Ceva spumos...
- Chopin:* (râde) Montfleury! Repede, o licență, pentru Musset.
- Molière:* (enunță teatral) Clos du Pape! Vinul magnific ca o piramidă...
- Musset:* (continuă, cu entuziasm) ... ca o piramidă care cântă...
- Chopin:* (il trage de mânecă) Imbecilule, cum o să cânte piramida? Râsete — în hall: muzică sprintenă — expansiune la cei din scenă, cu primele acorduri.
- Pierrot:* La bar! Cine mă iubește, petrece!
- Chopin:* Pomard!
- Molière:* Trăiască Sam!
- Pierrot:* Viața! (ochii râd și lacrimi în glas) Trăiască viața...
- Lear:* (impins de Molière, Musset și Chopin — alături de Cezar — spre bar) Maurice! Fii atent să nu-mi pierd galoșii... (lui Pierrot) Magnificul meu binevoitor, cel puțin să... ne recomandăm...
- Pierrot:* Inutil! Nu vă întreb cine sunteți și de unde? Maska lui Lear mi-e dragă, cu Lear și Molière și Musset petrec. Nu mă întreb, să nu întrebați ce-i dincolo de mască! Ce ne pasă dacă ochii plâng? Maska râde! Și prefer minciuna ei jovială, care ne desparte de necazuri, ne desprinde din noi și din vreme și ne ajută să fim, alături de viață și de noi, umbre surzătoare într'un decor de basm. Fără grije, Lear! In clipa când minciuna va dispărea, actorul Montfleury va ști să lase cortina pe prima replică a dramei. Până atunci: cortina sus, Montfleury! Veselie sgomotoasă la toți.
- Molière:* La bar!
- Chopin:* Clos du Pape, care cântă ca o piramidă...
- Lear:* Maurice! Galoșii mei, Maurice...
Au ieșit în bar.

SCENA VI.

Pierrot, M-elle Chrisanthème.

Pierrot, în urma tuturor, gata de ieşire. A intrat M-elle Chrisanthème, din terasă.

Chrisanthème: Sam.

Pierrot: (*s'a întors, tresărit — un pas*) Tu, Patience...? (*fruntea în palme și efort să-și revină*) Cum mi se limpezesc gândurile! A fost suficient să te văd... (*lângă ea*) Patience Maravon la bal!

Chrisanthème: De ce te miri?

Pierrot: Mă obișnuisem cu o Patience Maravon solitară, cu o madonă mică și imaculată, cu o prietenă care mi-a permis să-i spun, când sunt trist, în graiul țării mele: surioară...

Chrisanthème: Prietene, sunt omagii...

Pierrot: Adevăruri, Patience! Eram, acum o săptămână, undeva, departe. Era furtună iar valurile loviau, cu mânie albă, în stâncile pleșuve. Mă uitam la ele. Și mi-am adus aminte de tine. „De-ar fi Patience Maravon aici — mi-am zis — valurile s'ar cuminti ca prin farmec...”

Chrisanthème: Am promis să fiu întotdeauna lângă tine.

Pierrot: Dar niciodată în mijlocul petrecerilor mele galante.

Chrisanthème: În adevăr. Noaptea asta, însă... A fost o putere mai presus de mine, care m'a adus. Sigur, o presimțire ridicolă dar... Bănuiești în priviri, în surâsuri, în atmosferă, o primejdie care te amenință.

Pierrot: Mă faci să râd, Patience! Sunt mai fericit ca oricând. Parisul mă omagiază.

Chrisanthème: Parisul vostru, fluturi adunați de pretutindeni, să vă ardeți aripioarele în lumina lui ameteitoare. Fard și decor, principe! Stinge reflectoarele și tot farmecul va dispărea.

Pierrot: Binecuvântează reflectoarele!

Chrisanthème: Dar mâine, când reflectoarele se vor stinge?

SCENA VII.

Pierrot, M-elle Chrisanthème, Harpagon.

Pierrot: (*către Harpagon, care a intrat jovial*) Harpagon, mâine mori într'un accident de automobil!

Harpagon: (*încrăcșănit*) Vai de mine, gluma asta macabră...

Pierrot: Nu te speria, Julien! Să presupunem numai...

Harpagon: A! Dacă presupunem, atunci...

Pierrot: Așa dar, știi că mâine mori.

Harpagon: A la bone heure! Până mâine mai sunt câteva ore...

Pierrot: A la bonne heure, Patience!

Harpagon: Acum sunt vesel și petrec.

Pierrot: Acum suntem veseli și petrecem, Patience! (*sgomot în bar*)
Auzi, mă cheamă viața! (*din prag, cu glas care nu-i al lui*) Ce e viața, surioară? (*râde dureros și intră în bar*)
Montfleury, fii atent la cortină, Montfleury...

SCENA VIII.

M-elle Chrisanthème, Harpagon.

Au privit amândoi, o clipă, în urma lui Pierrot.

Harpagon: Drama se precipită spre final...

Chrisanthème: Atunci de ce nu-l oprești?

Harpagon: Ar fi inutil. E mai bine să lăsăm drama să se desfășure normal. Imprejurările, de multe ori, sunt mai precaute ca noi. Și, mărturisesc sincer: mi-e frică. Am stat cu el de vorbă, într'o noapte și-am înțeles, abia atunci am înțeles: expansiunea și setea lui de petrecere sunt, în fond, o fugă dureroasă de adevăr — o amânare desnădăjduită a unicului final logic, pentru el: sinuciderea...

Chrisanthème: Julien!

Harpagon: Sigur, nu l-am întrebat: de ce? Dar e o rană. Peste rană, Sam toarnă balsamul uitării: cu fiecare cupă, cu fiecare acord muzical, cu fiecare minciună a prietenilor. A-l smulge din farandola asta de măști, ar însemna să-l smulgem din viață. Din nefericire, jocul acesta uimitor de lumini și culori se apropie de final. Juan de Nevers e tot mai stăruitor și i se răspunde cu surâsură din ce în ce mai promițătoare. Pentru Sam, o despărțire de Aura înseamnă lipsa de bani și fără bani: dispare decorul, vinul și minciuna...

In hall, muzica: final dans. Măști din hall spre bar sau terasă. M-elle Chrisanthème și Harpagon au ieșit.

SCENA IX.

Cezar, Lear.

Cezar și Lear, din bar, amețiți de băutura. Lear a pierdut un galoș și poartă pe umăr, târând-o pe jos, toga

lui Cezar. La rându-i, Cezar poartă peruca lui Lear și e încins cu spada acestuia.

Lear: Dragă Maurice... Imperatore! Pardon... Numai un cuvânt...

Cezar: (e pesimist și calcă în străchini) Edmond! Sst, tăcere...

Lear: (s'a oprit, clătînându-se pe vârfuri și călcâe și enunță academic) Maurice! Sam e cel mai mare șpițer parizian! Vinurile lui, Maurice...

Cezar: Edmond! Sst, tăcere... Să fim gravi! (i se incurcă limba) Prestigiul nostru de reprezentanți...

Lear: Maurice! Vinurile lui Sam m'au scăpat de guturai!

Cezar: Edmond! Să fim... Sst, tăcere...
Au ajuns la ușe, în fund. Din hall intră Colombina, urmată de Arlequin. Lear și Cezar le-au făcut loc să intre, se înclină adânc, comic de reverențioși.

Lear: ...„grațioasa mea Colombină...” (către Cezar, cu înțeles, privind în urma Colombinei) Maurice! Sst! Tăcere... (iese râzând, urmat de Cezar).

SCENA X.

Colombina, Arlequinul.

Arlequinul: Dansezi, frumoasa mea prietenă, cu eleganța divinei Isadora.

Colombina: Am impresia că se țese, în jurul nostru, o plasă.

Arlequinul: Plasa dragostei, Colombina!

Colombina: Mă tulbură cuvântul tău.

Arlequinul: Dăruște-te tulburării! Ce ne pasă de oameni? O Colombină și un Arlequin sunt făcuți să se iubească — iubire ce nu întreabă, nu desgroapă amintiri și nu smulge masca. Iubire de dragul iubirii. Floarea nu întreabă fluturul de unde vine și încotro va pleca. Binecuvântează clipa ce i-l dăruie și-i face leagăn din petale.

Colombina: Ești vrăjitor!

Arlequinul: Pentrucă te iubesc.

(imbrățișare).

SCENA XI.

Colombina, Arlequinul, Pierrot, apoi M-elle Chrisanthème.

Pierrot a intrat, din bar spre hall — a văzut și se oprește, cu un strigăt repede înăbușit — a dus mâna la ochi,

să nu mai vadă. Colombina și Arlequinul, au tresărit — au fugit în terasă — Colombina cu un strigăt mic, Arlequinul cu un hohot de râs.

Pierrot: (când a luat mâna dela ochi — singur, în mijlocul scenei. Se vede, se simte singur, se clatină. In bar cântă cineva, amețit de băutură: ride, pagliaccio... Pierrot strigă, cu desnădejdea omului ce se precipită spre prăpastie) Aura! (stins și se clatină — caută cu mâna, orbește, un sprijin) Aura...

Chrisanthème: (care a intrat la primul lui strigăt) Sunt lângă tine. Sam.

Pierrot: (plânge cu fruntea pe umărul ei) Sfârșitul! Se sting reflectoarele! Sfârșitul...

SCENA XII.

Pierrot, M-elle Chrisanthème, Farandola, Măștile cunoscute, apoi Dominoul.

Dar, în ritmul tot mai precipitat al muzicei, care — cu prima măsură — umple scena cu un țipăt asurzitor de alături — Farandola năvălește în scenă, pe o latură, prin față și apoi pe cealaltă latură — din și spre sala de dans. In momentul când masca din fruntea Farandolei a ajuns aproape de ieșire (totul, în acest timp, a crescut spre o nebunie de mișcare și țipăt) o lovire de talgere — ca o explozie în atmosferă și ca o plesnire în timpane — prăbușește la pământ toate măștile. E un moment de încremenire și de panică mută — urmată imediat de panica măștilor ce intră grabnic, din bar și de pe terasă.

Măștile: Ce-i? Ce s'a...? O nenorocire sau... Ce-a fost? Ce s'a întâmplat?

Pe această panică, năvălește în scenă, ca o furtună

Dominoul: (ca să anunțe, oprit în prag, cu un glas în care e frenzie și groază) Războiul! Războiul!! Războiul...

Se sting reflectoarele, se prăbușesc lampioanele. E un țipăt general de spaimă, dominat de râsul crescut al lui

Pierrot: Iată limanul, iată mântuirea, iată adevărul!! Jos masca! (cad măștile) Smulgeți de pe voi sdrențele de carnaval!! (costumele, parcă desprinse singure de pe umeri, cad) Să rămânem noi, oameni goi, cu toată ticăloșenia și cu

toate minciunile în suflet, ca o lepră! Dansul morții și al purificării va începe în curând. Cine-î slab, cine tremură, cine plânge? Să cânte muzica, să nu mai aud țipătul inimilor! Iată sărbătoarea pe care-o așteptam! Muzica, Montfleury — să cânte muzica — muzica...

TABLOUL 6.

Oraș patriarhal în Germania.

După câțiva ani.

SAM, KLARA UHL, KARL, HILDA KURZ, ELSA BLUM, SERVITOAREA.

Incăpere sumbră, într'o zi cu soare mult afară. Ușe în stânga, spre coridor comun și altor apartamente. Prim plan dreapta, intrare. Fund, ferestre. Intre ferestre, birou. Deasupra biroului un portret în ulet: Klara Uhl. Nicio carte.

SCENA I.

Sam, Karl.

Sam: în haine simple, cărunt. În fotoliu, furat de amintiri.

Karl: în picioare, cu o scrisoare în mână — tânăr cu figură palidă și lavalieră.

Sam: ... și-așa trecu războiul: despărțind veacurile, svârlind în lumină oameni noi, cu alte gânduri, poate cu alt suflet, oricum cu alt vis... Sam de odinioară a rămas acolo, prin mocirla tranșeelor, pe drumurile de retragere, în besna nopților de bombardament și iad. Sam cel nou, cu viața pod de argint peste prăpastia ce desparte cele două lumi, a svârlit tunica și casca, intrând lucrător la o fabrică, undeva... Mi-e dor de proletarul de atunci, de acel Sam întors acasă dela fabrică să cânte la pathefon, să se joace cu copiii vecinilor, să viseze un cămin al lui... (o clipă ochii în gol, se ridică — pași) De acolo am trecut în altă fabrică, în alt oraș, când lucrător harnic, când grevist îndărătnic, când rămas pe drumuri, trădat de oamenii pentru cari luptasem. Cinci ani de viață hoinară și trudnică, așa cum am povestit în roman, până mi-a apărut în drum Klara Uhl, ca o soră — care mi-a rămas o soră... Nu știu de ce, uneori, parcă mă apasă ceva pe umeri și simt nevoia să plâng — dar nu mai găsesc o lacrimă în mine.

Karl: Adevărata suferință începe în clipa când nu mai poți plânge.

- Sam:* Și dincolo de suferință, Karl?
- Karl:* Schopenhauer e de părere...
- Sam:* Nu Schopenhauer! Înreb suferința, revolta și surâsurile tale. Îl întreb pe Karl de acum și-mi răspunde Schopenhauer de acum câteva decenii — întreb un om și îmi răspunde o carte...
- Karl:* O carte, măestre, e o sinteză...
- Sam:* O sinteză Schopenhauer dar nu Karl. O sinteză Nietsche dar nu o sinteză Sam! Aici e puntea suspinelor a lipsei noastre de orizont social și sufletesc: soluționăm probleme actuale cu imperative livrești, puse de mult la naftalină — împrumutăm ochelarii altora, ca să privim aspecte ce ni se oferă nouă. Dați laoparte munții de cărți, ce vă închid orizontul! Fiți voi, oameni liberi! Iată ce n'au sesizat unii critici ai romanului meu dar au înțeles, admirabil, cititorii. „Sam” din roman a fost smuls de sub tirania modelelor literare...
- Karl:* Tocmai voiam să vă întreb dacă scrisoarea către editor...
- Sam:* Schimbăm răspunsul. În reclamele ce le face romanul meu, editorul se servește de mijloace puțin oneste. (*ia un ziar*) Ascultă: (*citește*) „Oameni săraci, Sam — binefăcătorul vostru — a scris un roman pentru voi, cu sugestivul titlu: „SAM, poveste cu mine, cu tine, cu el...” Sau: (*ia alt ziar*) „Să-i fim recunoscători, cumpărând romanul acesta, care...” Nu! Așa ceva, prietene...
- Karl:* Reclama e stupidă și inutilă. Romanul d-vs. are un succes imens. Toată critica germană l-a primit elogios. Editorul a scăpat de faliment. Un romancier glorios ca dvs...
- Sam:* N'am scris pentru glorie, Karl! Poveri, amintiri ce nu mă lăsau să dorm. Le-am mărturisit caetului, așa cum mărturisești duhovnicului greșelile: ca să nu-ți mai aduci aminte de ele.
- Karl:* Domnișoara Klara a găsit caetul pe birou, întâmplător, l-a dus la editor și...
- Sam:* Klara Uhl a vrut să-mi facă o surpriză revelatoare și mi-a pricinuit un mare neajuns.
- Karl:* (*surprins*) Neajuns — că a dus manuscrisul la editor?
- Sam:* (*clatină capul, afirmativ*) Da, Karl... Războiul mă învățase marea taină de a mă găsi pe mine. Cei cinci ani de vagabondaj mă cumintiseră. Klara mă adusese de mână, ca pe un copil, în orașelul acesta cu liniști și

frumuseți, să-mi fac un cuib. Mă simțiam așa de bine, în liniște și mediocritate, cu orele mele de muncă, cu săracii mei, cu florile și bibilicile din ogradă! Uitasem, îmi îngropasem suferința în spovedaniile scrise, așa cum îngropi un mort. Eram un om nou. Vâlva romanului, însă, m'a scos din umbră — mi-a desgropat suferința și mi-a multiplicat-o la infinit. Ieri întâlneam un singur Sam: în amintirile mele! Acum îl întâlnesc pretutindeni. Imi vorbește prin fiecare cititor, mă cheamă prin fiecare vitrină, îmi aduce aminte...

Karl: Neindoios, domnișoara Klara era datoare...

Sam: Klara Uhl, poate, a fost mesagerul unei forțe mai presus de noi. N'am fost și nu sunt fatalist, Karl. Uneori, însă, am impresia că și eu, când am scris romanul și Klara, care l-a dus la editor, nu am făcut altceva decât să colaborăm la îndeplinirea unei porunci: destulă liniște, Sam — viața e muncă și frământare și suferință! Acum, mai mult ca oricând, îmi dau seama că nu se poate lupta, omenește, cu asemenea imperative.

Karl: Oricum, domnișoara Klara era datoare să vă ceară conștiințământul.

Sam: (*surâs amar*) De unde știi că nu i l-am dat, în urmă? Acum un an, când a plecat pentru întâia oară la Berlin, unde are o mătușe... De ce ai tresărit?

Karl: Nu. Am vrut să... Domnișoara Klara mi-a încredințat o taină...

Sam: Și nu mi-ai spus-o. Foarte frumos!

Karl: Taină, nu e bine zis. Mai curând: o minciună.

Sam: Klara nu minte!

Karl: Domnișoara Klara nu are nici o mătușe la Berlin!

Sam: (*surprins, tăcere o clipă*) În definitiv, noi... Sunt intimități... În fiecare lună a plecat la Berlin, să vadă... Poate că... are pe altcineva sau... (*gest de voință*) Asta-i acum! N'avem altceva mai bun de făcut decât s'o jicnim pe Klara cu bănueli...

Karl: Domnișoara Uhl e revoluționară!

Sam: (*cu gestul omului care se apără de o lovitură*) Nu-i adevărat!!

Karl: Iertați-mă dar... Intâmplător am aflat. A plecat să ia parte la o consfătuire revoluționară.

Sam: (slab) Nu face bine, Klara...
 Karl: Sigur! Arestări, schingiuiți, închisoare...
 Sam: (la fereastră) Norii! Se apropie furtuna, Karl...

SCENA II.

Sam, Karl, Servitoarea.

Servitoarea: (în prag) Două femei sărace vă roagă... Mi se pare că au mai fost pela noi...

Sam: (inviorare) Deschide-le ușile larg, doamnă Kathel!
 Servitoarea iese.

SCENA III.

Sam, Karl.

Sam: (vrea să fie vesel) Nu fii trist, Karl! Ne pleacă domnișoara Klara, ne rămân ceilalți prieteni: săracii (entuziasmul slăbește) Mai am rădăcini, mai mă leagă ceva de pământ. (fals evident contrastul dintre nepăsarea ce și-o impune și valul de tristețe ce-l năpădește interior) Ce ne pasă de Klara? Ne rămân săracii și... (nu se mai poate minți — pe scaun, cu fruntea în palme) De ce, Karl? De ce să mă lase singur, Karl...?

SCENA IV.

Sam, Karl, Elsa Blum, Hilda.

Elsa Blum: bătrână cu figură ce nu inspiră încredere și
 Hilda: tânără cu privire sinceră și șal alb pe umeri. S'au oprit în prag, stielnice. Elsa are un pachetel în mână, Hilda o crisanthemă.

Karl: Așa dar, maestre, răspund editorului...

Sam: Iartă-mă dar acum nu pot — îmi sunt gândurile... Amână-mă răspunsul pe mâine sau, mai bine: fii bun și așteaptă-mă în grădină. Simt nevoia să hoinărim printre flori, în aer...

Karl se înclină și iese.

SCENA V.

Sam, Elsa Blum, Hilda Kurz.

Sam: (către femei) Luați loc, vă rog.

Elsa: () Noi, iubitul nostru binefăcător...

Hilda: Am venit...

Elsa: Sunt Elsa Blum. Poate vă mai aduceți aminte: nenorocita cu un copilăș bolnav. (*lacrimi*) Hans al meu, bolnav de gălbinare... Cu banii dela dvs. am cumpărat doftorii, l-am îngrijit, s'a făcut bine. Daa, acu' e dolofan și se joacă 'n praf...

Sam: O veste care mă bucură.

Elsa: Noi, oameni săraci... Singura recunoștință: o buclă de păr dela Hans. (*i-o dă*).

Hilda: (*o îmboldește Elsa să vorbească*) Eu, stimată domn... (*nu găsește cuvinte — îi întinde crisanthema, mecanic*) Recunoștință!

Elsa: E Hilda, care... bolnavă... Cu banii dvs... doftorii...
Acu' e sănătoasă și-o să se mărite.

Sam: Mulțumesc, domnișoară Hilda! Bine, dar... E întâia oară când, un gest așa de frumos, că... De ce nu stați? Numai un moment, să... (*nu are bani la el — Elsa și Hilda s'au așezat alături, în atitudinile umile*) Câteva clipe, vă rog! (*iese grabnic în încăperea vecină*).

SCENA VI.

Elsa Blum, Hilda Kurz.

Elsa: (*cu ieșirea lui Sam, a schimbat atitudinea umilă și clipește șiret*) Ce zici, Hilda?

Hilda: Nu facem bine!

Elsa: Nu fii proastă!

Hilda: E om milos.

Elsa: Asta-i acu'! E milos fi'n'că are bani...

Hilda: Oricum: alții au și nu dau. Risipesc cu femeile sau...

Elsa: Metehne fato! Unii au meteahna femeilor, alții a pomenilor. Lucru de căpetenie e să știi cum să-i iei. Ai văzut cum se fâstăcise?

SCENA VII.

Elsa Blum, Hilda Kurz, Sam.

Sam a intrat tot așa de surâzător, cu bancnote pe ultimele cuvinte ale Elsei — s'a oprit, mut.

Elsa: (*către Hilda, fără să-l vadă pe Sam*) Ți-am spus eu: hai cu mine, Hilda, că dobitocu ăla bogat ne dă bani! Crezi

c'am venit să fac pe nobila cu el? Nu mănânc recunoștință...

Hilda: (l-a văzut pe Sam și tresare — în picioare) Stimate domn, eu...

Elsa: (același joc, încearcă să reia atitudine umilă) Noi, o să... Venisem numai să... Recunoștință!

Sam: (stăpânește revolta, surâs — iar surâzător, cu gesturi și cuvinte precipitate) Pentru dumneata, doamnă. (ii dă bani) Și pentru dumneata, domnișoară...

Hilda: nu ia banii, plânge.

Sam: o privește, surprins.

Elsa: (nu știe cum să scape mai repede) Recunoștință și... Dumnezeu! Recunoștință... (a ieșit, ploconindu-se).

SCENA VIII.

Sam, Hilda.

Sam: De ce plângi?

Hilda: Iertați-mă! Adineaori, Elsa Blum a spus...

Sam: N'am auzit nimic.

Hilda: Ea m'a silit să viu, să mint.

Sam: Câți ani ai?

Hilda: Optsprezece.

Sam: La optsprezece ani, poate și Elsa Blum a fost o copilă sinceră, ca d-ta. Și-au venit necazurile: s'o sape, să-i sugrume toate gândurile bune. Nu trebuie să ne supărăm pe ea. Viața! Viața care ne minte și omoară primăvara în noi! Marele dușman: viața! (ii pune banii în mână, fără s'o privească) La revedere, domnișoară.

Hilda iese.

SCENA IX.

Sam, apoi Klara Uhl.

Sam: (privește, în palmă, bucla de păr și crisanthema — le mototoleşte și le lasă să cadă) Viața...

Klara: (sprintenă, aduce cu ea vânt de primăvară) Sam!

Sam: Tu, Klara! (îmbrățișare prietenească) Am să te cert.

Klara: Sărută-mă pe frunte, mai bine — că aduc veste mare dela Berlin, pentru tine mai ales!

Sam: (a tresărit) Pentru... mine? Vii direct dela gară? Atunci, să trecem dincolo, să iei ceva răcoritor.

- Klara:** Mulțumesc, n'am timp. Am multe misiuni în oraș și până la noapte, când plecăm la Berlin...
- Sam:** De ce „plecăm”?
- Klara:** De ce nu „plecăm”? (*se privesc*) Șovăi?
- Sam:** Nu înțeleg...
- Klara:** Suntem în pragul unor zile mari, Sam!
- Sam:** Klara! Fosforescența asta din priviri... Nu! Redă-mi pe Klara de odinioară.
- Klara:** E lângă tine, Sam!
- Sam:** Lângă mine e o Klara nesinceră...
- Klara:** (*tresărit, umbră de gând trist pe figură*) ... poate că eram nesinceră atunci când mă jucam printre flori. Ți-aduci aminte? Am venit împreună. Aici, în gară, primul întâlnit, un roșcovan, a tresărit când m'a văzut. Klara ta semăna mult cu altcineva, care fugise de frica închisorilor germane... Acum înțelegeți de ce am fost nesinceră, atunci?
- Sam:** Ce iluzie frumoasă îmi spulberii, Klara!
- Klara:** Numai oamenii slabi se complac în hamacul iluziilor. Cei tari trec dincolo, în adevăr — care e unul singur: Europa e în pragul falimentului moral și politic! O ultimă nădejde a rămas...
- Sam:** ... lupte de stradă, crime, jafuri, condamnări la moarte!
- Klara:** Revoluția spirituală, Sam! Nu la Berlin, Paris sau New-York, Pretutindeni: în inimi, în moravuri, în dragoste, în familie și literatură!
- Sam:** Vis irealizabil, Klara...
- Klara:** Mai realizabil ca oricând! Nu presimți, în atmosferă, o coardă întinsă până la stridentă? Nu auzi cum urcă, de oriunde, valuri de nemulțumire și nu citești în priviri, în gesturi, o năzuință spre altceva? Oricum, orice dar altceva: mai limpede, mai sigur, mai aproape de adevăr? Situația aceasta neurastenizantă, prietene, nu se înlătură prin câteva geamuri sparte și câteva cadavre pe baricadă! De mii de ani ne crucificăm: pentru un codru de pâine! E rândul sufletului, acum. L-am ignorat și iată unde am ajuns! Trebuie să deschidem drum nou. E unul singur: spre o republică a demnității umane! În ultimul congres am stabilit planurile de realizare. Vom începe în mic, pe un teren favorabil. E undeva, la Nord, o țări-

șoară cu oameni harnici. Morala și cultura contemporană nu i-a alterat. In sufletele lor vom arunca sămânța nouă...

Sam: (*furat oarecum*) Frumos...

Klara: Paradisul pe pământ, Sam! Un singur efort și visul se îndeplinește. Țărișoara dela Nord e stăpânită de un tiran. Revolta s'a adunat în pumni. Un semn și... (*gest: tiranul e dat peste cap*) Ne lipsește, însă, stindardul, omul reprezentativ al mișcării noastre de regenerare. Iată de ce am venit dela Berlin. M'au trimes să le aduc „omul care ne trebuie...” (*Sam: melc care se ascunde*) Numele tău flutura pe buzele tuturor. Ne recunoaștem în eforturile tale de realizare umană.

Sam: (*luptă cu sine, voință*) Nu, Klara! Imi pare rău că ni se despart drumurile dar...

Klara: Sam! Nu înțeleg, nu pot să înțeleg...

Sam: (*sentință*) Mi-am închis toate drumurile și mă închid în mine, ca un melc. Iartă-mă, dacă te desiluzionez. A fost o vreme când îmi aruncam și eu sufletul în calea tuturor vânturilor, pe muchia tuturor prăpăstiilor. Eram tânăr, ca tine... Am vrut să fiu eu: așa cum mă simt! Și împrejurările m'au întors, cum întorci o mănuşe. Joc inutil cu un copil și fluturi. Desiluzii, în stoluri. În definitiv, pasărea asta albă și mică a sufletului nu-i cu nimic inovată! Nu mai vreau s'o las călcată în picioare...

Klara: Sam, copilule! Ai vrut să aduni de pretutindeni dar să nu dai. Ai cerut adevăr? Care-i adevărul uman cu care voiai să-l rescumperi? Egoismul fericirii tale! Ai cerut fericire? Care-i stropul de fericire pe care l-ai dăruit omenirii, ca să-l poți cere? Binefacerile tale? Dai zece coroane unui sărac și dormi liniștit: ți-ai făcut datoria! Socoteală de bătrână bigotă... Nu de pomana ta are nevoie omenirea, ci de Christoși cari să moară pentru mântuirea ei! Aruncă-te în marea fierbere a valurilor, fii grădinarul care se dăruie omenirii, prin munca lui, odată cu florile...

Sam: (*furat*) Frumos! Să-ți smulgi sufletul, petală cu petală și să-l împarți...

Klara: Tu, un singur om, cu povara omenirii pe umeri! Tu, azima flămânzilor — tu, isvorul însetaților...

Sam: (*transfigurat*) Frumos! Ar fi așa de frumos, Klara...

MANIFESTUL

Oraș, stradă în Republica Demnității Umane. Zid. Pe zid lipit un manifest.

CĂRTURARUL, PESCARUL, NEGUSTORUL, MESERIAȘUL, NEVASTA

SCENA I.

Toate personagiile de mai sus.

Cărturarul: pe o piatră, dominând mulțimea, formată din patru grupuri: pescari, negustori, meseriași, neveste. Cortina se ridică pe murmurul lor.

Cărturarul: Tăcere!

Negustorul: (către Pescar) Gura, balenă știrbă! S'auzim cărturare.

Cărturarul: (citește silabisit) Republica Demnității Umane...

Pescarul: Ce-i aia?

Negustorul: Tot tu, balenă slută! Republica Demnității... Așa ne zice acum! Adică... (se supără) Să te ia dracu! Demnitate! Nu știi ce-i aia?

Pescarul: (luminat) Aha, bun... Spune, jupâne! Cum vrei să înțeleg, dacă nu spui?

Negustorul: (către Cărturar) Mai departe.

Cărturarul: Cetățeni...

Pescarii: (proteste) Noi suntem pescari, nu cetățeni!

Pescarul: De ce ne amestecă în ciorbă cu meseriașii și cu negustorii?

Meseriașul: Taci din gură, caracudă!

Pescarul: Tu stai lângă poala muierii! Eu lupt cu valurile! Nu-i tot una...

Negustorul: Barca pe care ți-o face el luptă cu valurile.

Pescarul: Gura, samsarule! (către Cărturar) Șterge cetățeni și scrie pescari. Noi suntem în frunte.

Cărturarul: Cetățeni...

Negustorii, Meseriașii: Bravo... Bravo...

Cărturarul: ...și pescari.

Pescarii: Bravo... Bravo...

Nevasta: (ca o bombă) Și noi? Noi unde rămânem? De ce nu pomenește și de neveste? Cine vă coase, cine vă fierbe ciorbă, cine se culcă cu voi? (revoltă debitată oratoric) Protestăm! Să zică așa: cetățeni, pescari și neveste.

Negustorul: Asta nu se poate.

Meseriaşul: La ciorbă şi la mătură!

Nevestele: Protestăm! Ruşineee...

Nevasta: Femei din Republica Demnităţii Umane, să fim demnel!
Să ne retragem, în semn de protest!

Nevestele: primesc propunerea cu urale.

Bărbaţii: râd.

Nevestele se retrag, ameninţându-i.

SCENA II.

Aceiaşi — fără Neveste.

Cărturarul: Tăcere.

Negustorul: La urma urmii, cărturare, nu era mare pagubă să le faci şi muierilor pe plac.

Pescarul: Nici decum! Ar fi fost umilitor, pentru noi...

Meseriaşul: Vezi bine că da! Cum era să ne pună alături de femei? Ori suntem în Republica Demnităţii ori o dăm dracului de demnitate...

Toţi: Aşa e! Are dreptate.

Cărturarul: Tăcere, cetăţeni!

Negustorul: Te ascultăm. Citeşte, fonfule, nu sta ca viţelu' la poarta nouă!

Cărturarul: Revoluţia noastră demnă şi pacifică...

Meseriaşul: (mormăe) Pacifică şi demnă. O sută de morţi...

Negustorul: Ce ne pasă de morţi? E republică sau nu? Este! Atunci? Daia-i revoluţie: să moară oamenii...

Meseriaşul: (cătredre Cărturar) Zi-i, mai departe.

Negustorul: Iar ai tăcut, fonfule!

Cărturarul: E un cuvânt care nu se înţelege.

Pescarul: Nu-i nimic. Pune altu', dela tine şi treci mai departe.

Cărturarul: ... în ţărână, tirania de ieri! În locul ei venim să întronăm pacea şi munca constructivă.

Meseriaşul: Cine spune asta?

Cărturarul: (citeşte, la finele manifestului) Sam, preşedintele Republicii Demnităţii...

Meseriaşul: A! bun dacă spune el...

Negustorul: Trăiască Sam! (tăcere) Cum? Nu strigă nimeni ura?

Pescarul: E! parcă-i aici, să ne-audă! La ce să ne mai răcim gura?

- Cărturarul:* Tăcere! (*s'a făcut liniște*) Marile probleme sociale și — în special — valorificarea muncii...
- Pescarul:* De noi vorbește acum!
- Meseriașul:* De toți!
- Pescarul:* De pescari numai! N'ai auzit? Valorificarea muncii! Pescarii muncesc.
- Meseriașii:* Și noi muncim!
- Pescarul:* Am spus odată: voi stați lângă poala muierei. Cine luptă cu valurile? Pescarii!
- Meseriașul:* Noi vă facem bărcile!
- Pescarul:* Pescuim fără bărci! Cine aduce năvoadele la mal?
- Meseriașul:* Bărcile.
- Pescarul:* Minți! Pescarii le aduc! Cine vă dă să mâncați? Pescarii. Cine-i îmbogățește pe negustori? Pescarii...
Proteste la
- Negustori:* Minți! Să tacă...
și, în același timp, la
- Meseriași:* E obraznic! Afară...
- Pescarul:* Afară voi!
- Meseriașii:* Jos pescarii!
în același timp cu:
- Negustorii:* Trăiască negustorii!
- Pescarul:* (*dominant*) N'avem nevoie de meseriași! Pescuim fără bărci! N'avem nevoie de negustori! Ne vindem singuri peștele.
- Pescarii:* Bravo! Așa eee! Afară (*unii strigă*) meseriașii (*alții*) negustorii!
Pescarii se reped la meseriași și negustori, urlând, îi îmbrâncesc. Meseriașii și negustorii se opun. Incăerare.
- Pescarul:* Pe viață și pe moarte!
- Negustorul:* Sus inimele, negustori!
- Meseriașul:* Trăiască meșteșugul!
Trânteli, palme, urlete, pumni, s'au făcut grămadă.
- Cărturarul:* (*cu degetele desnădăjduit înfipte în păr*) Cetățeni! Cetățeni din Republica Demnității Umane, fiți demni!
- Pescarul:* (*lovind cu pumnii, orbește — de-asupra piramidei de trupuri*) Trăiască republica...

GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU

NOAPTEA, TARZIU...

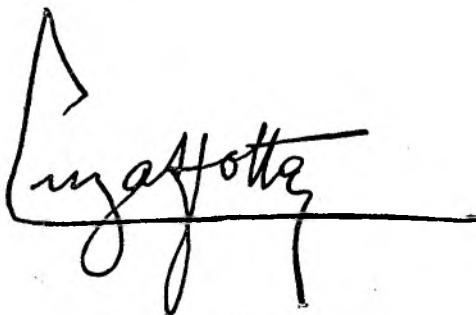
de COSTIS PALAMAS

Trad. de CUZA HOTTA

*Târziu de tot, în miez de noapte,
Cu aripa deschisă larg a visului
Sufletul meu s'avântă, rob descătușat
În lumea nepătrunsă-a Nesfârșitului.*

*Vede a mormintelor fantome
strigoi din cetăți cu mersul lent;
Aude din pământ cum cresc copacii,
Și pasul stelelor pe firmament.*

*El vede noaptea tot ce-i nevăzut
Tot ce ne-ascunde 'nșelătoarea zi
Iar în tăcerea lină din văzduh
Aude tot ce nu se poate auzi.*

Cuza Hotta

SCRIITORI ȘI CĂRTI

de OCTAV ȘULUȚIU

VICTOR ION POPA; MAISTORAȘUL AUREL. (3 volume, Ed. Fundațiilor Regale).

Pornit dela Bințița, sat din jurul Orăștiei, umblat prin școlile secundare din Orăștie și Sibiu, trecut apoi prin Școala Politehnică dela Budapesta și dela München, tânărul inginer român Aurel Vlaicu a uimit lumea înconjurătoare încă de copil, cu invențiile sale tehnice. Instinctul construcției mecanice și inteligența oarbă a mașinilor a avut-o din liceu încă, de pe când proiecta un „perpetuu mobile”, la care a renunțat curând, pentru a ajunge la scorniri mai posibile ca un submarin, un patefon cu o diafragmă perfecționată și la urma urmei un aparat de zburat. Tânărul care-și făcea stagiul militar la marină, la Pola, visa încă de pe atunci să umble prin văzduh și citea cărți despre zborul pasărilor sau despre descoperirile făcute până atunci pe tărâmul zborului mecanic. El este aflat de un ofițer german, și el tânăr inginer, care se leagă sufletește de originalul valah și-l urmărește la München de unde-l ia și-l duce la fabrica de automobile a unchiului său, la Rüsselheim, unde Aurel Vlaicu a încercat să pună în aplicare ideia sa, fără să isbutească însă a înfrânge scepticismul tuturor nici el, nici prietenul său care avea o ciudată și absurdă încredere în el. Se înapoiază la Bințița, lângă amărăciunea tatălui său, meica Dumitru, care și-a amanetat multe jugăre de pământ pentru ca să-i trimită lui bani de studiu și lângă admirația și inteligența fratelui său Ion, înzestrat cu aceeași uimitoare pricepere a tehnice, dar fără studiile atât de necesare. Vlaicu își pune aci în aplicare practică invenția, construind în mare „gândacu” lui zburător, a cărui jucărie o făcuse în mic încă dela München și realizează chiar, zboruri de încercare, tras de cai. E descoperit de un prieten și fost coleg, Romulus Bora, avocat din Orăștie, care face și eforturi grozave de a strânge fonduri pentru inventatorul sărac și care-l prezintă lui Octavian Goga. Acesta entuziasmat de ideea lui Vlaicu îl duce la București, punând toate resursele unei mari organizații de prietenie și intervenție spre a se cîștiga sprijinul material al guvernului de atunci. Aurel Vlaicu are de luptat la început cu multă neîncredere și cu opacitatea multora și chiar cu dușmăni, unele reale, altele imaginare, dar cu încetul izbutește să-și facă în atelierle Arsenalului Armatei aeroplanul în care vine curând să se așeze celebrul motor „Guôme” pe care singur s'a dus să și-l aleagă și comande la Paris. Pe platoul dela Cătroni inginerul trebuie să facă loc acum pilotului și Vlaicu, care știa să construiască o mașină de zburat dar n'avea idee cum să o mănuiască, trebuie

să facă aspra școală a pilotajului fără profesor, experimentând singur și izbutind să-și înalțe singur mașina, după săptămâni întregi de muncă istovitoare și să se urce biruitor în văzduhul Bucureștilor.

Un român a construit un aeroplan original, la începuturile aviației chiar. Faptul acesta este de o însemnătate capitală pentru dovedirea posibilităților creatoare ce zac neexploatate în sufletul colectiv românesc. Aurel Vlaicu apare ca simbolul ingeniului românesc. El e un îndemn și o forță vie. De altfel tot un român e acela care a făcut posibilă aviația însăși, rezolvând problema insolubilă a lansării aparatului, problemă de care depindea reușita zborului mecanic, prin aplicarea roților la aparat. Acesta a fost bănățeanul Traian Vuia, a cărui descoperire au folosit-o imediat toți constructorii străini, fără să mai pomenească numele aceluia care a născocit-o! Și tot un român, inginerul Constantinescu, descoperitorul teoriei sonice, e acela care a descoperit sincronizarea mitralierei cu mișcările elicei, aducând astfel un imens serviciu tehnicii luptei militare. Atât de mare e aportul minții românești în istoria progreselor aviației!

Aurel Vlaicu e semnul încrederii în sufletul românesc. Apărut în altă țară el ar fi avut desigur alt destin, căci ar fi avut alte posibilități de lucru. Desigur că sfârșitul lui ar fi fost același. Dar desigur iarăși că nu două avioane ar fi construit numai, ci mai multe, putându-și perfecționa invenția și putând-o lăsa în urma lui pusă definitiv la punct. Într-o țară tânără însă și în care totul era de abia la început, cum era țara noastră, era firesc ca mijloacele de a dezvolta o asemenea invenție și a-i da proporțiile potrivite, lipseau, ori dacă se găseau ele erau în stăpânirea unei absolute neîncrederi față de un domeniu atât de puțin explorat și ale cărui foloase foarte puțini le puteau bănuși și calcula.

Totuși Vlaicu, pe care-l depășesc în curând perfecționările tot mai mari aduse aeroplanului în țările occidentale, ca și recordurile cari fac din pilotaj un nou sport și o aventură eroică, își construiește și al doilea aparat, superior primului, și cu el vine în Transilvania să-și uimească pe ai săi și tot cu el cucerește apoi premiul la marele concurs internațional de aviație dela Aspern, unde dovedește pe cel mai mare pilot al vremii, pe francezul Roland Garros, cucerindu-și porecla de „muscă nebună”, pentru îndrăznețele acrobației pe cari le face cu avionul său, de o construcție curioasă pentru tot ce se făcuse până atunci în aviație.

Dar visul cel mare Vlaicu nu și-l poate împlini: să treacă în zbor Carpații. Deși are în lucru un al treilea aparat, nu mai are răbdare și într'un moment de ambiție, dar și de deprimare sufletească el se avântă cu aparatul său vechi și uzat și care nu mai poate rezista unei atât de mari încercări și se prăbușește lângă Câmpina.

Victor Ion Popa a scris viața aceasta pe care am rezumat-o în liniile ei foarte largi și pe care autorul o prezintă cu extraordinar lux de amănunte în cele trei volume cari însumează un număr impresionant de 1400 de pagini! Și opera pe care M. S. Regele Carol II însuși a prefăcut-o cu un mai vechi articol al Său, publicat încă de pe când era Principe moștenitor, opera aceasta care-și merită pe deplin patronajul regal și înalta pecetie ce poartă, e într'adevăr o carte admirabilă. Victor Ion Popa a izbutit să evoce cu o desăvârșire unică figura măreață a lui Aurel Vlaicu, făcând din ea un tip literar tăiat în blocul cuvintelor ca într'un granit și să ne-o înfățișeze ma-

sivă și profundă, cu linii aspre și statutare, cu expresie sugestivă și complexă.

Era foarte greu de scris viața lui Aurel Vlaicu. Victor Ion Popa a avut curaj, numai el, singur și trebuie să i se ierte mici greșeli ce se vor fi găsit în carte.

Eu n'am găsit decât una: prolixitatea cărții în anumite părți ale sale. Autorul are acest defect ce mi se pare moldovenesc, deși la unii moldoveni, cum e M. Sadoveanu nu-l găsesc, dar la alții ca Ionel Teodoreanu cu prisosință, de a insista prea mult uneori, de a acumula prea multe detalii inutile și de a spune același lucru în mai multe feluri bătătorind astfel pe loc. Cartea aceasta de 1400 de pagini putea fi și numai de 1000 sau chiar și de 800! Victor Ion Popa n'are însă calitatea concentrării. E o calitate rar înălnită, clasică și V. I. Popa e în construcția sa temperamentală un romantic. Caracterul prolixității îl găsim în toată opera sa, dar aici el și-a dat drumul mai mult decât oriunde. Volumul I mai ales ar fi putut fi foarte restrâns, după cum multe părți din vol. II și III, acestea totuși mult mai esențiale, puteau fi încă concentrate. Cartea ar fi câștigat desigur în compoziție pierzând din aspectul ei de fluviu prea leneș și ar fi câștigat și în stil, căci prolixitatea își are corespondentul ei și în formă, care, foarte frumos adesea, uneori cade în grandilocvență, în bombasticism sau în prețiozitate. Ceeace se poate constata din primele pagini și chiar din primele rânduri ale cărții, care are un început nefericit. Iată ce sforțare verbală face autorul pentru a spune faptul simplu că un om e obosit de căldură:

„In umbra turelei, unde-și pitise leagănul ușor, de pânză, ofițerașul do-lofan a căscat prelung și s'a întins; moleșeala îi amorțise încheieturile iar pieptul cu greu se învrednicea la răsuflare. Sforțarea căscatului, plăcuta de-sbânnare a fălcilor, i-au podidit vuet lung în urechi și lacrimi în ochii albaștri. Apoi, brațele arse de soare s'au petrecut sub cap, iar locotenentul și-a copcit în ele loc mai răcoros pentru obrazul încălzit”.

„Obosise” (p. 3. Vol. I).

Am citat chiar începutul cărții și așa putea da încă alte exemple, dar mi se pare inutil.

Imi amintesc pentru a nu știu câta oară acest adevăr exprimat de Lucian Blaga: „Numai operele mijlocii sunt ireproșabile — cele mari niciodată” („Pietre pentru templul meu”, pag. 46). Într'adevăr, perfecțiunea nu e ome-nească și celor mai mari opere literare li se pot găsi defecte și mi se pare că și trebuie să li se găsească. Defectele nu pot desființa o operă decât atunci când nu sunt contrabalansate de mari calități. Când o operă are merite incontestabile, atunci defectele ei nu sunt decât umbre cari fac să reiasă mai bine în evidență calitățile. Poate așa dar că defectele sunt necesare unei mari opere și cred că s'ar putea scrie un studiu critic despre „Defectele indispensabile (sau necesare) unei capodopere literare”!

Când spun aceasta nu e pentru a căuta o scuză sau o consolare pentru Victor Ion Popa. Nici el nu are nevoie de consolare, cum n'au avut nici Balzac, nici Dostoievsky cari își au și ei defectele lor și nici nu stă în firea mea de a menaja un autor. Ceeace spun o cred cu tărie: în ciuda supără-toarei prolixități a cărții, ea este o carte durabilă și ea va rămâne deoarece în ea valorile nu sunt înăbușite de prolixitate.

Victor Ion Popa are darul de a reda viața cu îndemănare. Forța de via-ță a personajilor sale a putut fi observată și din piesele sale de teatru, din

„Mușcata din fereastră”, devenită clasică și din nuvelele din „Ghicește-mi în cafea” și din admirabilul roman „Velerim și Veler Doamne”. Era deci firesc ca tipul original al lui Aurel Vlaicu să trăiască, desprins din paginile cărții lui V. I. Popa cu un viguros relief și să se prezinte dincolo de lectură, în memoria cititorului, ca un tip cunoscut sau întâlnit în viață. Așa se și întâmplă cu figura lui Vlaicu. Autorul a creat-o din fapte, din gesturi și din analiza psihologică și mai ales din vorbele puse în gura lui, din acel graiu transilvan din jurul Orăștiei, caracteristic și pe care cred că V. I. Popa a izbutit să-l reconstitue în chip deosebit de corespunzător. Scrisorile — autentice — ale lui Vlaicu, publicate în carte, o dovedesc. Vorbirea lui Vlaicu nu diferă de acele scrisori, din cari de altfel autorul și-a luat indicațiile sale, ca și din anchete făcute chiar în satul natal al aviatorului.

Cartea aceasta ridică încă odată problema exactității biografice, față de romanțarea istoriei. A fost cu adevărat Vlaicu așa cum îl prezintă Victor Ion Popa, sau a fost altfel? Eu nu pot pune la îndoială datele psihologiei lui Vlaicu, așa cum sunt ele relatate de V. I. Popa de oarece mi se pare că ele concordă întru totul cu câteva mărturii literare ale celor cari l-au cunoscut pe binjamin și anume cu cecece au scris despre el Octavian Goga, D. D. Pătrășcanu și E. Lovinescu. Desigur că niciunul dintre aceștia nu l-au văzut pe Vlaicu „exact”, nici „complet”, nici „complex”. Goga l-a văzut doar prin optica poetului, a prietenului și a vizionarului îndrăgostit de răscocirea transilvăneanului. Iar E. Lovinescu l-a văzut critic și schematic, nereținând decât cecece izbea aparent și imediat, cecece se prezenta în afară anecdotic și verbal. Dar în cecece scriu toți aceștia sunt elemente cari se potrivesc.

V. I. Popa a utilizat trei surse: cele ce s'au scris despre Vlaicu, scrisorile acestuia chiar și în sfârșit mărturiile orale ale aceluia cari l-au cunoscut direct. El le-a confruntat pe toate, a verificat informațiile corespunzătoare, interpretând și înțelegând cum se cuvenea pe acelea cari se contraziceau și a reținut cecece concorda și putea fi element generaț în ele.

În ce privește firea lui Vlaicu, redus oarecum ca orizont intelectual, cu o inteligență de loc teoretică sau abstractă, ci pur practică și tehnică, cu posibilități de expresie extrem de limitate, naiv și șiret totodată, curios de timid și totuși îndrăzneț, țărănos și vulgar, însuflețit numai de invenția sa care-l făcea să iubească sau să urască după cum ea provoca scepticismul sau adeziunea celor din jur, sensual cu vulgaritate, inegal ca humoare, ros de ambiție și de visuri și mai ales cu o genialitate primară, rudimentară, haotică, de pământ care rodește direct, fără înțelegerea actului și fără control, așa mi se pare că a fost cu adevărat Aurel Vlaicu și nu altfel.

Este cert că acolo unde V. I. Popa ne prezintă procesele psihologice ale lui Vlaicu, acolo unde analizează reacțiunile lui întine și mai ales în partea finală unde ne arată destrămarea lui sufletească ne găsim în fața unor ipoteze, cari constituie aportul personal al autorului, clădit natural pe baza gesturilor și a datelor obiective, culese de autor dela martorii vieții inventatorului, dar nu mai puțin ipotetice în consecințele lor. Căci nici chiar dacă V. I. Popa ar fi stat alături de Aurel Vlaicu ani de zile, el n'ar fi putut descrie procesele de conștiință sau sufletești ale acestuia, decât tot ipotetic! Dar problema e dacă aceste ipoteze falsifică sau nu figura creată a lui Au-

rel Vlaicu sau dacă jencează părerea pe care o avem noi despre el. Eu cred că nu.

Apoi interpretarea destrămării sufletești a aviatorului, determinată — după V. I. Popa — de moartea fetei pe care el o iubea și în același timp de eșecurile lui, combinate cu desnădejdea provocată de sfârșitul tragic al pricetenilor săi — St. O. Iosif, D. Anghel și Ilarie Chendi — e desigur ipotetică, dar ce ne oprește să o primim de adevărată? Vlaicu era un tip primar însă avea și multă fineță sufletească pe anumite laturi. El era în fond un mare sentimental, capabil de pasiune și față de femei și față de prieteni — cum altfel se poate interpreta gestul lui de a se duce să-l apere pe Goga contra calomniatorilor, gata să-i și împuște pe aceștia! — și capabil chiar și de misticism, pe latura primitivă a credinței superstițioase. Frământat de superstiții și de nelinisti, Vlaicu vede cum se închid în jurul său mormintele deasupra ființelor celor mai iubite. Era firesc ca aceasta să provoace o adâncă zguduire în toată ființa lui. De aci abdicarea sa dela energie și simț poetic, lipsa lui de prevedere care se putea cere numai unui om în condiții normale de viață, care-l face să se avânte necugetat pe un aparat vechi și uzat, spre moarte, în loc să stea să lucreze liniștit pe „Vlaicu III” al cărui material aștepta, proaspăt sosit din străinătate.

Chiar dacă unele amănunte ale personalității lui Vlaicu ar putea fi controversate, mi se pare că ea a fost intuită și reconstituită exact, în complexitatea ei și că putem să primim și analizele psihologice ale autorului drept valabile, deși sunt ipotetice. Nici nu interesează dacă imaginea lui Vlaicu corespunde în romanul lui V. I. Popa cu cea din realitate! Creația lui V. I. Popa e atât de vie și de puternică și Vlaicu apare atât de marc din ea, încât indiferent de adevărul istoric, Vlaicu va rămâne în conștiința românească așa cum îl prezintă romancierul în cartea sa. Mai desăvârșit decât așa nici nu putea fi înfățișat.

De altfel V. I. Popa nici nu are pretenția de a ne înfățișa o biografie științifică, o expunere savantă și seacă. El a făcut operă de artă. De aceea și-a intitulat cartea: „Cronica vremii și vieții lui Vlaicu”. Ne aflăm nu în fața unei biografii critice cum ar fi aceea a lui G. Călinescu despre Eminescu sau despre Creangă și nici în fața unei biografii romanțate cum este „Romanul lui Eminescu”, scris de Cezar Petrescu. Totuși „Maistorașul Aurel” ține mai mult de acesta din urmă, fără a fi numai o biografie, căci prezintă acest ciudat caracter, că dacă Aurel Vlaicu n’ar fi personajul istoric cunoscut, a cărui viață să ne intereseze istoriceste, cartea ar rămâne totuși nu numai interesantă, ci cu aceeași valoare de artă. Drept comparație se poate lua schița lui D. D. Pătrășcanu „Tribulațiile unui aviator”, pur exteroară și care n’are valoare decât pentru că știm că e vorba în ea de Aurel Vlaicu și în care acesta nu trăește psihologic nici un singur moment și interesează numai faptul exterior, situația, aventurile lui, dar numai pentru că știm despre cine e vorba. „Maistorașul Aurel” în schimb nu e o biografie romanțată ci e de dreptul un roman desăvârșit, în care viața eroului e doar un pretext pentru crearea figurii acestuia, independent de istoria lui reală. „Maistorașul Aurel” ne interesează desigur și pentru că e vorba de viața lui Aurel Vlaicu, a geniului românesc însuși întrupat în realizarea unui cuceritor — cum bine îi spunea O. Goga — dar ne farmecă chiar dacă Vlaicu n’ar fi existat niciodată și dacă tot ce este în carte nu ar fi decât o simplă ficțiune. Victor Ion Popa a reușit să-l desprindă pe Aurel Vlaicu din pro-

pria-i identitate istorică și să-l treacă în legendă făurind din figura lui un tip literar de sime stătător.

Dar Victor Ion Popa a reconstituit aici viața întregii epoci în care s'a sbătut Aurel Vlaicu. Toate personagiile istorice ale vremii aceleia trăesc în cartea aceasta laolaltă cu eroul principal și cu aceeași intensitate ca și ei: și D. D. Pătrășcanu, cu accentu-i moldovenese și zăpăceala lui boemă, dar și cu stăruința lui încăpățanată și O. Goga cu energia lui de luptător social și cu avânturile de poet și Ionel Brătianu cu inteligența, tăcerea și naivitatea lui de sfinx și mefistofelicul Morțun și bunul și inteligentul Spiru Haret și tânărul sportiv, îndrăzneț și franc Valentin Bibescu și sfiosul și alulicul St. O. Iosif și violentul și răutăciosul Ilarie Chendi și întreaga pleiadă de scriitori, oameni politici, militari, inventatori piloți, mai mari și mai mărunți actori sau numai figuranți în marea dramă care a fost viața aviatorului, până la cele mai mari figuri ale ei, la patronii lui spirituali, Regele Ferdinand și Regina Maria, pe atunci Prințipi moștenitori și Regele Carol II, pe atunci un tînăr de tot Prințipe și elev, ei trei, geniile lui bune, protectorii și încurajatorii lui. Înțelegerea și interesul purtate invenției lui Vlaicu de către actualul nostru Suveran, curajul ce i-l însuflă neconținut, sunt bine înfățișate de V. I. Popa. Ele au fost un mare sprijin moral pentru transilvăneanul puțin la vorbă, repede și prea des descurajat de scepticismul tuturor acelora pe cari el nu-i putea convinge cu expresia lui săracă și dela cari el aștepta o înțelegere directă și imediată care nu li se putea cere. În atitudinea lui Aurel Vlaicu față de semenii săi e însăși tragedia personalității sale. Lipsit de înțelegere psihologică a oamenilor și de o cultură generală, lipsit de experiența contactului cu oamenii, Aurel Vlaicu era geniul tehnic, geniul instinctiv, geniul intuitiv, care aștepta să fie înțeles în acelaș fel în care se manifesta el, adică direct, brusc, țâșnit din brumele creațoare ale subconștientului în forme imediat practice, mecanice, fără nici o oprire în zona luminoasă a conștiinței. Naivitatea lui de geniu instinctiv, nimit că altora nu le este înțeles un fapt care e pentru el atât de evident, reiese admirabil din scena pe care o citez și pentru a se vedea candoarea și cinstea sufletească a lui, dar și pentru a arăta marele talent de romancier al lui V. I. Popa. Colonelul Miclescu, directorul Arsenalului, un tip înăcrit din cauza că experiențele au făcut să rateze ambiția lui de inventator, îi pune lui Vlaicu mereu bețe în roate. Intre altele el a amendat pe un lucrător care contra ordinului său de a lucra numai pe baza unui plan dat de ingineri, a făcut un șurub lui Vlaicu fără nici o schiță, numai după indicațiile verbale ale acestuia. Cu toate protestele lui Vlaicu colonelul menține pedeapsa și Vlaicu dă buzna indignat la protectorul său de totdeauna, scriitorul D. D. Pătrășcanu, pe atunci deputat, amenințând să lase tot baltă și să plece în Transilvania înapoi:

Era galben și tremura.

— Acu frate, chiar plec!

— Undi bre?

— No! La noi acas'!

— Din ci pricină?

Vlaicu a scos șurubul din buzunar și i l-a întins sub nas:

— Vezi-o?

— Da.

— Bună-i?

— De... știu eu? — a bolmojit Pătrășcanu, oarecum înveselit de întrebarea asta, care nu s'ar fi putut spune că i se potrivește tocmai lui.

— Faină-i frate! — a apăsat atunci Vlaicu, din toată inima și cu toată încredințarea.

-- Dacă zici...

— No! Apăi dacă-i șoroafă faină, de ce o fo' zâs 'ela că nu-i și l-o străfuit pe maistoru? Și a încheiat: „De bună seamă numai aceea e drept, că lu 'ela nu-i inspir respect și numai să plec acas'!”

După cum se vede, în mintea lui Vlaicu, Pătrășcanu trebuia să fie convins, ca și el la privirea unui șurub care lui nu-i spunea nimic, de perfecțiunea lui! Aurel Vlaicu era un fel de geniu mut, creator intuitiv, incapabil de a-și comunica altora geniul pe care însuși nu-l înțelegea, ci doar îl exterioriza cu mâinile. Prezența acestei genialități, pe care E. Lovinescu în „Memorii” vol. I, unde face, unilateral, portretul inventatorului, n'a știut s'o intuiască, știe să ne-o apropie V. I. Popa. Sub crusta țărănească și grosolană a aparenței de narivitate vecină cu prostia, se simte clocotind un geniu vulcanic, copleșitor. V. I. Popa a știut să facă înțeles acest geniu, după cum cu aceoși măiestrie artistică a știut să înfățișeze dramatismul luptei surde a aviatorului cu progresele aviației de peste hotare, deci cu un adversar inpalpabil și pe de altă parte prezentimentul morții care crește în sufletul lui Vlaicu și ajunge până la împlinirea lui. Sporadic în vol. II, acest prezentiment se mărește și devine obsedant în vol. III, alimentat de seria de morți care sporește în jurul lui și este ca un avertisment al propriului său sfârșit.

Realismul viguros al lui Victor Ion Popa a creat cu aceeași forță și atmosfera epocii lui Vlaicu și toate acțiunile și toate personagiile cari au evoluat în jurul lui sau au venit în legătură directă, ori indirectă cu el. Romanul își trage marea lui putere de expresie și de viață din nenumăratele amănunte caracterizante, din momente psihologice bine prinse și din reproducerea frecventă de dialoguri, calitate dramatică în care excelează dramaturgul care e V. I. Popa, ca și în reproducerea dialectului specific. Probanță e spre ex. următoarea scenă, tot între Vlaicu și Pătrășcanu, în care se vede și darul lui V. I. Popa de a reproduce dialectele românești deosebite și iscusința lui de a exprima în cuvinte psihologia de țaran naiv și șiret a lui Vlaicu.

„Mai cu răs, mai cu tristețe, ușile tuturor ministerelor s'au închis în urma lor, fără nici o veste bună. Rămăseseră numai doi nerugați: Haret și Brătianu. La Haret, Pătrășcanu nu mai voia să se ducă; știa bine lipsa de bani dela Instrucție. Așa dar, rămânea singur Primul Ministru. Ca să ajungă acolo, l-a pus pe Vlaicu să scrie o dare de seamă asupra lucrării aeroplanului și să arate că nu poate cumpăra un motor fără să-l vadă. Asta ar însemna că svârle banii Statului pe drum, iar pe deasupra, să-și primejduiască și viața.

Dar, isprăvind de scris jalba, Vlaicu nu era mulțumit.

— D'apăi, frate Pătrășcanule, aicea altcum trebuie însucit. Iasta-i treabă de procotâr, frate, să zică pe domnie careva cuvânt ca briciul.

— Ci cuvânt?

— Știe-l naiba, fără numa ceva care i-o trage lui Brătianu 'ela pofta la gândacu meu.

— Nu înțeleg, — a făcut deputatul.

— Că doar îi ușor de priceput. Așa oarece ocoșag fain... I-om zice că le-oi vinde patenta la Stat cu ceva perțent mai eftin.

— Bini, — a spus Pătrășcanu, fără prea mare încredere în această grozavă viclenie a bințișteanului. — Scrie atunci că, dacă ar vrea, o dai cu cincizeci la sută mai efin...

Dar Vlaicu a sărit în sus:

— No! Cincizeci de perțente? D'apăi aceea nu se poate, frate, că doar n'am fo bolânzit. Eu mi-s necesitat de crițari mulți, nație, că și acas' trebuie să dau și eu să mânc... și gândacu' să mănec benzina... și alt gândac să lucru...

Apoi, foarte chibzuit, adăugă: „Douăzeci de perțente fi-va bine?”

Diavolul din Pătrășcanu s'a înveselit în fața acestei tocmele pline de haz și a purces a se târgui în lege:

— Scrie patruzeci la sută, Vlaicule...

— Nu pot, frate, zău de Dumnezeu că nu pot. Doară ți-am fo' spus că tata și-a amanetat cincisprezece jugăre la căsari... Apăi acele nu le-o întoarce? Și eu să nu-mi iau motarrad? ...Nul! Iaca, douăzeci și cinci...

„Treizeci și cinci, a hotărât fără milă deputatul, spre meînchipuita des-nădejde a zburătorului”.

Până la urmă, după altă răbufnire de necaz și de arătare amănunțită a nevoilor, Vlaicu a ajuns să lase treizeci la sută și nu s'a mai clintit. Când și-a pus iscălitura în coada hârtiei, pâlise la față și era amărât de parcă pierduse cu adevărat”. (pag. 147—148, Vol. II).

După cum se vede V. I. Popa nu-și uită talentul său de umorist, știind să scoată efecte comice din firea de țăran simplu a lui Vlaicu, adesea poznașe din nepriceperea treburilor dela oraș și din cercurile înalte pe unde viața l-a adus să se învârtească, dar știe să ne însufle și fiorul tragic al acestei vieți zdrobite stupid de o soartă stupidă.

Trecând peste obiecția făcută asupra prolixității operii, o putem socoti ca pe un roman realizat, cu mare vigoare epică, plin de ritm și de relief, cu atmosfera politică și culturală a României dintre 1909—1912 eminent evocată și cu desăvârșita figurare psihologică a unui tip literar original, care trăește prin simpla lui creație estetică și pe deasupra identității sale istorice. Romanul are și valoare documentară, dar mai presus o valoare artistică și una umană. Aurel Vlaicu o merită aceasta, el care a fost îmbrățișat și înțeles dela început de poeți și literați, din cercul cărora a avut toate prietenile.

Dacă maistorașul ar putea învia și citi cartea pe care i-a consacrat-o Victor Ion Popa, ar izbucni desigur admirativ într'o sudalmă, după care ar spune:

— Tulai Doamne că fain ficior îi Popa ista! Iși știe bine kunstu și o făcut experiment fest pân'o ajuns aici! I-o tăiat aspru pe toți romanțerii ce scriu viețile oamenilor mari! Faină măiestrie o fo' făcut, ție-I Domnu'!

Și cred că n'ar putea exprima mai perfect, în graiul lui sărac, frumoasa realizare a lui Victor Ion Popa.

SIMBOLISMUL ȘI ION MINULESCU

— CU OCAZIA UNEI EDIȚII DEFINITIVE —

de VASILE VARTOLOMEI

Programul de lucru al „Fundăției pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, cuprinde, pe lângă multe altele, tipărirea de „ediții definitive” ale poezilor noștri contemporani.

Acest lucru are o nespus de mare importanță pentru istoria literară, de oarece creatorii înșiși, au ocazia de a-și orându-i opera după propriul lor gust, fixând odată pentru totdeauna textul creațiilor lor. Se știe câtă importanță are acest lucru, de oarece s'a văzut până unde s'a mers cu investițiile chiar în poeziile lui Eminescu și cu atât mai mult procedeul de a-și orându-i înșiși poezii opera lor, este mai binevenit, cu cât poezia modernistă este privită din ce în ce mai mult ca o „artă a cuvântului”.

Pe de alte parte, criticul și istoricul literar, având opera integrală a unui poet la îndemână, îi poate fixa mai ușor evoluția talentului putând astfel fonda judecăți valabile pentru toată lumea căci privește opera în totalitatea ei.

În seria acestor „ediții definitive” apar „Versuri”-ile lui Ion Minulescu, unul dintre cei mai reprezentativi poeți ai vremii noastre și creatorul adevărat al simbolismului.

* * *

De multe ori simbolismul, în literatura noastră, a fost identificat cu așa numitele „curente moderniste” deși simbolismul nu este decât o față a modernismului, căci modernismul, în genere, cuprinde toate curentele de manifestare artistică, ce n'au respectat în creație regulile clasice. Așa că pe lângă simbolism, modernismul înglobează și alte curente ca: tradiționalism, impresionism, expresionism, ermetism, futurism, dadaism, etc.

Toate aceste curente, înglobate în mișcarea modernistă, au apărut în literatura noastră în urma unui contact mai viu cu literaturile occidentale și în deosebi cu literatura franceză dela sfârșitul veacului trecut.

Pe de altă parte, Titu Maiorescu prea îngrădise pe poeți în normele fixate de el în „Condiția materială și ideală a poeziei”, iar Const. Dobrogeanu-Gherea și G. Ibrăileanu, prea prezentau pe scriitori ca fiind produși ai unui mediu social oarecare și ca fiind necesar să facă arta cu o anumită tendință.

În acelaș timp „Semănătorul” prin d-l prof. N. Iorga îndrepta pe poeți spre viața țărănească, deci se accentua numai fondul operei de artă.

Este adevărat că „Semănătorismul” și „Poporanismul” au fost două mișcări autohtone ce urmăreau formarea scriitorilor după o anumită ideologie, (neglijând prin aceasta unele elemente de formă, dar nu-i mai puțin adevărat că „Modernismul” vine să accentueze tocmai aceste elemente de formă.

De aici urmează că, moderniștii au speculat această neglijență a curentelor autohtone și primind unele impulsuri din literaturile apusene, au pus bazele „Modernismului” cu intenția vădită de a crea o „literatură nouă”.

Dintre curentele moderniste acela care are o mai mare răspândire este „simbolismul”.

* * *

Simbolismul este un curent literar isvorit din contactul pe care l-am avut cu literatura franceză de după 1880 și ca atare el își are caracterul lui eminent latin.

Simbolismul s'a putut desvolta mai ușor la popoarele latine, decât la cele germanice, de oarece:

1. Sufletul latin e impresionabil, trăește în atingere mai directă cu realitatea, pe când sufletul germanic se pierde în abstracțiuni.

2. Sufletul latin e mai predispus spre individualism, cel germanic e mai disciplinat și mai puțin capabil de creație.

Pentru aceste motive simbolismul este un produs al rasei latine și el s'a născut în Franța fiindcă acolo sufletul latin a evoluat cu o mai multă vigoare ajungându-se la o puternică afirmare de principii literare. Din Franța, simbolismul s'a răspândit în Italia, Spania, Portugalia și la noi.

Cu toate afinitățile ce ne apropie de sufletul francez, simbolismului i-au fost opuse rezistențe puternice, fiindcă suntem uneori prea tradiționaliști în artă, iar pe de altă parte, atunci, ca și azi, se dădea lupta între generații, scriitorii mai în vârstă privind cu neîncredere manifestările celor tineri.

Nu se poate totuși spune, că în Franța simboiștii au negat cu totul trecutul literar, tradiția, de oarece simbolismul are note comune și cu manifestațiunile literare anterioare ca: romantism, naturalism ș. a.

Se pare însă, că, în literatura noastră, simboiștii au rupt legăturile cu tradiția literară, de oarece au neglijat elementele fondului și au căutat să salveze poezia românească de influența eminescianismului, ce s'a manifestat la epigonii lui Eminescu printre anii 1880—1900.

Ca și romanticii, simboiștii au plecat dela principiul libertății artei, principiu care a adus lărgirea domeniului de inspirație, pe de o parte, iar pe de alta la reforma tehnicii poetice.

Continuând opera romanticii, simboiștii au introdus în literatură mai multe motive, dând producției lor mai multă amploare, mai multă putere sugestivă prin muzicalitate căci: „de la musique avant toute chose” — zice Paul Verlaine, notă ce a fost accentuată și de St. Mallarmé și Paul Valéry, maeștrii simbolismului francez.

În ceea ce privește tehnica poetică, simboiștii au introdus versul liber, la baza căruia stă concepția ritmurilor mai variate, mai vii, mai dinamice, iar cuvintele luau, în poezia simbolistă, forma de simbol. (Simboale numim în artă toate formele care trebuie să exprime cu totul altceva, decât ceea ce este semnificația lor proprie și imediată).

De aici rezultă că poezia simbolistă este o participare din tot sufletul la viață, ce nu se poate mărgini la reproducerea fotografică a realității, ci ea trebuie să se înalțe la abstracțiuni prin simboale însuflețită fiind de un larg lirism.

Având aceste caractere, simbolismul a fost o mișcare folositoare literaturii fiindcă a rezultat: scoaterea poeziei de sub influența eminesciană, îmbogățirea lexicului poetic și reformarea tehnicii poeziei românești.

* * *

În evoluția simbolismului, în literatura noastră, deosebim trei momente principale: momentul Macedonski, simbolismul dela „Viața Nouă” și simbolismul independent.

Ca premergători ai simbolismului trebuie considerați: Al. Macedonski, poetul neîndreptățit, — reabilitat abia în timpul din urmă prin publicarea „Opere”-lor de către d-l Tudor Vianu, de aceleași Fundații, — șef de școală literară, fondatorul revistei „Literatorul”, autorul admirabilei poezii „Noaptea de Decembrie” și a minunatelor „Rondeluri”, apoi Ștefan Petică, autorul ciclului „Fecioara în alb” și Iuliu Cezar Săvescu, ambii editați de d-l N. Davidescu, el însuși poet simbolist și critic literar.

Teoreticianul adevărat al simbolismului rămâne până azi regretatul Ovid Densusianu, care în jurul revistei „Viața Nouă” (1905—1920) a reușit să grupeze talente remarcabile și mai ales să facă cunoscut acest curent în literatura românească.

La capătul expunerii despre mișcarea simbolistă trebuie să așezăm opera poetului Ion Minulescu, care alături de Tudor Arghezi, G. Bacovia și Elena Farago, rămâne creatorul adevărat al poeziei simboliste românești.

Spre deosebire de simbolismul dela „Viața Nouă”, care era mai mult un simbolism academic, Ion Minulescu, alături de G. Bacovia și El. Farago, caută să popularizeze simbolismul, făcându-l mai pe înțelesul tuturor, aducând note originale ce-i fac independenți de ceilalți poeți simbolști.

Și este interesant de observat că simbolismul fiind o mișcare cu un pronunțat caracter de hermetism, I. Minulescu caută a se sustrage hermetismului popularizând simbolismul. D-sa se găsește în situația paradoxală de a fi poet simbolist și totuși de o popularitate remarcabilă.

De aici importanța mare ce o are ediția definitivă a poetului Minulescu, căci ea cuprinde creația poetului dintre anii 1908—1938, deci 30 de ani de activitate poetică neîntreruptă. Așa că cel mai frumos dar pe care l-a putut face editura Regală la împlinirea celor 30 de ani de activitate, este acest volum, o adevărată perlă a literaturii noastre atât ca fond cât și ca execuție tehnică.

* * *

Ion Minulescu (n. 7 Ianuarie 1881) a debutat în literatură în anul 1897 în coloanele revistei „Povestea Vorbei” și de atunci a colaborat la majoritatea revistelor literare dela „Viața Nouă” până la „Viața Românească” și de aci la „Familia”.

Dar nu numai că a colaborat cu un real talent la aproape toate revistele vremii, ci a condus chiar el însuși reviste, cum au fost: „Revista celorlalți”, revistă scrisă în spiritul „poeziei noi”, ce apare între 20 Martie — 10 Aprilie 1908, apoi „Insula”, din care au apărut numai trei numere în Aprilie 1912 și „Flacăra”.

Fruntaș distins al inovării lirice românești din ultimele decenii, autorul vestitelor „Romanțe pentru mai târziu”, a fost în 1928 laureat al „Premiului Național de Poezie”.

Începând cu „Romanțe pentru mai târziu” (1908), continuând cu „De vorbă cu mine însu-mi” (1914), „Spovedanii” (1927), „Strofe pentru toată lumea” (1937), „Nu sunt ce par a fi...” (1938), Ion Minulescu e autorul unei opere strict personale.

Această operă se diferențiază de tot ce găsim în literatura noastră pe tărâm poetic, prin originalitatea de factură, de ton și de concepție.

Așa că privită din acest punct de vedere, opera lui Ion Minulescu neagă tot ce se găsește în literatura noastră, în acest domeniu, dându-ne adevărata „poezie a poeziei noi” — cum afirma pe vremuri criticul Ion Trivale.

Domeniul inspirației sale este cât se poate de vast și de variat, cântându-ne iubirea cu o nuanță ușuratică, anotimpurile, natura, barurile, vagabonzii, bohemia artistică, așa încât din cele 175 poezii câte are volumul, în cele 362 pagini, cititorul nu poate afirma că, cutare sau cutare e mai bună, toate având aceeași sonoritate, muzicalitate și joc de cuvinte.

În prima poezie din ciclul: „Romanțe pentru mai târziu”, poetul ne mărturisește:

Eu vin din lumea creată dincolo de zare —
 Din lumea 'n care n'a fost nimeni din noi,
 Eu vin din lumea 'n care
 Nu-i ceru-albastru,
 Și copacii, nu-s verzi așa cum sunt la voi,
 Din lumea Nimfelor ce-așteaptă sosirea Faunilor goi,
 Din lumea cupelor deșarte și totuși pline 'n orice clipă
 Din lumea ultimului cântec,
 Purtat pe-a berzelor aripă
 Din țarm în țarm,
 Din țară 'n țară,
 Din om în om,
 Din gură 'n gură, —
 Din lumea celor patru vânturi
 Și patru puncte cardinale.

(„Romanța noului venit”).

Această poezie trebuie considerată ca prefața volumului din care se desprinde maniera nouă a poetului „Romanțelor pentru mai târziu”.

Ce sunt versurile minulesciene? Ne-o spune poezia „Ita est...”:

Versurile mele?
 Semne de întrebare
 Pentru-abecedarul vieții viitoare...
 Versurile mele?
 Stropi de apă vie
 Și ploaie de stele
 Pentru vecinicie.

Intr'adevăr, fără nici o exagerare, poeziile lui Ion Minulescu sunt „stropi de apă vie pentru vecinicie”. De ce? Fiindcă până la dânsul nu găsim în

literatura noastră „poezia nouă” susținută cu atât nerv, cum este a lui Minulescu.

Cari i-au fost măștrii favoriți în arta scrisului? Ne-o mărturisește „Romanța marilor dispăruți” închinată poeților Ștefan Petică și Iuliu Săvescu.

Iar celor ce pășesc pe-al nostru drum
Le vom fi frajil...
O! frajilor, cântați —
Căci noi de-aici din groapă v'ascultăm!

Cântați frumosul îngropat de-acei
Ce n'au putut să-l re'nvieze 'n vers,
Cutreerați întregul Univers
Și 'm cântecele voastre îngropați
Toți vechii Zei!

Dela această solidaritate cu măștrii artei sale, Ion Minulescu trece la o solidaritate mai largă în care se integrează soarta întregii omeniri, obsedată parcă de un fior al morții, ce se desprinde din fondul primar și adânc al sufletului omenesc. Toate acestea pot fi observate în poeziile: „Romanța morții”, „Romanța mortului”, „Pelerinii morții”, „La poarta celor cari dorm”, „Romanța noastră”, căci:

Pe acelaș drum,
Mânași de-aceiași îndemn nefast al năzuinții —
De-aceleași ne'ntelese-avânturi spre tot mai sus
Pe-aceiași drum,
Pe unde ieri, trecură poate
Străbunii noștri
Și părinții,
Pe unde unii după alții, drumeții trec de mii de ani
Noi —
Cărora ni-i dat să ducem enigma vieții mai departe
Și doliul vremilor apuse
Și-al idealurilor scrum,
Pe-aceleaș drum,
Vom trece mâine cersind din țiterile sparte
La umbra zidurilor mute
Și-a secularilor castani! („Romanța noastră”).

Câtă deosebire deci, în tratarea problemei morții, între autorul „Romanței celei care minte” și între toți ceilalți poeți ai literaturii noastre!

Pe când toți ceilalți poeți ai noștri, ce se ocupă de această problemă, ca Eminescu, Vlahuță, Cerna, pentru rezolvarea ei își caută refugiul în idealismul filosofic al lui Kant sau în „Nirvana” lui Schopenhauer, Ion Minulescu o rezolvă ca o problemă simplă, după cum simplă este și moartea ce vine fără să știm când, pentru că orice om care se naște trebuie să și moară. De aceea poetul „Romanțelor” se mulțumește numai să constate acest lucru, fiind unul din adevărurile mari și neavând nevoie de căutarea unei rezoluții, ea însuși constituind o axiomă.

Tochmai pentrucă I. Minulescu își dă perfect de bine seama de existența sentimentului original al morții și al prefacerii universale, trebuie să mai adăugăm că mai există o realitate ce-l obsedează pe poet: sentimentul orizonturilor îndepărtate, nostalgia unor locuri nevăzute și enigmatice, de unde poeziile: „Spre insula enigmă”, „Romanța pelerinului”, „Sosesc corăbiile”, „Romanța celor trei corăbii”, „Romanța celor trei galere”, „Romanța celui ce s'a întors”, etc.

Toate aceste poezii, dovedesc o nemărginită dragoste a poetului față de necunoscut căci zice poetul:

Porniră cele trei corăbii purtând în pânțele lor
Grămezi de aur,
Chilimbare,
Smaralde verzi
Și-opale blonde;
Iar sus pe bord,
Tristețea-acelor romanțe veșnic vagabonde,
Cântate,
Azi, în drum spre Poluri,
Iar mâine 'n drum spre-Ecuador!

(„Romanța celor trei corăbii”).

Deci „Romanțe pentru mai târziu” sunt preludiul a ceea ce o să devină poetul I. Minulescu în ciclurile următoare, aici ocupându-se de predecesorii săi în arta simbolismului, sentimentul morții, nostalgia locurilor îndepărtate, sentimente ce-l leagă de lucrurile banale („Romanța celor trei romanțe”, „Romanța cheii”), precum și sentimentul iubirii cântat în gama amorului ușor, ca în poeziile: „Mult așteptatei”, „Acele care va veni”, „Celei care pleacă”, „Celei care minte” și „Romanța amantelor de ieri”.

În ciclul „Leturghii profane”, închinat lui Zenovie Păclișeanu, Minulescu va aborda un nou mediu de inspirație al poeziilor sale și anume: inspirația religioasă, ca în poeziile: „Clopotele”, „În orașul cu trei sute de biserici”, „La umbra crucilor de lemn” ș. a.

Sunați clopote de-aramă.
Sunați clopote de-argint...
Vântul să vă 'nalțe cântul cât mai sus...”

până ce glasul lor va ajunge la Dumnezeu, care se va bucura de sunetul lor.

Cu acest nou mediu de inspirație, Ion Minulescu ajungela: „De vorbă cu mine iusu-mi”, ciclul în care caută a ne lămuri unele aspecte ale personalității sale, spunându-ne despre el:

Eu sunt o 'mperechere de straniu
Și comun,
De aiurări de clopot
Și frământări de clape —
În suflet port tristețea planetelor ce-apun
Și 'n cântece, tumultul căderilor de ape...

iar mai departe:

Eu sunt o armonie de proză
 Și de vers,
 De crime
 Și idile,
 De artă
 Și eres —
 În craniu port Imensul, stăpân pe Univers
 Și 'n vers, voința celui din urmă ne'nțeles. („Ecce Homo”)

După aceste lămuriri ne vorbește despre soare („Spre soare”, „Romanța soarelui”), despre „Cristos a înviat” și despre alte lucruri ce-au intrat în constituția organică a poetului. Cu acestea ajungem la „Strofe pentru elementele naturii”, închinată maestrului Ion Pillat și în acest ciclu ne vorbește despre lumină, foc, vânt, ploaie, zăpadă, întunec, ca astfel să ajungă la „Strofe pentru cele patru anotimpuri”, unde ne delectează cu minunatele bucăți: „Primăvară inutilă”, „Vara în Capitală”, „Cu toamna în odaie”, „De vorbă cu iarna”, ca după acestea să ne prezinte câteva „Strofe pentru faptele diverse”: „Ultima oră”, „Moartea pasagerului”, „Aquarelă”, „Pastel banal”, „Elegia domestică” ș. a.

Ajuns la „Strofe pentru mine singur”, Ion Minulescu ne prezintă câteva amintiri și spovedanii, pentru ca mai apoi să ne cante „Strofe pentru cel de Sus”, în care sentimentul religios apare mai accentuat, pentru ca în „Nu sunt ce par a fi...” să reia multe motive din „Romanțe” și să-și încheie volumul cu „Patru groțești”, unde în „Sinuciderea unui anonim”, poetul să vorbească de evoluția operei sale literare în sens simbolic:

Și-abia atunci, gazetele au scris
 Un necrolog cu litere aldine —
 Și-au scris solemn
 Și grav,
 Ca să se știe
 De orișicine,
 Că anonimul sinucis
 N'a fost de cât o biată jucărie,
 Căzută 'n ghiara altei jucării...
 Sau dacă vreți —
 Doi diavoli de copii,
 Copii precoci —
 O fată
 Și-un băiat —
 Ce-au încercat
 Să iasă din anonim
 Prin acest „fapt divers” adevărat...
 Dar care, vai!... N'a existat
 De cât în fantezia mea
 Și-acelor cari 'mi vor ierta
 Curajul de-ai fi convertit
 Să mă citească până la sfârșit.

Cred că nici unul dintre cititorii acestui volum, nu va regreta „convertirea” poetului Minulescu, ci va regreta cel mult faptul că a încheiat lectura unui volum atât de frumos scris și atât de potrivit pentru recreația sufletească a omului vremurilor moderne.

Pentru faptul că Ion Minulescu ne-a prezentat în întregime opera sa poetică merită toate recunoștințele, iar editura regală poate fi mândră că a realizat unul din cele mai frumoase volume și alături de „Poezii”-le lui Eminescu, în ediția critică a d-lui Perpessicius, volumul d-lui Ion Minulescu este unul din frumoasele realizări tehnice și grafice ale anului literar curent, ca un omagiu pentru poetul care și-a încheiat 50 de ani de activitate pe terenul literaturii poetice românești.

Prof. Vasile Vartolomei

N O T E

IDEI – OAMENI – FAPTE

EUROPA IN FLACARI

Incordarea de un an și mai bine din Europa s'a rezolvat prin deslănțuirea războiului. Dela 1 Septembrie trăim înfrigurarea marelui cataclism care a distrus o țară în 19 zile și care nu se știe ce nenorociri va mai provoca. Omenirea întreagă trăește zile de teroare. Dela un pol la altul și dela un meridian la altul, o singură preocupare: înarmarea. Întărește-te pentru a putea face față împrejurărilor.

Dreptul celui mai tare, e azi lege.

Și acest drept ține încordată omenirea. Ce s'a clădit o viață întreagă de civilizație, se năruie, în iureșe cari durează câteva ceasuri doar. Fundul mărilor, adâncul pământului și albastrul cerului sunt scormonite de aceleași unelte ale distrugerii, descoperite de mintea trepădușe a omului dornic mereu de mai bine. Prin chintezența civilizației, la excesul morții..

Paginile istoriei, în viitor, vor purta pete negre de rușine alături de parafraze luminoase de eroisme icariene. Varșovia va proiecta soare asupra unei debandade care nu poate să aibe alt sâmbure decât trădarea. Un popor de 38 milioane, dispare în 19 zile, fără măcar să fi dat o replică cât de timidă, voinței năvalnice.

Undeva, departe, se încearcă, tot prin foc și sabie, o înapoiere la rosturi comprehensibile, ca altă dată. O leacă

de omenie și ceva mai multă înțelegere a rostului și altora sub soare.

Dar și acolo dârzenia se căinoșește zi de zi..

Suferă omenirea întreagă de pe urma măsurării forțelor celor cari se găsesc în luptă. Fiindcă mijloacele războiului sunt altele astăzi, nu ca în trecut. În primul rând lupta nu se dă cu armele, între cei înarmați, numai. Lupta aceasta, de cavalerism, între cavaleri, a rămas pe plan secundar. Lupta se dă, mai crâncen, pe tărâm economic. Și distrugerea este mai catastrofală, fiindcă nu cuprinde numai frontul. De aceia replica vine și mai pătimașe, turbată.

S'au șters de pe harta Europei trei țări, în interval de doi ani.

Popoare cari se bucurau în liniște de binecuvântarea cerească a soarelui.

Popoare cari își trăiau viața în hărnicie, muncind fără preget ca să-și asigure existența zilei.

Popoare cari nu pricinuiau nimănui necaz..

Un vârtej s'a abătut din senin asupra lor și le-a mistuit în neființă.

Doamne, când vezi ce se întâmplă în jur, când auzi ce se petrece ceva mai departe, când afli ce prăpăd e pe pământ, pe mare și în văzduh, cum poți să te bucuri de minunățiile dărnicii Tale?

Războiul european, deși timid ca o-

perațiuni pe front, pare a nu cunoaște limite în cea ce privește distrugerea. Omul e devalorizat ca ființă... Mor zeci, mor sute, se prăpădesc mii... Ce importanță are... Cad doborâte aeroplane, se scufundă vapoare...

Și acești morți sunt ființe cari au robotit până mai ieri, contribuind cu cât de cât la civilizația lumii..

Să ne bucurăm, noi cei pe cari ne-au ferit zeii de furiile lui Marte. Și în îngrijorarea neutralității care ne păzește de dezastru, să ne oțelim și sufletele și voința. Și /să ne oțelim și în adevărat sens, mai ales, armătura. E timpul când nu au rost sub soare decât popoarele cari știu să fie tari.

M. G. Samarineanu

NOUL PREȘEDINTE AL S. S. R.

„Societatea Scriitorilor Români”, întrunită în adunare generală extraordinară, acum câțva timp și-a ales noul președinte în persoana d-lui N. I. Herescu. Desigur, nimic extraordinar s'ar părea în acest fapt, care nu concurează nici cel puțin obișnuitele, dar mult discutatele evenimente sportive. Ca orice bucurie consumată într'un cerc restrâns, alegerea, ca președinte al „Societății Scriitorilor Români”, a d-lui N. I. Herescu a fost consemnată numai, în câteva gazete, cu poza de rigoare a grupului din comitet și atât. S'a neglijat însă marea semnificație a acestei alegeri: unul dintre confracții cei mai tineri, președinte al adevăratei noastre elite sociale. N'au dat oare scriitorii dovadă, că alegând ca președinte, al lor, pe d-l N. I. Herescu, sunt în miezul celei mai arzătoare probleme de ordin social, aceia a promovării valorilor tinere? Oare odată cu d-l N. I. Herescu nu intră în lupta pentru apărarea prestigiului și a valorilor noastre scriitoricești toți tinerii scriitori, ținuți până azi la periferia societății?

Sigur că da. Din acest punct de vedere avem credința că d-l N. I. Herescu va găsi, de data aceasta, în confracții săi de slovă și de tinerețe, prețioși colaboratori pentru desăvârșirea inițiativelor d-sale la S. S. R. Încredințarea, în mâinile poetului și omului de frumoasă cultură, d-l N. I. Herescu, a frânelor „Societății Scriitorilor Români” înseamnă pentru noi, cei tineri, o măgulitoare atenție din partea confracțiilor încărungiți. Le mulțumim frumos, asigurându-i că nu le vom desminți încrederea acordată.

GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU

După o viață în care bucuriile i s'au confundat cu durerile, George Mihail Zamfirescu s'a strecurat, pe furiș, dintre noi, spre o lume poate mai puțin meschină decât aceea în care îi fusese dat să plângă durerile tuturor: lumea de dincolo de vis și stele. Astăzi n'a rămas, din George Mihail Zamfirescu de până mai eri, decât câteva romane masive, cari închid între copertile lor, drama unei lumi veridice și cu atât mai demne de atenție, în marea ei anonimă. Cine a citit „Maidanul cu dragoste” și „Sfânta mare nerușinare”, știe cât de profund umane, în semnificația lor justă sunt aceste cărți ce ne desvăluiesc o lume a lui, deși existentă la câțiva pași de fiecare. George Mihail Zamfirescu n'a fost un scriitor îmbăcsit de parfumul și atmosfera roză a alcovurilor. Și nici unul pentru care scrisul să fie o nobilă delectare, în orele de comemorabilă siestă. Nu! George Mihail Zamfirescu suferea organic, când scria. Suferea alături de toți eroii lui, desprinși din cea mai desgustătoare realitate și înălțați la rangul de oameni. Pentru asta cărțile lui George Mihail Zamfirescu nu se pot citi, așa cum ți-ai citi corespondența sau gazetele. Cărțile acestui viguroso romancier, cer, pentru a

fi pătrunse, un anumit climat sufletesc, o anumită dragoste de adevăr și om. Dacă George Mihail Zamfirescu ar fi scris cuplete pentru elevele de pension, sau istorioare morale pentru părinți imorali (și totuși foarte cumsecade), atunci, desigur, că ar fi avut cel puțin un apartament propriu, sau o mașină în care să-și plimbe celebritatea și gloria vre-unui premiu național. Dar George Mihail Zamfirescu, în ciuda confrăților săi tineri și bătrâni, a ținut și a isbutit să fie el. Nimic nu l-a clintit de pe această poziție: nici sărăcia pe care a suportat-o cu o rece demnitate, nici răutatea confrăților, cari au isbit în el tocmai atunci când avea nevoie de mai caldă înțelegere, nimeni și nimic.

Teodor Scarlat

ING. NIC. P. CONSTANTINESCU —
ENCICLOPEDIA INVENȚIILOR
TEHNICE

Ed. fundației „Regele Carol II”

Un volum de aproape 500 pagini tipărit în condițiuni tehnice excelente.

În prima parte pe 100 de pagini autorul ne dă noțiuni elementare de fizică, aritmetică, geometrie, trigonometrie, etc. fără de cari nu am putea pătrunde în misterele invențiilor. Chiar însă pentru înțelegerea acesteia părți pregătitoare, se cere cetitorului o pregătire cel puțin de liceu, dar pregătire temeinică.

Autorul trece apoi la noțiunile fundamentale; desigur mulți lectori vor sări de-adreptul la această parte, care li se pare mai accesibilă minții. Vor căpăta însă numai o vagă impresie, superficial-tangențială cunoaștere a adevărului. Aprofundarea cere răbdare, meticulozitate și noțiuni clare și sigure. Astfel că lucrarea d-lui Constantinescu va folosi mult tineretului dornic de cultură științifică serioasă; va fi la

îndemâna diletanților și va fi ospătită de mulți leneși ai gândirii.

Este o lucrare de mare valoare, scrisă limpede, cu un bogat material documentar, cu instrumentație tehnică și schițe de adevărată precizie matematică.

La noțiunile fundamentale vom face cunoștință cu: atomul, electronul, lumina și proprietățile ei, raze și radiațiune, electricitate, etc.

Apoi urmează un capitol al invențiilor în ultima lor analiză: telefonia fără fir, televiziunea, telemecanica, telegazeta, etc. etc.

În partea III-a întâlnim cele mai proaspete aplicațiuni tehnice ale științei dela sonicitate până la gîmful cu sens unic; este partea cea mai accesibilă oricărui cetitor, dornic și curios de unde a ajuns mintea omului.

Partea ultimă este consacrată aplicațiilor chimice.

D-l ing. Constantinescu ne dă astfel o lucrare care face cinste nu numai d-sale, ci și culturii românești.

Vremurile cer ca generațiile noi să se pună la curent cu tot ce a putut inventa omul; suntem în plin progres tehnic, cu mari surprize la fiecare pas; am putea deci să rămânem în urma vremurilor.

Prețul de 180 lei este un dar pentru aceste timpuri de scumpete.

Popularizarea științei capătă la noi un nou și prețios mijloc prin lucrarea d-lui ing. Nic. Constantinescu.

G. Bota

MĂRTURISIRILE
LUI IONEL TEODOREANU

Mărturisirile artiștilor despre propriile lor creații interesează din ce în ce mai mult, atât erudiția criticilor, cât și curiozitatea cititorilor. Studiul operelor literare începe să aprecieze tot mai mult mărturisirile artiștilor și consideră metoda auto-biografică, drept cea mai feri-

cită investigație pentru cunoașterea creației artistice. Opera lui Ch. Audéat „*La biographie de l'oeuvre littéraire*”, consacră mărturisirile artiștilor, ca metodă a esteticii. La noi, d-l D. Caracostea a întemeiat o bibliotecă în care au apărut minunatele mărturisiri ale lui Octavian Goga și Liviu Rebreanu.

Tot în această ordine se înșirue și tânărul și arhifecundul romancier d-l Ionel Teodoreanu, prin minunatele conferințe „*Cum am scris romanul Medelenilor*”.

La 31 Octomvrie a conferențiat la Oradea. Mărturisirile făcute cu prilejul acestei conferințe, sunt date extrem de prețioase pentru cunoașterea operei lui Ionel Teodoreanu. La apariția trilogiei, *Medelenilor*, critica și marele public cititor au afirmat cu convingere că e vorba de un roman autobiografic. Pentru toți Doleanu era Ionel Teodoreanu, iar Olguța și Monica erau surorile sale.

Ionel Teodoreanu mărturisește că romanul *Medelenilor* nu e fragment autobiografic și nici opera de debut în literatură. A debutat cu un volum de nuvele „*Ulița copilăriei*”, care după mărturisirea autorului e fragment autobiografic. „*Bunicii*” de acolo sunt bunicii săi în carne și oase, Ionel e de fapt Ionel Teodoreanu, iar Puiușu e fratele lui Ionel Teodoreanu, mort în războiul mondial din 1914—1918. Când a creat personajii literare după un model real, a păstrat numele și tot felul de a fi al personajului din lumea reală.

Romanul *Medelenilor* nu e fragment autobiografic (Ionel Teodoreanu nu are surori, nu are moșie, etc.). Personajii și acțiunea sunt un „delir al minciunii”. E bine să precizăm că după Ionel Teodoreanu în lumea noastră, minciuna e un imperativ biologic. Există minciuni biologice, apologetice și estetice.

Minciuna estetică e marea generatoare a operei de artă. Scriitorul nu „copiază” realitatea, nici nu redă din memo-

rie anumite evenimente la cari a fost martor ocular. Personajii unui roman sau ale unei nuvele sunt creații ale artistului. Personajul literar este o mixtură a trăsăturilor exterioare dela ființe vii, însuflețite de duhul creator al artistului. Un romancier (și aci d-l Teodoreanu se dă ca exemplu pe sine) când are nevoie de un personaj — de o fată de 16 ani — se gândește la toate fețele de 16 ani pe cari le-a cunoscut sau de cari a auzit. În fața ochilor săi sufletești defilează nenumărate fete de 16 ani, întocmai cum în fața unui sultan sau a unui împărat se prezintă mii de servante cu coșuri de fructe. Sultanul ia din diverse coșuri câte o specie aparte. Scriitorul ia dela fiecare personaj ce defilează în fața ochilor săi sufletești câteceva, dar personajul literar e creația lui, însuflețită de dânsul. Îl simte, îl vede, îl pipăie, îl are lângă dânsul. Ascultând aceste explicațiuni, mi-am dat seama de sensul celebrei afirmațiuni a criticilor englezi — Shakespeare a creat mai mult, după Dumnezeu. — Artistul se identifică — în sensul filozofiei bergsoniene — cu personajul creat. Turgenieff citind descrierea suferințelor unui caț într'o nuvelă a lui Tolstoi, l-a întrebat: Bine, Alexandru Nicolaevici, dar tu ai fost caț? Durerea calului era redată cu atâta înțelegere, încât Turgenieff s'a mirat de puterea extraordinară a lui Tolstoi de a reda lucruri pe cari nu le cunoaște din experiență directă. În momentul creației artistice, scriitorul se caracterizează prin: 1. stare de transparență și 2. proteism psihologic. Suprema satisfacție sufletească a scriitorului după nopțile de veghe, nu e nici salutul admirativ, nici recenziile binevoitoare — ci marea satisfacție a creației însăși, mulțumirea sufletească de a simți în carne și oase personajul creat.

Minunata conferință a d-lui Ionel Teodoreanu, merită să fie cât mai urgent

tipărită spre a fi cunoscută în cercuri cât mai largi și spre a rămâne în anale o contribuție de valoare pentru cunoașterea artistului și a momentului de creație artistică.

N. I. HERESCU

Pălcuț celor sărutați de Muze, a ales ca președinte pe distinsul clasicist și poet N. I. Herescu. Alegerea unui clasicist va contribui la renașterea spiritului clasic în literatura modernă, redând valorile eterne ale culturii greco-romane, literaturii românești de azi, N. I. Herescu a întemeiat un institut de studii latine, scrie cu pasiune de savant și cu stil seducător de poet articole și cărți remarcabile pentru reabilitarea valorilor clasice. Mai mult decât atât, dl N. I. Herescu are marele merit de a fi tălmăcit în „limba vechilor cazanii, pe care o plâng și pe care o cântă pe la vatra lor țărani (Al. Mateevici), perle ale literaturii latine. Volumele „Lirica lui Horațiu” și „Elegia latină” vor rămâne în analele culturale modele rare de traduceri artistice în metru modern. Citind traducerile dlui N. I. Herescu, îți face impresia că Horațiu a renăscut; din antic devine modern și mai ales actual. Voiu cita numai două fragmente:

1. **Impotriva luxului**

(II, 15.)

Răpi-vor plugului ogorul
Curând, regeștile palate,
Tutindenii s'or întinde iazuri
Decât Lucrinul mult mai late.
Platanii'nlocui-vor ulmii
Iar flori de mirt și viorele
Vor irosi parfum pe unde
Măslini purtau belșuguri grele.
Frunziș de laur isgoni-va
Lumina soarelui... Dar Cato
Și Romulus și cei vechi altfel
Povața vieții ne-au lăsat'o.
Pe-atunci sărac era Romanul
Dar statul era bogat și tare

Și nu înălțau particularii
Largi portice răcoritoare.
Iar legile opreau disprețul
Pentru colibe sărace
Și numai templele aveau voce
Cu marmoră să se îmbrace.

2. **Epilog**

(II, 30.)

Am înălțat un templu care mai trainice
decât de aramă
Și atât de înalt, cum nu's înalte nici
piramidele regești.
Pe el nici ploaia rozătoare nici vânt nă-
praznic nu-l dărâmă.
Și nu-l vor clinti nici anii ce nu poți
să-l socotești
Cum trec în șiruri nesfârșite — cu
clipele ce fug mereu.
Nu voiu muri întreg; din mine o parte,
partea cea mai mare
Va'nfrânge moartea și prin slava ce-mi
vor nălța urmașii eu.
In orceveac la fel de finăr, voi crește
fără'ncetare.
Cât timp pontiful și vestala pe Capitoliu
s'or sui.
Vor spune toți, acolo unde Aufidul vue
răsvrătit,
Și'n secetoasele ogoare pe care Daunus
domni
El ce ajunsese domn puternic, deși din
neam de jos ieșit
Vor spune toți că eu întâiul, coliana
armonie

In vers latin am mlădiat'o O,
Melpomene, îți adună
Din slava-acestea parte care pe drept
ți se cuvine ție
Și pletele cu laur delfic voioasă mi le
încunună.

Oda Melpomenei o poate repeta în parte și d-l N. I. Herescu. Domnia Sa urcă spre Parnas prin traducerile artistice și prin creațiile personale. Dl Herescu e poet de ținută atică, maestru al lirei și al peisagiului. In versurile d-sale găsești ceva din lirismului lui Horațiu și din naturalismul poetic al lui Virgil.

Voiu reproduce un singur exemplu din volumul „Cartea cu lumină”.

Noapte'n sat.

Stai, și mut privește'n ape:
 Vezi în val, pe gânduri dus,
 Muguri de aur stând să crape...
 Nu știi că ard noaptea, sus,
 Stelele cu limpezi focuri,
 Și că pân'să vie zorii
 Satul le adună'n scocuri
 Și le sfarmă'n roata morii,
 Măine'n zi o să-ți faci cruce,
 Că-i morarul vrăjitor:
 Drept mălai în sac ți-aduce
 Aur scump de-al stelilor.

Lira multicordă a tinărului nostru
 poet, cântă duios și amintirile umile
 ale vremilor apuse, cum ar fi schitului
 de la Bucovățul Olteniei:

Stă schitul străvechi sub cer străveziu
 Sfinții pe ziduri nu se mai țiiu,
 Turnul e'n cărje de schele proptit
 Glasu-i de Clopot pe văi a murit.

CRUCEA ROȘIE

1864—1939.

S'au împlinit 75 de ani de la întemeierea societății Crucea Roșie. Un roman istoric „Dunant, romanul crucii roșii” scris cu mult talent de Martin Lamperth evocă documentat și artistic, întemeierea acestei societăți de binefacere, care merită recunoștința și admirația tuturor. Dl Nicolae Iorga, vorbind la Vălenii de Munte despre reforma învățământului istoriei în cursul secundar, propunea ca pe lângă revoluții și revoluționari, tineretul să învețe cât mai mult despre instituțiile și societățile de binefaceri, despre binefăcătorii omenirii. Printre societățile de binefacere, preocupate de ajutorarea celor suferinzi.

Cu fața arsă, trupul supt
 Straiul colbăit și rupt.

(George Coșbuc)

se numără în primul rând Crucea Ro-

șie. Ideea întemeierii unei societăți pentru ajutorarea răniților s'a născut pe la mijlocul secolului trecut. Un „simplu turist” de la Geneva, teologul Henry Dunant a asistat la războiul sângeros din 1859, dintre Napoleon III. și Victor Emanuel. Ingrozit de suferințele răniților, a adresat un memoriu lui Napoleon III, cerând ajutorul și bunăvoința împăratului pentru alinarea suferințelor înfiorătoare ale răniților. Dunant a stat tot timpul campaniei, la Solferino și a ajutat — în măsura posibilităților — pe cei suferinzi.

În timpul războiului Crimeii, a făcut ceva similar Florence Nightingale, englezoaică cu suflet nobil. F. Nightingale a întemeiat un corp de infirmiere. Pe pământul Crimeii mureau sute de soldați apuseni, de cari un se îngrijea nimeni. Florence Nightingale și-a formulat un ideal nobil: de a ajuta pe cei cari suferă și mor în cele mai grozave chinuri, pe pământul Crimeii.

De obicei se spune că Doamna Nightingale e întemeietoare Crucii Roșii. Cercetările lui Lamperth și ale altor istorici mai noi (Jaqué Chenevrière, Paul de Gonttes, etc), dovedesc că e mult mai logic să începem istoria crucii roșii cu H. Dunant, eroul de la Geneva. Dunant a dus cu sine în Lombardia, un grup de studenți ai Facultății de teologie de la Geneva, pe chirurgul Louis Appia „primul medic civil pe câmpul de bătălie”, și alții. Tot din îndemnul lui Dunant au mers la Solferino, doctorul Maunoir, doctorul Palasciano (Neapoli) Arraul farmacist parizian etc.

În 1862 Dunant tipărește o carte pe care o considerăm Evanghelia Crucii Roșii „Un souvenir de Solferino”. Anul următor redactează un memoriu prin care cere întemeierea unui corp de infirmiere pentru ajutorarea soldaților. Ideea lansată de Dunant a fost foarte bine primită și a stârnit în masse dorința de a realiza cât mai rapid aceea

societate pentru ajutorarea răniților. S'a format „Comitetul Internațional de ajutorare a soldaților răniți” compus din: Dunant, Appia, Maunoir, generalul Dufour și Gustave Moynier.

În toamna anului 1863 (26 Octombrie) se convoacă la Geneva congresul internațional pentru întemeierea Crucii roșii. Au participat 36 delegați, din 16 state. Acest congres a stabilit și emblema noului societăți. Appia a propus albul, simbolul înocenței și al dragostei creștine. Dufour și-a exprimat dorința de a vedea și sângele vărsat pe câmpul de luptă. Congresul a acceptat ambele propuneri și a fixat ca emblemă crucea roșie pe fond alb.

Istoricii consideră drept dată a întemeierii Crucii Roșii, anul 1864, când a fost recunoscută în mod oficial de către diplomați. La 22 August 1864 s'a întrunit la Geneva conferința diplomaților și a recunoscut oficial întemeierea societăților naționale de cruce roșie. S'a stabilit ca sediul comitetului internațional să fie la Geneva. Președintele și membrii comitetului internațional trebuie să fie cetățeni elvețieni, Elveția e neutră și în felul acesta nu se vor ivi conflicte diplomatice din cauza aderenței președintelui la politica statelor beligerante.

Din 1864 până azi, Crucea Roșie a avut 3 președinți: 1. Gustave Moynier, 2. Gustave Ador, 3. Max Huber.

Analele societății înregistrează fapte mari în toate statele în cari există. Opera ei binefăcătoare se resimte mai ales în timpurile de războiu (1870—71, 1913, 1914—1918, 1933, 1935, 1939). În 1928 comitetului Crucii Roșii se unește cu Societatea Națiunilor (în urma hotărârii congresului de la Haga). Opera de 75 ani a Crucii Roșii, se înscrie cu caractere mari în analele marilor realizări pentru ajutorarea suferințelor umane.

EMIL ZEGREANU: CĂTRE ȚARA OCHILOR MEI.

Tinerețea e prin definiție orizont deschis spre perspectiva misterului — paradisiac sau luciferic. E epoca în care ne simțim mai mult decât oricând, atrași spre zărilor de farmec pline ale orizonturilor poetice. Poetul tânăr, idealizat de Reiner Maria Rilke, e timpul etern al celui care simte sărutul muzelor. Tinerețea e prin natura ei aproape de poezie și poate acesta e motivul pentru care tinerețea e creatoare de poezii.

Di Emil Zegreanu, cunoscut din coloanele Vieții Ilustrate (Cluj) și ale altor câteva reviste ne dă un volum de versuri „Către țara ochilor mei” — cu care se inaugurează colecția Asociației Scriitorilor Români din Ardeal. Președintele Asociației, dl profesor universitar Victor Papilian scrie o prefață elogioasă: „Versurile sale au deopotrivă ușurința improvizației și greul meditației, harul inspirației și răbdarea meșteșugirii, capriciul senzației și temeiul plastice. Cei care citind volumul său, vedem că Domnul Emil Zegreanu are curajul de a gândi și simți pe socoteală proprie și acest curaj îl deține de la conștiința sa de autentic scriitor.”

Poeziile d-lui Zegreanu, bogate în imagini, au în ele ceva din atmosfera poeziei pure, ceva din mistica naturii. Poetul pare un fichtean în fața căruia lumea înconjurătoare își pierde entitățile sale spre a se înfrăți cu sufletul său inocent:

Sunt frate bun cu tot ce mă'nconjoară,
Melcilor le-ajut să-și poarte casa,
Furnicilor le duc sacul la moară
Și'nvăț paianjenii să-și țese plasa.

Infrățit cu cerul și cu pământul, cu găzele și cu vântul, poetul se înrudește cu tot ce ne înconjoară. Respiră adânc sufletul mioritic al înfrățirii omului cu natura:

Primăvara-i sora mea cea mică
Blândă ca o zîină din poveste,

Din văi cu flori albe se ridică
Și le duce până sus pe creste.

Sora mea cea leneșe e vara
Tolănită în ierburi de mătasă,
Greeri îi împrumută chitara
Cântă'ntr'una, de nimic nu-i pasă.

Toamna-i sora mea cea mai bogată,
Nu știe nici ea ce bunuri are,
Moștenirea ei îmbelșugată
Trece plină, dincolo de zăre,

Iarna-i sora mea cea mai bătrână
Și cea mai săracă între toate
Se îmbracă în cojoc de lână
Și trăește pe la cine poate.

Poezia dlui Zegreanu e o harfă în care un suflet cu predispoziții mistice, cântă în draga sa voe. Poeziile sunt fără un conținut de fapte, dar au în schimb bogății de forme, imagini îndrăznețe și romantice, tablouri în cari natura îmbracă haina frumuseții poetice...

Iosif E. Naghiu.

APROPIEREA CULTURALĂ ROMÂNŌ-SĂSEASCĂ

Asistăm de câțva timp la un fenomen îmbucurător: o reală apropiere culturală româno-săsească, ale cărei roade au început să se ivească. Sufletul acestei mișcări este romancierul german Erwin Wittstock, care împreună cu neobositul critic și traducător al poeziei române în germană, Harald Krasser, și-au consacrat, în ultimul timp, întreaga lor activitate acestei străduinți. Traducerea „Baltagului” lui M. Sadoveanu în germană de către Harald Krasser, apărută în editura Langen din München și, mai recent, apariția unui număr românesc al revistei „Klingsor”, realizează pe deplin, ceea ce înaintașii n'au putut săvârși decât în chip riscat.

Pentru a cunoaște fondul dela care emană această realizare, e necesar să

facem o mică incursiune în trecutul literaturii săsești din Ardeal. Această incursiune va lumina calea prezentului, arătând totodată distanța enormă ce s'a străbătut, pentru a junge le scopul urmărit.

Orașul căruia i-se cuvine rolul conducător în literatura săsească, e Brașovul. Această dezvoltare a fost favorizată și de poziția sa pitorească, ce a stimulat simțul artistic și imboldul creației. E interesantă această supremație culturală a bătrânului oraș față de Sibiu, care este centrul districtelor săsești, prevăzută cu episcopie și cu toate instituțiile oficiale și culturale ale minorității germane din România. Spiritul de independență a grupului brașovean s'a declarat autonom. Preconizatorul acestei răzvrățiri este A. Meschendörfer, autorul mai multor romane, dintre cari unul este tradus și în românește. (Eleonora).

Meschendörfer a încercat să trezească poporul său la viața artistică. El a activat în unison cu curentele literare din Germania. La aceeași revistă „Die Karpathen”, a colaborat alături de Meschendörfer și poetul Eduard Schuller.

Răsboiul a adus oarecare stagnare în literatura săsească. După răsboiu însă s'a inaugurat o nouă mișcare. De astă dată centrul a fost Sibiul, unde s'a grupat în jurul revistei „Ostland”, scriitori de talent ca Bernhard Capesius, Egon Kajek, cari marchiază trecerea dela impresionism la expresionism în lirica germană ardeleană, Herman Klöss, Hermann Plattner, Anna Schuller-Schulleri, Hans Lienert, etc. Brașovul a smuls însă din nou stindardul conducerii literare Sibiului. Revista „Klingsor” a strâns în jurul ei talente de seamă între cari conducătorul grupului, Heinrich Zillich, Alfred Pomarius, Erwin Wittstock, Harald Krasser, etc.

Într'un roman, descrie pitorescul lo-

cului său de baștină, introducând și motive românești în acțiune; între eroii povestiri se află și o româncă, Letiția Rontanu, care aduce un element de pitoresc în mediul saxon. Autorul care ne-a făcut cunoscuți ca popor în Germania, prezentându-ne autentic, cu formele și stilul nostru de viață, este Emil Witting. În romanele sale „Hirtenfeur” și „Frate Nicolae”, subiectele sunt românești, eroii fiind păstori din munții noștri. Sunt admirabile aceste descrieri ale naturii, ale escapadelor vânătoarești; din ele se desprinde o aversiune a autorului față de civilizație și o dragoste adâncă pentru natură și pentru păstori români.

S'ar putea spune multe despre literatura săsească din Transilvania, mai ales despre linia nouă pe care au inaugurat-o tinerii scriitori ai grupului, cari sunt Erwin Wittstock și Harald Krasser.

Una dintre aceste orientări este apropierea spirituală de Români, cu cari au de împărțit pe teritoriul României întregite atât necazurile, cât și bucuriile. După plecarea lui Heinrich Zillich, directorul revistei „Klingsor”, care a fost chemat în Germania de doi ani, în urma succesului avut cu noua sa lucrare, conducerea revistei a încăput pe mâna lui Karald Krasser. Acesta, împreună cu Erwin Wittstock, a dat revistei directiva minții lor sănătoase. Unul din numerele mai noul închinat în întregime câtorva poeți și prozatori români contemporani, ca: Nichifor Crainic, Octavian Goga, Lucian Blaga, Cesar Petrescu, Ion Pilat, cu traduceri și articole admirabile de Harald Krasser, Adolf Haltmann, Gustav Barthmes, etc., oferă un aspect deosebit de important.

Ionel Neamtzu.

VIRGIL CARIANOPOL:
FRUNZIȘUL TOAMNEI MELE

Hebdomaderul bucureștean „Universul Literar”, a întemeiat o editură prin

care va lansa valori tinere și va oferi publicului cititor cărți scrise de valori consacrate, colaboratori ai revistei. Colecția „Universul Literar”, ne dă nuvele, romane și poezii cari în adevăr merită atenția cititorului, cât și interesul criticului. Înșirând numai titlurile cărților tipărite în ultima vreme: 1. Victor Papilian: „De dincolo de râu” (nuvele); 2. Mihail Drumeș: „Scrisoare de dragoste” (roman); 3. Al. Raicu: „Hronic” (versuri); 4. Victor Popescu: „Biserica Neagră” (nuvele); și gândindu-ne la autori, ne dăm seamă de contribuția literară a hebdomaderului bucureștean. Printre aceste cărți editate de „Universul Literar” se înșiră și volumul de versuri al poetului Virgil Carianopol, intitulat așa de romantic: „Frunzișul toamnei mele”.

D-l Carianopol e cunoscut marelui public din poeziile publicate prin numeroase reviste și din paginile revistei „Familia”. Volumul recent apărut al tânărului poet, ne arată că suntem în fața unui talent, care — probabil — va realiza mult. Muzele mitologiei elene și ursitoarele basmelor noastre, i-au urzit din belșug inspirație bogată și imagini plastice. Poeziile d-lui Carianopol nu se încadrează într'un anume curent literar, nici nu pot fi etichetate cu o simplă formulă. Lira îi e multicornă și cântă în accente armonioase, ciobanul cu viața sa idilică:

Și-a făcut potecă prin gând, pe unde
p'leacă
Seara, la iubita lui, peste coclaur,
Când s'așează luna pe vre-o cracă
Și e, parcă, pasăre de aur.

Cântă vechea metropolă a „Domniilor române” -- multiseclara Curtea de Argeș:

Pe- aici trecură altădată Domnii
Și-au plâns domnițe albe în pridvoare
Cântară trubadurii sub balcoane
Și se umplură apele de soare.
Crescură trandafiri însângerați

Și pajiști lungi au înflorit grădini
 Intre pereții gârboviți de vremi
 Strămoșii au bătut în cărți lumini.
 Și-acum din rame vechi parcă coboară
 Despina Doamnă, mândră ca un rai,
 Când desvelește Argeșul cât vezi cu

ochii

Piciorul înverzit al unui plai.
 Și-acum pe Radu Negru în haine
 de argint

Intr'o tunică numai cruci și sori
 Il vezi cum se coboară majestos
 Dintr'un balcon de ederi și de flori.
 Prin noapte parc'auzi pe Meșterul

Manole

Cum caută prin ziduri de zăpadă
 Iubirea lui, ce nu a pus-o în ziduri
 Dar i-a zidit-o visul în baladă.

Poetul cântă și simfonia multicoloră
 a iubirii, și în versuri de un lirism
 accentuat, ne exteriorizează în graiul
 măestrit al „limbii vechi și înțelepte”,
 trăiri sufletești cu pronunțată colora-
 tură metafizică.

Atât de slab și de pipernicit,

o, Doamne

M'asemăn cu un fulg purtat de vânt
 Imi este sufletul o greutate sfântă
 Ce mă tot trage zilnic spre pământ.
 De n'ai fi Tu, n'aș mai avea prin

cine

Să mă cunosc, prin cine să mă birui
 Măsura anilor, mi s'ar părea nedreaptă
 De când mă tot revolt, de când mă

mirui.

Cu voia Ta, mă văd în orice floare
 Și viața mai ușor mi se încovoie
 Ești Doamne vis, ași vrea să-ți fiu

inger

Ești Doamne nor, ași vrea ca să fiu
 ploaie.

Și totuș, câte-odată, uit că-Ți seamăn
 Și nu mă mai închin la nici o stea.
 În Tine-mi este Doamne rădăcina
 Dar spânzur singur de tristețea mea.

Iosif E. Naghiu

REVISTA REVISTELOR

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE

— 1939

Septembrie.

D-l Davidescu ne aduce cinci poezii
 — din ciclul „Renașterea” inspirate
 din lumea catolică papală.

Ultimele rânduri ale lui G. M. Zam-
 firescu, cu continuarea pe luna urmă-
 toare, dar cu stingerea pe vecie a
 scriitorului, le găsim în nuvela „Miss”.

Trei imnuri către noapte de Nova-
 liș ne sunt redată cu măiestrie de d-l
 A. Philippide, în limba românească.

Interesante observații ale d-lui Ale-
 xandru Marcu în „Lămuriri pentru o
 psihologie a lui Leopardi”. D-l G. M.
 Cantacuzino, profitând de o călătorie
 peste ocean, ne dă de asemenea inte-
 resante observații de psycho-sociolo-
 gie americană în articolul: „Experien-
 ța americană”. Iată de pildă raportul
 dintre familie și individ în America
 (U. S. A.): Or, în U. S. A. sunt indi-
 vizi izolați și familii puține. Femeia
 nu-i ajută, religia nu-i mângâie și ci-
 vilizația îi uzează cu o înfricoșătoare
 repezițiune. Acolo a muri tânăr e o
 regulă. O viață e ca nimic anulat,
 etc.

Americanii fac filantropie (nu bu-
 nătate) se uzează în plăceri scump
 plătite și cred în atotputernicia banu-
 lui.

În „Difuziunea civilizației” d-l Ni-
 colae Petrescu caută să ne deschidă
 o perspectivă istorico-culturală despre
 răspândirea civilizației. Ipoteze, teorii,
 date și exemple ilustrând difuziunea
 civilizației, fac din articolul d-lui Pe-
 trescu o interesantă contribuție la
 clarificarea problemei, vecinic actuale,
 a civilizației omenirii.

D-l Petre P. Ionescu ne vorbește de-
 spre „Cultură minoră și cultură ma-
 joră”. Autorul, deși furat de străluci-

rea proaspătă a unei terminologii inventate de pretenția și prezumpțiozitatea câtorva așa ziși filozofi ai culturii la noi, simte nevoia, subîmboldul bunului simț să arate dela început că prin cultură minoră înțelege cultură populară, folclorică, iar prin cea majoră sensul obișnuit ce se dă culturii în general.

Aceasta nu-l împiedică totuși să nu plece dela: matcă, etc. Articolul este o profundă și susținută examinare a problemei atât de importante dintre literatura populară și literatura cultă.

D-l Șerban Cioculescu ni-l prezintă pe Caragiale ca director al Teatrului Național, cu interesante momente din viața marelui scriitor.

Un bogat material de cronică și critică literară.

G. Bota

RAMURI. — Craiova — Iulie — Octombrie 1939.

Ne aduce ca prim articol rânduri prețioase ale lui G. Vălsan, scrise în 1931: „Frumusețile pământului românesc”. După ce ne arată că Poesia și Știința sunt surori, arată că nici una dintre științe nu e mai aproape de poezie ca Geografia. Sunt poeți cu simț geografic și geografi cu simț poetic. Natura nu e mai frumoasă și sentimentală; ea e și inteligentă, cerând să fie admirată, dar și descifrată „în gândirile adânci și subtile pe care adesea le ascunde în aspectele sale”. Analizează apoi punctele diferite ale poetului și geografului în fața naturei, folosindu-se de măreția frumuseților țării noastre.

Frumoase versuri semnate de Emilia Stănescu, George Dumitrescu, Bălcești, Găisseanu, Roiban, Doina Bucur. Frumoasă schiță a d-lui E. C. Decusară „Un divorț ciudat”; deasemnea și nuvela d-lui M. D. Ioanid: Vrăjitorul. D-l Nic. Defleury ne aduce interesante note: „De pe front în captivitate” —

din volumul „Divizia dela Cerna”, faimoasa divizie, care pe vremea ei trecuse în legendă.

Reușite traduceri ne dă d-l Iacobescu din italiana modernă.

GÂND ROMÂNESC. — douăzeci de ani de viață spirituală în Ardeal. Este o revistă de perspectivă istorică a culturii românești în ultimii 20 ani, semnată de cele mai cunoscute pene din Ardeal. Ea nu redă însă toate colțurile de activitate culturală, cum ar fi trebuit.

G. Bota

ROMÂNIA AERIANĂ. Anul XIII. No. 9—10. E o revistă care nu vrea să-și dea ifose de doctism în specialitate. O vedem coborită în actual, informată în cecece privește evenimentele și dornică să informeze și ea pe cei mulți. Sunt condeie fără pretenții de literați, cinstite, cari se străduiesc să popularizeze noi descoperiri și să țină pe cetitor la pas cu vremurile în cecece privește aviația, aerochimia și radiofonia.

Din războiul germano-polon se desprind fapte și învățăminte. Germanii au pornit fulgerător, cu 3400 de avioane moderne de prima linie în timp ce polonezii nu aveau decât 800 de aparate și au lansat 6 divizii blindate și 15 divizii motorizate, pe când armata polonă era demobilizată.

Trebue citită revista „România Aeriană”, mai ales azi, când aviația vedem că joacă rol de căpetenie.

LANURI anul VI, No. 5—6—7. E o revistă pe care o urmărim cu simpatie. Ne plac eforturile puilor de a-și lua zborul. Și tendința celor din jurul Lanurilor e evidentă de a se scăpa de minorat.

Numărul acesta triplu e deschis de „Trei poeme inedite” ale tânărului poet dispărut Ion Moldovanu. George

Popa publică a treia parte din studiul d-sale „Literatura ardeleană de azi”. Trecând peste unele naivități și unele caracterizări puerilo-didactice ca „dânșii — e vorba de C. Sudețeanu și Zevedei Barbu — au o expunere mai aproape de regulile clasice ale filosofiei, scrisul fiindu-le mai glacial” și acestea după ce au „un lexic bogat și fin stilizat” autorul reimpătrătează cetitorilor unele figuri ale scrisului ardelean de astăzi. Și, e nevoie de această împătrătare, fiindcă cetitul se practică atât de... economic. Mihail Axente ne dă o Poveste cu hoți și femei. Mai publică versuri: Ion Th. Ilea, I. O. Suceveanu, Teodor Scarlat și Dimitrie Danciu.

La reviste, Danciu ne cere „varece ardelenism” cum ar spune bihoreanul.

ARTA ȘI TEHNICA GRAFICA, buletinul imprimeriilor statului. Caetul No. 8 pe Iunie—Septembrie 1939. Directorul general al Monitorului Oficial și imprimeriilor statului se vede că este un om de gust. Un om care vrea să înhame la admirabilul car al artei, tehnica grafică.

Și-a înțeles pe deplin misiunea. Fiindcă un conducător al celor mai cuprinzătoare întreprinderi grafice nu trebuie să se limiteze la gologanul pe care îl pot aduce lucrările tipografice oficiale, și așa obligator să se execute la întreprinderile statutului Ci trebuie, prin posibilitățile pe cari le are, să marcheze etape în grafica țării. Neînțelegători au fost destui în fruntea Monitorului Oficial. Și ne pare bine că prin d-l Alexandru D. Bunescu s'a frânt această tradiție.

Ca și caetele anterioare, caetul de față al buletinului „Artă și Muncă Grafică” constituie o nouă izbândă. Din ce în ce mai bine, din ce în ce mai artistic.

Tipografiile particulare au ce imi-

ta. Cea ce se realizează la Monitor, e o pildă și un stimulent. Răsfoim cu emoție, mângâind cu drag fiecare pagină. Și nu ne săturăm. E o adevărată delectare a sufletului ceace ne dă prin acest caet d-l Bunescu.

Pe coperta minunat bronzată, mască. E a celui mai mare înțelegător în ale scrisului, a aceluia care s'ar bucura nețărmarit dacă i s'ar fi dat posibilitatea să răsfoiască o astfel de lucrare, a lui Mihai Eminescu. Iar prima pagină internă cuprinde o admirabilă fotografie a minunatei istancei a Regelui Carol I, lucrată de Ivan Mestrovici. Textul îl deschide discursul M. S. Regelui Carol II în ziua de 10 Mai, la dezvelirea acestui monumental monument. Și după un tablou cromatic, a pictorului Nicolae Teodorescu, imediat o poezie de Mihai Eminescu și o ilustrație. O gravură originală de Ștefan Popescu, D-l profesor dr. C. I. Parhon publică un articol: Importanța grafologiei și iconografiei endocrinologice pentru studiul istoriei, ca să urmeze imediat „Cea dintâi amintire” a lui Liviu Rebreanu. Vedeți ce îmbinare de clișee, gravuri și text?

Dar e palid cea ce putem da, prin enumerări de articole și de reproduceri, de gravuri și clișee. Buletinul „Artă și tehnica grafică” trebuie văzut.

M. S.

MAGHIARE

NYUGAT (An. XXXII Nr. 9. Septembrie 1939). Romanciera Sophie Török, de origine germană, se întreabă: „Pentru ce m'am făcut ungueroaică?”

Aflăm că autoarea s'a născut din părinți germani: tata din Elveția, mama din Silezia. Cea din urmă numai după nașterea ei a învățat ungurește. Iar dânsa, până la înscrierea la școala primară, a vorbit numai nemțește. Azi vorbește o nemțească ce a consternat

pe rudele ei germane. Scrie și simte ungrește.

După această mărturisire ajunge la concluzia că: „Limba maternă este limba în care ne-am făcut cultura”.

Argumentele pe cari le invocă d-na Saphia Török pentru această teză sunt interesante, dar susceptibile de a fi combătute cu succes.

PÁSZTORTÚZ (An. XXV. Nr. 7—9. Iulie, August și Septemvrie 1939) D-na Maria Berde, cunoscuta romancieră ungară, publică un reușit portret spiritual al marelui nostru Eminescu. Din fiecare rând se desprinde admirația sinceră pe care d-na Berde o are pentru geniul acestui român gigantic și suntem obligați să-i mulțumim tot atât de sincer pentru râvna și serviciul pe care dânsa ni-l face în publicistica ungară prin traducerea și popularizarea poeziei românești.

D-l Ștefan Gál recapitulează propaganda pe care cunoscutul englez John Page a desfășurat-o în presa engleză cu o sută de ani în urmă în favoarea ungarilor. Născut în 1808 dintr'o veche familie de moșieri, în anul 1835, el a cunoscut la Florența pe văduva baronului Ladislau Bánffy (născută Polyxenia Wesselényi) pe care, după câteva săptămâni, o ia în căsătorie.

Prin această căsătorie s'a realizat un contact strâns între Page și între Clujul unde s'a stabilit. În 1839 a editat la Londra mult discutata lucrare: „Descrierea Ungariei și a Ardealului. Aspecte sociale, politice și economice”.

În revoluția din 1848—1849 Page a luptat în armata ungară contra lui Avram Iancu. După prăbușirea revoluției el a avut multe dezavantaje din cauza poliției secrete austriace. A urmat pe kossuthiști în emigrație organizând propaganda antiaustriacă și conferințele pe cari Kossuth le-a ținut în centrele universitare din Anglia. Cu *salvus conductus* al guvernului en-

glez a revenit în Ardeal unde a luat parte la activitatea Societății Economice din Ardeal, militând pentru îmbunătățirea relațiilor ungaro-engleze până la moartea lui din 10 Aprilie 1892.

D-l Gál bănuiește că episcopul Ioan Kriza a confecționat cunoscuta sa colecție de poezii populare: „Măceșii” tot la sugestia lui Page, care, datorită prieteniei pe care a păstrat-o acestui episcop unitarian, a obținut subvenții considerabile în Anglia pentru biserica unitariană din Ardeal.

Recomandăm opera lui Page în atenția autorilor români, cari studiază istoria Ardealului din secolul trecut.

ERDÉLYI HELIKON (An. 7—8. August, Septemvrie și Octomvrie 1939). Reținem raportul făcut asupra ședinței grupului literar „Helicon din Ardeal” ce a avut loc în zilele de 30 Iunie și 1—2 Iulie a. c. în castelul baronului Ioan Kemény. Au luat parte contele Nicolae Bánffy, Carol Endre, Ladislau Gagyi, Andrei Járosi, Alexandru Kacsó, Benedict Karácsony, Emeric Kádár, Eugen Kis, Carol Kos, Ladislau Kovács, Emeric Lakatos, Adalbert Maksay, Carol Molter, Szef Nyró, Ludovic Olosz, Francisc Szemer, Ladislau Szencsei, Aron Tamási, Alexandru Tavaszy, Ladislau Tompa, Emil Vásárhelyi și contele Adalbert Wass. Cei alți membri ai grupului și-au justificat absența.

S'a hotărât ca în viitor, toate asociațiunile culturale ungare să se grupeze și să colaboreze în cadrele secției culturale a comunității poporane ungare din România.

Teatrul ungar dela Cluj va juca „Cruciada copiilor de Lucian Blaga.

D-l Ladislau Kovács a tradus cele mai reprezentative bucăți din proza românească ce va apare în curând într'un volum impozant la Cluj.

Alexandru Olteanu

CĂRȚI PRIMITE LA REDACȚIE

DELA EDITURA „FUNDAȚIA PENTRU LITERATURA ȘI ARTA REGELE CAROL II”

- Caragiale** — Opere Vol. VI. Sub îngrijirea d-lui Șerban Cioculescu. Lei 240.—
Ion Minulescu — Versuri. Ediție definitivă. Lei 60.
N. Iorga — Oameni cari au fost. Vol. 4., Lei 90.—
Eugene O'Neill — Straniul Interludiu. Lei 90.—
Geo Bogza — Țări de piatră, de foc și de pământ. Lei 80.—
Zaharia Stancu — Clopotul de aur Lei 80.—
Mica enciclopedie. Lei 60.—
John Farrov. — Damian Leprosul. Lei 50.—
Pearl Buck — Inger luptător. Lei 50.—

DELA EDITURA „CULTURA ROMÂNEASCĂ”

- W. S. Maugham** — Un petec de pământ. Trad. de Jul. Giurgea. Lei 110.—
A. J. Cronin — Gran Canaria. Trad. de Jul. Giurgea.

DELA ALTE EDITURI

- Mgr. Em. Bougaud** — Isus Christos. Trad. de C. Ceruleanu. Lei 120.—
I. Didilescu — Priviri asupra filosofiei franceze contemporane. Lei 60.—
Emil Diaconescu — Vechi drumuri moldovenești.
G. Georgescu Theologu — Sub cerul Dobrogei, Versuri. Lei 50.—
G. Georgescu Theologu — Pe sub arc de triumf. Versuri. Lei 20.—
Aurel Holirca — Acord minor. Versuri.
A. N. Ivanov — Gânduri.
Dr. R. I. Călinescu — Cutreerând Dobrogea meridională. Lei 40.—
Mihail Artzibașef — Extrema limită. Trad. de G. M. Vlădescu. Lei 55.—
B. Iordan — Satele. Roman. Lei 110.—
Dela Editura Teatrului Național:
Bernard Shaw — Casa inimilor sfărâmate. Trad. de Dragoș Protopopescu. Lei 20.
Luigi Pirandello — Șase personaje în căutarea unui autor. Lei 20.—

